

Ammatillisen perustutkinnon perusteet

Lapsi- ja perhetyön perustutkinto, lastenohjaaja 2014

Määräys 56/011/2014

(sisältää määräyksen 4/011/2015 mukaiset muutokset ja oikaisut)

(sisältää määräyksen 43/011/2015 mukaiset muutokset)

Ammatillisen peruskoulutuksen järjestäjät,
näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen järjestäjät,
näyttötutkinnon järjestäjät,
tutkintotoimikunnat

Voimassaoloaika: **1.8.2015 alkaen toistaiseksi**

Säännökset, joihin toimivalta määräyksen antamiseen
perustuu:

L 630/1998, 13 § (muutettu L 787/2014)

L 631/1998, 13 § (muutettu L 788/2014)

Kumoo Opetushallituksen määräyksen
5.6.2009 nro 18/011/2009

Muuttaa Opetushallituksen määräystä

LAPSI- JA PERHETYÖN PERUSTUTKINNON PERUSTEET

Opetushallitus on päättänyt lapsi- ja perhetyön perustutkinnon perusteista liitteen mukaisesti.

Ammatillisessa peruskoulutuksessa koulutuksen järjestäjän tulee ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain 14 §:n mukaisesti hyväksyä näiden tutkinnon perusteiden mukainen opetussuunnitelma.

Koulutuksen järjestäjän, näyttötutkinnon järjestäjän ja tutkintotoimikunnan tulee noudattaa määräystä ammatillisessa peruskoulutuksessa ja näyttötutkinnoissa 1.8.2015 alkaen.

Lisätietoja määräyksestä ja siitä, mistä se on saatavissa, saa Opetushallituksen ammattikoulutuksen tai ruotsinkielisen koulutuksen toimintayksiköstä.

Pääjohtaja

Aulis Pitkälä

Opetusneuvos

Ulla Aunola

LIITE

Lapsi- ja perhetyön perustutkinnon perusteet 2014

LAPSI- JA PERHETYÖN PERUSTUTKINTO, LASTENOHJAAJA 2014
SISÄLTÖ

JOHDANTO	1
1 LAPSI- JA PERHETYÖN PERUSTUTKINTO JA SEN MUODOSTUMINEN	1
1.1 Lapsi- ja perhetyön perustutkinnon muodostuminen	1
1.2 Lapsi- ja perhetyön perustutkinnon tutkintokohtaiset terveydentilavaatimukset	3
2 LAPSI- JA PERHETYÖN PERUSTUTKINNON AMMATILLISET TUTKINNON OSAT, AMMATTITAITOVAATIMUKSET JA OSAAMISEN ARVIOINTI.....	4
2.1 Pakolliset tutkinnon osat.....	4
2.1.1 Lapsen kasvun ohjaus ja huolenpito	4
2.1.2 Perhelähtöinen ja yhteisöllinen kasvatustyö.....	10
2.1.3. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaus.....	14
2.2. Valinnaiset tutkinnon osat	19
2.2.1. Ilmaisutaitojen ohjaus.....	19
2.2.2. Tukea tarvitsevien lasten ja perheiden kohtaaminen ja ohjaus.....	21
2.2.3. Monikulttuurisessa työympäristössä toimiminen	24
2.2.4. Kristillinen kasvatus.....	27
2.2.5 Palvelujen tuottaminen.....	30
2.2.6 Yritystoiminnan suunnittelu.....	32
2.2.7 Tutkinnon osa ammatillisesta perustutkinnosta	36
2.2.8 Tutkinnon osa ammattitutkinnosta tai erikoisammattitutkinnosta.....	36
2.2.9 Tutkinnon osa ammattikorkeakouluopinnoista (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa)	36
2.2.10 Työpaikkaohjaajaksi valmentautuminen (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa)	36
2.2.11 Yrityksessä toimiminen (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa).....	38
2.2.12 Huippuosaajana toimiminen (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa).....	42
2.2.13 Paikallisiin ammattitaitovaatimuksiin perustuvia tutkinnon osia (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa)	46
2.2.14 Tutkinnon osa vapaasti valittavista tutkinnon osista (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa)..	46
3 YHTEISET TUTKINNON OSAT, OSAAMISTAVOITTEET JA OSAAMISEN ARVIOINTI AMMATILISESSA PERUSKOULUTUKSESSA.....	46
3.1 Viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen	46
3.1.1 Äidinkieli	46
3.1.1.1 Äidinkieli, suomi	46
3.1.1.2 Äidinkieli, saame	50
3.1.1.3 Äidinkieli, viittomakieli	53
3.1.1.4 Äidinkieli, opiskelijan oma äidinkieli.....	56
3.1.1.5 Äidinkieli, suomi toisena kielenä	59
3.1.1.6 Äidinkieli, ruotsi toisena kielenä.....	61
3.1.1.7 Äidinkieli, suomi viittomakielisille.....	62

3.1.1.8 Äidinkieli, romani	64
3.1.2 Toinen kotimainen kieli, ruotsi	67
3.1.3 Vieraat kielet	68
3.1.3.1 Vieras kieli, A-kieli.....	69
3.1.3.2 Vieras kieli, B-kieli	71
3.2 Matemaattis-luonnontieteellinen osaaminen.....	73
3.2.1 Matematiikka	73
3.2.2 Fysiikka ja kemia	76
3.2.3 Tieto- ja viestintätekniikka sekä sen hyödyntäminen.....	78
3.3 Yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittava osaaminen.....	80
3.3.1 Yhteiskuntataidot.....	80
3.3.2 Työelämätaidot.....	83
3.3.3 Yrittäjyys ja yritystoiminta	86
3.3.4 Työkyvyn ylläpitäminen, liikunta ja terveystieto.....	89
3.4 Sosiaalinen ja kulttuurinen osaaminen	93
3.4.1 Kulttuurien tuntemus.....	93
3.4.2 Taide ja kulttuuri.....	95
3.4.3 Etiikka.....	96
3.4.4 Psykologia	97
3.4.5 Ympäristöosaaminen.....	98
3.4.6 Osa-alueita kohdista 3.1.1–3.3.4.....	101
4 VAPAASTI VALITTAVAT TUTKINNON OSAT AMMATILISESSA PERUSKOULUTUKSESSA	101
4.1 Ammatillisia tutkinnon osia	101
4.2 Paikallisiin ammattitaitovaatimuksiin perustuvia tutkinnon osia.....	101
4.3 Yhteisten tutkinnon osien osa-alueita tai lukio-opintoja	101
4.4 Jatko-opintovalmiuksia tai ammatillista kehittymistä tukevia opintoja	101
4.5 Työkokemuksen kautta hankittuun osaamiseen perustuvia yksilöllisiä tutkinnon osia	101
5 TUTKINTOA YKSILÖLLISESTI LAAJENTAVAT TUTKINNON OSAT AMMATILISESSA PERUSKOULUTUKSESSA	102
LIITE 1 LAPSI- JA PERHETYÖN ALAN KUVAUS, ARVOPERUSTA JA PERUSTUTKINNON TAVOITTEET.....	103

JOHDANTO

Ammatillisesta peruskoulutuksesta annetun lain 630/1998 (muutos 787/2014) mukaan Opetushallitus määrää perustutkinnon perusteissa tutkintonimikkeet, tutkinnon muodostumisen, tutkintoon sisältyvät tutkinnon osat sekä tutkinnon osien ammattitaitovaatimukset tai osaamistavoitteet ja osaamisen arvioinnin.

Lain mukaan ammatillisen perustutkinnon suorittaneella on laaja-alaiset ammatilliset perusvalmiudet alan eri tehtäviin sekä erikoistuneempi osaaminen ja työelämän edellyttämä ammattitaito vähintään yhdellä osa-alueella. Ammatillinen perustutkinto voidaan suorittaa ammatillisesta peruskoulutuksesta annetussa laissa tarkoitettuna ammatillisena peruskoulutuksena tai ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetussa laissa 631/1998 (muutos 788/2014) tarkoitettuna näyttötutkintona.

1 LAPSI- JA PERHETYÖN PERUSTUTKINTO JA SEN MUODOSTUMINEN

1.1 Lapsi- ja perhetyön perustutkinnon muodostuminen

Ammatillisena peruskoulutuksena suoritettava perustutkinto muodostuu ammatillisista tutkinnon osista (135 osaamispistettä), yhteisistä tutkinnon osista (35 osaamispistettä) ja vapaasti valittavista tutkinnon osista (10 osaamispistettä). Ammatillisen perustutkinnon laajuus on 180 osaamispistettä.

Näyttötutkinnot muodostuvat ammatillisista tutkinnon osista.

Ammatillisessa peruskoulutuksessa opiskelija voi yksilöllisesti sisällyttää perustutkintoonsa enemmän tutkinnon osia, jos se on tarpeellista työelämän alakohtaisten tai paikallisten ammattitaitovaatimusten tai opiskelijan ammattitaidon syventämisen kannalta.

Lapsi- ja perhetyön perustutkinnon tutkintonimike on lastenohjaaja.

Muodostumistaulukossa numerointi viittaa luvuissa 2, 3, 4 ja 5 käytettyihin tutkinnon osien numeroihin.

LAPSI- JA PERHETYÖN PERUSTUTKINTO, lastenohjaaja	
Tutkinnon muodostuminen ammatillisessa peruskoulutuksessa, 180 osp	Tutkinnon muodostuminen näyttötutkinnossa
2 Ammatilliset tutkinnon osat, 135 osp	2 Ammatilliset tutkinnon osat
2.1 Pakolliset tutkinnon osat, 105 osp	2.1 Pakolliset tutkinnon osat
2.1.1 Lapsen kasvun ohjaus ja huolenpito, 45 osp 2.1.2 Perhelähtöinen ja yhteisöllinen kasvatus-työ, 40 osp 2.1.3. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaus, 20 osp	2.1.1. Lapsen kasvun ohjaus ja huolenpito 2.1.2. Perhelähtöinen ja yhteisöllinen kasvatus-työ 2.1.3. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaus
2.2 Valinnaiset tutkinnon osat, 30 osp Opiskelijan on valittava valinnaisista tutkinnon osista yhteensä 30 osaamispistettä, joista vähintään yksi tutkinnon osa on valittava kohdista 2.2.1 – 2.2.5.	2.2 Valinnaiset tutkinnon osat Tutkinnon suorittajan on valittava valinnaisista tutkinnon osista kaksi tutkinnon osaa, joista toisen on oltava tutkinnon osa kohdista 2.2.1 – 2.2.5.

<p>2.2.1 Ilmaisutaitojen ohjaus, 15 osp</p> <p>2.2.2 Tukea tarvitsevien lasten ja perheiden kohtaaminen ja ohjaus, 20 osp</p> <p>2.2.3 Monikulttuurisessa työympäristössä toimiminen, 15 osp</p> <p>2.2.4 Kristillinen kasvatus, 15 osp</p> <p>2.2.5 Palvelujen tuottaminen, 15 osp</p> <p>2.2.6 Yritystoiminnan suunnittelu, 15 osp</p> <p>2.2.7 Tutkinnon osa ammatillisesta perustutkinnosta, 10-15 osp</p> <p>2.2.8 Tutkinnon osa ammattitutkinnosta tai erikoisammattitutkinnosta*</p> <p>2.2.9 Tutkinnon osa ammattikorkeakouluopinnoista*</p> <p>2.2.10 Työpaikkaohjaajaksi valmentautuminen, 5 osp</p> <p>2.2.11 Yrityksessä toimiminen, 15 osp</p> <p>2.2.12 Huippuosajana toimiminen, 15 osp</p> <p>2.2.13 Paikallisiin ammattitaitovaatimuksiin perustuvia tutkinnon osia, 5-15 osp</p> <p>2.2.14 Tutkinnon osa vapaasti valittavista tutkinnon osista, 5-15 osp</p> <p>* Tämän valinnaisen tutkinnon osan laajuudeksi lasketaan 15 osp.</p>	<p>2.2.1 Ilmaisutaitojen ohjaus</p> <p>2.2.2 Tukea tarvitsevien lasten ja perheiden kohtaaminen ja ohjaus</p> <p>2.2.3 Monikulttuurisessa työympäristössä toimiminen</p> <p>2.2.4 Kristillinen kasvatus</p> <p>2.2.5 Palvelujen tuottaminen</p> <p>2.2.6 Yritystoiminnan suunnittelu</p> <p>2.2.7 Tutkinnon osa ammatillisesta perustutkinnosta</p> <p>2.2.8 Tutkinnon osa ammattitutkinnosta tai erikoisammattitutkinnosta</p>
---	---

3 Yhteiset tutkinnon osat ammatillisessa peruskoulutuksessa, 35 osp		
	Pakolliset	Valinnaiset
3.1 Viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen, 11 osp	8 osp	3 osp
3.1.1. Äidinkieli	5	0–3
3.1.2. Toinen kotimainen kieli, ruotsi	1	0–3
3.1.3. Vieraat kielet	2	0–3
3.2 Matemaattis-luonnontieteellinen osaaminen, 9 osp	6 osp	3 osp
3.2.1. Matematiikka	3	0–3
3.2.2. Fysiikka ja kemia	2	0–3
3.2.3. Tieto- ja viestintätekniikka sekä sen hyödyntäminen	1	0–3
3.3 Yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittava osaaminen, 8 osp	5 osp	3 osp
3.3.1. Yhteiskuntataidot	1	0–3
3.3.2. Työelämätaidot	1	0–3
3.3.3. Yrittäjyys ja yritystoiminta	1	0–3
3.3.4. Työkyvyn ylläpitäminen, liikunta ja terveystieto	2	0–3

3.4 Sosiaalinen ja kulttuurinen osaaminen, 7 osp		7 osp
3.4.1. Kulttuurien tuntemus		0–3
3.4.2. Taide ja kulttuuri		0–3
3.4.3. Etiikka		0–3
3.4.4. Psykologia		0–3
3.4.5. Ympäristöosaaminen		0–3
3.4.6. Osa-alueita kohdista 3.1.1–3.3.4		0–3
	19 osp	16 osp
<p>Tutkinnon perusteissa määrättyjen osa-alueiden (3.1.1–3.4.6) valinnaisten osaamistavoitteiden lisäksi tai niiden sijaan koulutuksen järjestäjä voi päättää erilaajuisia muita valinnaisia osaamistavoitteita. Koulutuksen järjestäjän itse päättämille valinnaisille osaamistavoitteille määritellään osaamisen arviointi ja laajuus osaamispisteinä.</p> <p>Tutkinnon osien valinnaiset osaamistavoitteet voivat olla myös opiskelijan aikaisemmin hankkimaa osaamista, joka tukee kyseisen tutkinnon osan ja sen osa-alueiden osaamistavoitteita.</p>		

4 Vapaasti valittavat tutkinnon osat, 10 osp
4.1 Ammatillisia tutkinnon osia
4.2 Paikallisiin ammattitaitovaatimukseen perustuvia tutkinnon osia
4.3 Yhteisten tutkinnon osien osa-alueita tai lukio-opintoja
4.4 Jatko-opintovalmiuksia tai ammatillista kehittymistä tukevia opintoja
4.5 Työkokemuksen kautta hankittuun osaamiseen perustuvia yksilöllisiä tutkinnon osia
5 Tutkintoa yksilöllisesti laajentavat tutkinnon osat

1.2 Lapsi- ja perhetyön perustutkinnon tutkintokohtaiset terveydentilavaatimukset

Lapsi- ja perhetyön perustutkinnon tutkintokohtaisista terveydentilavaatimuksista määrätään Opetushallituksen määräyksessä ”Opiskelijan terveydentilaa koskevat vaatimukset ammatillisissa perustutkinnoissa” (27/011/2015).

2 LAPSI- JA PERHETYÖN PERUSTUTKINNON AMMATILLISTET TUTKINNON OSAT, AMMATITAITOVAATIMUKSET JA OSAAMISEN ARVIOINTI

2.1 Pakolliset tutkinnon osat

2.1.1 Lapsen kasvun ohjaus ja huolenpito

Ammattitaitovaatimukset

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja

- tuntee lapsen kehitysvaiheet ja osaa huolehtia lapsen perustarpeista, kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista, perushoidosta ja turvallisuudesta ottaen huomioon lapsen yksilöllisyyden
- suunnittelee, toteuttaa ja arvioi lapsilähtöistä kasvatustoimintaa lapselle tai lapsiryhmälle ymmärtäen, että lapsi on olemukseltaan aktiivinen ja utelias
- toteuttaa uskontokasvatusta ja arvokasvatusta yhteiskunnan varhaiskasvatuspalveluissa ja/tai kristillistä kasvatusta kirkon kasvatustoiminnassa/muuhun uskuntoon perustuvaa tunnustuksellista kasvatusta
- ottaa toiminnassa huomioon varhaiskasvatuksen orientaatiot ja lapselle ominaiset tavat toimia: leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen
- tukee ja rikastuttaa lapsen kielen ja ajattelun kehitystä monipuolisin menetelmin
- ymmärtää kasvuympäristön ja ihmissuhteiden merkityksen lapsen kasvulle ja kehitykselle
- ohjaa lasta ja lapsiryhmää erilaisia ilmaisukeinoja ja ohjausmenetelmiä käyttäen ottaen huomioon leikin arvon ja merkityksen lapsen kehitykselle
- toimii vuorovaikutuksessa lapsen kanssa ja tukee tämän osallisuutta
- toimii työyhteisön vuorovaikutustilanteissa ja toimii yhdessä vanhempien kanssa toteuttaen kasvatuskumppanuutta
- tuntee lastenohjaajan ammatin, sen arvopohjan, erilaiset toimintaympäristöt ja yhteistyökumppanit sekä varhaiskasvatuspalvelut
- tuntee erityistä tukea ja kasvatusta tarvitseville lapsille järjestettävän toiminnan periaatteita
- toimii oman työnsä ammatillisten ja eettisten periaatteiden mukaan
- huolehtii omasta ammatillisesta kasvustaan ja työhyvinvoinnistaan
- huolehtii työturvallisuudesta.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
1. Työprosessin hallinta	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Kasvatustoiminnan suunnittelu, toteutus ja pedagoginen toiminta	Suunnittelee ja toteuttaa toimintaa lapsen tarpeista käsin.	Suunnittelee ja toteuttaa lapsilähtöistä toimintaa ottaen huomioon lapselle ominaiset tavat toimia.	Suunnittelee ja toteuttaa lapsilähtöistä ja tavoitteellista toimintaa lapsiryhmälle monipuolisesti ja kokonaisvaltaisesti.
			Käyttää palautetta suunnittelun perustana.

Lapsen perushoidosta, perustarpeista ja turvallisuudesta huolehtiminen.	Osallistuu lapsen hyvinvoinnista ja turvallisuudesta huolehtimiseen annettujen ohjeiden ja periaatteiden mukaan.	Huolehtii lapsen hyvinvoinnista ja turvallisuudesta lapsen tarpeiden ja tilanteen edellyttämällä tavalla.	Soveltaa toiminnassaan tietoa lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistämisestä ja edistää sitä.
	Ottaa huomioon lasten yksilölliset hoitokäytännöt. Huolehtii lasten perustarpeista päivärytmin mukaisesti.	Ohjaa kuunnellen ja keskustellen sekä omalla esimerkillään lapsen perushoidon asianmukaista toteutumista. Rohkaisee lasta oma-toimisuuteen.	Ennakoi vaaratilanteita ja huolehtii lasten turvallisuudesta. Suunnittelee yhdessä muiden kanssa turvallista ympäristöä lapselle.
Eettinen ja moraalikasvatus sekä arvokasvatus	Huomaa erilaisia ristiriitatilanteita. Toimii esimerkkinä lapsille oikean ja väärän erottamisessa, oikeudenmukaisuuden ja tasa-arvon toteuttamisessa. Tarvitsee ajoittain tukea uusissa tilanteissa.	Ohjaa lasta ymmärtämään ohjeita, tukee lasta selviytymään ristiriitatilanteista sekä oikean ja väärän erottamisessa.	Ohjaa lasta itsenäisesti kuuntelemaan ja noudattamaan ohjeita sekä tukee lasta selviytymään ristiriitatilanteista myönteisesti.
	Kannustaa ja ohjaa lasta toimimaan yhteistyössä toisten lasten kanssa.	Ohjaa lasta oikeudenmukaisuuden, tasa-arvon, kunnioituksen ja vapauden kysymyksissä.	Ohjaa lasta ilmaisemaan, ymmärtämään ja hallitsemaan tunteitaan. Ohjaa lasta suvaitsevaisuuteen.
Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus	Suunnittelee ja toteuttaa varhaiskasvatuksen uskontokasvatusta.	Suunnittelee, toteuttaa ja arvioi toteuttamaansa varhaiskasvatuksen uskontokasvatusta.	Ottaa huomioon erilaiset arvolähtökohdat kasvatus- ja ohjaustyön suunnittelussa ja toteutuksessa.
		Tarjoaa lapselle mahdollisuuden hiljaisuuteen, ihmettelyyn, kyselemiseen ja pohdintaan.	Toimii lapsen ja hänen perheensä elämäntilanteesta näkemystä ymmärtäen.
Kirkon kasteopetukseen perustuvan kristillisen kasvatuksen /muuhun uskontoon liittyvän tunnustuksellisen kasvatuksen tai katsomuskasvatuksen /uskonnollisesti sitoutumattoman kasvatuksen toteuttaminen. (Ks. ammattitaidon osoittamistavat)	Suunnittelee ja toteuttaa kristillistä/muuhun uskontoon tai katsomukseen liittyvää kasvatuksista.	Suunnittelee, toteuttaa ja arvioi kristillistä/muuhun uskontoon tai katsomukseen liittyvää kasvatuksista.	Suunnittelee, toteuttaa ja arvioi kristillistä/muuhun uskontoon ja katsomukseen liittyvää kasvatuksista lapsilähtöisesti, elämyksellisesti ja luovasti sekä arvioi omaa toimintaansa.
		Välittää perinteitä ottamatta huomioon kirkkovuoden tai muuhun uskontoon liittyvät perinteet.	
Vuorovaikutus ja lapsen osallisuuden tukeminen	Toimii myönteisessä vuorovaikutuksessa lapsen kanssa ja kuuntelee hänen mielipidet-	Kuuntelee ja havainnoi lasta. Luo turvallisen ilmapiirin ja toimii myönteisessä ja luonte-	Toimii lasten kanssa sitoutuneesti, luontevasti, myönteisesti ja kunnioittaen. Luo luottamuksellista ilmapiiriä.

	tään.	vassa vuorovaikutuksessa lapsen kanssa.	Tukee lasten keskinäistä vuorovaikutusta.
		Kannustaa lasta osallisuuteen ja omatoimisuuteen.	Edistää lapsen osallisuutta ja omatoimisuutta varhaiskasvatusympäristössä.
	Ohjaa lasta havaitsemaan tunteitaan.	Ohjaa lasta tunteiden rakentavaan ilmaisuun.	Tukee ja kehittää lapsen tunteilmaisua.
Oman toiminnan arviointi ja kehittäminen	Arvioi omaa toimintaansa ja muuttaa sitä ohjeiden mukaisesti sekä ottaa vastaan palautetta.	Pyytää palautetta ja arvioi omaa toimintaansa ja muuttaa sitä tarvittaessa.	Hakee aktiivisesti palautetta ja kehittää omaa toimintaansa sen perusteella.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
2. Työmenetelmien, välineiden ja materiaalin hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Varhaiskasvatuksen keskeisten ohjausmenetelmien hallinta	Ohjaa lasta ja lapsiryhmää käyttäen tavallisia menetelmiä.	Ohjaa lasta ja lapsiryhmää erilaisia lapsilähtöisiä menetelmiä käyttäen.	Ohjaa lasta ja ryhmää monipuolisia ja lapsilähtöisiä menetelmiä käyttäen. Tukee yksittäisen lapsen kehitystä.
Leikki lapsen kehityksen tukemisessa.	Tukee lapsen omaehtoista leikkiä.	Innostaa lapsia leikkimään ja ohjaa lapsen leikin kehitystä.	Luo monipuolisen lapsen kehitystä tukevan leikkiympäristön.
Liikkuminen lapsen kehityksen tukemisessa	Rohkaisee lapsia liikuntaan ja valitsee eri tapoja fyysiseen aktiivisuuteen.	Järjestää toimintaympäristöä niin, että se rohkaisee lasta liikkumaan.	Valitsee lapsille sopivia liikunnan menetelmiä. Perustelee heille liikunnan ja fyysisen aktiivisuuden merkityksen terveydelle ja hyvinvoinnille.
Taiteellinen kokeminen ja ilmaisu lapsen kehityksen tukemisessa	Tarjoaa lapselle mahdollisuuden taiteelliseen kokemiseen ja ilmaisuun.	Luo lapselle monipuolisia mahdollisuuksia taiteelliseen kokemiseen ja ilmaisuun.	Luo monipuolisen lapsen taiteellista kokemista ja ilmaisua tukevan ympäristön. Tukee tavoitteellisesti lapsen yksilöllistä kehitystä.
Tutkiminen lapsen kehityksen tukemisessa	Antaa lapselle mahdollisuuden tutustua ympärillään olevaan maailmaan.	Innostaa lasta tutkimaan ympärillään olevaa maailmaa.	Ottaa toiminnassaan huomioon lapsen luontaisen tavan tutkia ja ihmetellä ympäristöään.
Kielellisen kehityksen tukeminen	Käyttää lastenkirjallisuutta ja rohkaisee lasta kielelliseen ilmaisuun.	Käyttää lastenkirjallisuutta monipuolisesti, innostaa lasta kielellisiin leikkeihin ja ilmaisuun.	Rakentaa monipuolisen ja rikkaan oppimisympäristön kielellisen ilmaisun ja kielellisen tietoisuuden kehityksen tueksi.

		suun. Toimii kielimallina lapsille.	
Varhaiskasvatuksen keskeisten välineiden ja materiaalien hallinta	Valitsee tarkoituksenmukaisia välineitä ja materiaaleja ohjauksen tueksi.	Käyttää tarkoituksenmukaisia ja ympäristöä säästäviä välineitä ja materiaaleja ohjauksen tukena.	Käyttää välineitä ja materiaaleja monipuolisesti ja luovasti.
		Toimii työssään taloudellisesti ja kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti.	Toimii työssään taloudellisesti ja huomioi käytettävissä olevat resurssit.
Terveysturvallisuuden ja toimintakyvyn huomioon ottaminen	Noudattaa annettuja ohjeita eikä aiheuta toiminnallaan vaaraa ja toimii oikein onnettomuus-, vaara- ja uhkatilanteissa.	Noudattaa työyhteisön ohjeita ja ottaa työssään huomioon työyhteisön muut jäsenet.	Havaitsee ja tunnistaa työhönsä liittyvät vaarat ja ilmoittaa niistä.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITTEERIT		
3. Työn perustana olevan tiedon hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön ja muiden asiakirjojen tunteminen ja hyödyntäminen (Lasten oikeuksien sopimus, Päivähoitolaki, VASU, lastensuojelulaki, esiopetussuunnitelman perusteet, kirjon VAKE)	Tuntee keskeisen varhaiskasvatuksen lainsäädännön ja asiakirjat sekä toimii niiden mukaisesti tarviten joskus ohjausta soveltamisessa.	Ymmärtää varhaiskasvatuksen keskeisen lainsäädännön ja asiakirjat sekä soveltaa niitä.	Ymmärtää keskeisen lainsäädännön ja asiakirjat ja soveltaa niitä vaihtelevissa tilanteissa.
			Perustelee ratkaisuja saamansa tiedon perusteella.
Varhaiskasvatuksen pedagogiikan keskeisen käsitteistön ja sisällön tunteminen	Selvittää varhaiskasvatuksen keskeisen käsitteistön, kuten tavoitteet, menetelmät, lapselle ominainen tapa toimia, sisällölliset orientaatiot, oppimiskäsitys, lapsilähtöisyys, oppimisympäristö, esiopetus ja kasvatuskumppanuus.	Käyttää työssään varhaiskasvatuksen keskeisiä käsitteitä ymmärtäen niiden merkityksen. Soveltaa toiminnassaan varhaiskasvatuksen sisältöjä.	Hallitsee varhaiskasvatuksen keskeiset käsitteet ja sisällöt.
			Yhdistää eri sisältöjä tavoitteelliseksi kokonaisuudeksi.
			Perustelee ratkaisujaan hankkimansa tiedon perusteella.
Varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksen ja esiopetuksen katsomuskasvatuksen keskeisen sisällön tunteminen	Tuntee varhaiskasvatuksen uskonnollis-katsomuksellisen orientaation, esiopetuksen katsomuskasvatuksen pääperiaatteet ja ohjaa niiden mukaisesti.	Käyttää varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksen ja esiopetuksen katsomuskasvatuksen keskeistä sisältöä.	Soveltaa varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksen ja esiopetuksen katsomuskasvatuksen toteuttamiseen liittyviä periaatteita toimintaansa ja perustelee käyttämiään ratkaisuja.

Kirkon kasteopetukseen perustuvan kristillisen kasvatuksen tai muuhun uskontoon tai katsomukseen perustuvan kasvatuksen keskeisen sisällön tunteminen	Selvittää kristinuskon / muun uskonnon tai katsomuksen keskeisen sisällön sekä kirkkovuoden ja perheen juhliin liittyvää perinnettä. Selvittää kristillisen / muun uskonnon tai katsomuksen kasvatuksen toteuttamisen periaatteita. Tuntee Raamatun / muun uskonnon tai katsomuksen keskeisimmän sisällön.	Käyttää kristillisen / muuhun uskontoon tai katsomukseen perustuvan kasvatuksen toteuttamisessa kristillisen / muun uskonnon tai katsomuksen keskeistä sisältöä.	Soveltaa ja perustelee kristillisen kasvatuksen / muun uskonnon tai katsomuksen toteuttamisessa käyttämiään ratkaisuja ja periaatteita.
Kielen oppimisen prosessin tunteminen	Tukee lapsen kielenoppimisen prosessia. Ymmärtää vuorovaikutuksen merkityksen kielen oppimisessa ja ottaa sen huomioon toiminnassaan.	Tunnistaa kielen kehityksen yhteyden lapsen kokonaisvaltaiseen kehitykseen ja soveltaa sitä toiminnassaan lapsen ja lapsiryhmän kanssa.	Ymmärtää kielen kokonaisvaltaisen merkityksen. Toimii kielellistä tietoisuutta ja kulttuurista identiteettiä tukevalla tavalla ja perustelee toimintaansa.
Lapsen kehitysvaiheiden ja yksilöllisen kehityksen tunteminen	Havaitsee lapsen yksilöllisiä tarpeita. Toimii lapsen kehitysvaiheen huomioon ottaen.	Ottaa toiminnassaan huomioon lasten yleiset kehitysvaiheet ja ohjattavan lapsen yksilöllisen kehityksen	Ottaa huomioon lapsen yksilöllisyyden fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen kehityksen osa-alueilla sekä tukee lapsen kehitystä toiminnan avulla.
Lapsen kasvuympäristön ja ihmissuhteiden ymmärtäminen	Kartoittaa lapsen kasvuympäristöä ja ymmärtää sen merkityksen lapsen kasvulle ja kehitykselle.	Ymmärtää kasvuympäristön ja ihmissuhteiden merkityksen lapsen kasvulle ja kehitykselle sekä ottaa huomioon sen toiminnassaan.	Edistää lapsilähtöisen varhaiskasvatusympäristön toteuttamista.
Tukea tarvitsevan lapsen kohtaaminen	Käyttää toimintansa pohjana tietoa yleisimmistä lapsen kasvun ja kehityksen häiriöistä ja sairauksista sekä tukitoimista.	Tuntee lapsen kasvun ja kehityksen yleisimpiä häiriöitä ja sairauksia sekä ottaa toiminnassa huomioon lapsen erityistarpeet.	Tuntee lapsen kasvun ja kehityksen häiriöitä ja tukee lapsen kehitystä toiminnan avulla.
Lastenohjaajan ammatin, sen arvopohjan ja varhaiskasvatuspalvelujen tunteminen	Toimii lastenohjaajan työn arvopohjan, keskeiset tehtävät ja työympäristöt tuntien. Tarvitsee ajoittain opastusta.	Tuntee lastenohjaajan työn arvopohjan, ammatin, työympäristöt keskeiset yhteistyökumppanit sekä varhaiskasvatuspalvelut ja soveltaa tietoa työhönsä.	Toimii lastenohjaajan työn arvopohjan, ammatin, työympäristöt ja yhteistyökumppanit laajasti tuntien. Ottaa työn suunnittelussa huomioon varhaiskasvatuspalvelut ja yhteiskunnan palvelurakenteen.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITTEERIT		
4. Elinikäisen oppimisen avaintaidot	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		

Vuorovaikutus ja yhteistyö	Toimii annettujen ohjeiden mukaan vuorovaikutustilanteissa opiskelu- ja työyhteisössä sekä vanhempien kanssa.	Toimii tilanteen vaatimalla tavalla ja vastuullisesti opiskelu- ja työyhteisössä sekä ymmärtää tunteiden merkityksen erilaisissa vuorovaikutustilanteissa.	Toimii rakentavasti ja aktiivisesti vuorovaikutustilanteissa, sekä vastuullisesti, yhteistyökykyisesti ja tasa-vertaisesti erilaisten ihmisten kanssa.
	Havaitsee ja ottaa huomioon vuorovaikutustilanteissa vaikuttavia tunteita.	Kohtaa vanhemmat kasvatuskumppanuuden periaatteiden mukaisesti.	Tuo tunteitaan esille rakentavasti..
	Pystyy toimimaan erilaisten ihmisten kanssa, tarvitsee ajoittain ohjausta uusissa tilanteissa.		Kohtaa erilaiset vanhemmat kunnioittaen ja kasvatuskumppanuuden periaatteiden mukaisesti.
Ammattietikka	Noudattaa eettisiä ohjeita, sopimuksia ja säädöksiä sekä aikatauluja.	Noudattaa työssään ammattietikkaa. Toimii kehittäen ammatillista identiteettiään.	Arvioi ja kehittää toimintaansa. Tukee ja auttaa muita työssään edistäen yhteisöllisyyttä
	Noudattaa vaitiolovelvollisuutta sekä tuntee lastensuojelulain mukaisen ilmoitusvelvollisuuden.		Toimii opiskelu- ja työyhteisön arvojen, tavoitteiden, eettisten ohjeiden, sopimusten ja säädösten mukaisesti vaihtelevissa tilanteissa. Perustelee tekemänsä ratkaisut. Sitoutuu varhaiskasvatuksen arvoihin.
Terveys, turvallisuus ja toimintakyky	Pukeutuu asianmukaisesti ja huolehtii työympäristönsä siisteydestä ja puhtaudesta.	Pukeutuu asianmukaisesti ja huolehtii työympäristönsä siisteydestä ja puhtaudesta.	Pukeutuu asianmukaisesti ja huolehtii työympäristönsä siisteydestä ja puhtaudesta.
	Hallitsee EA-1 – tasoiset ensiaputaidot.	Hallitsee EA-1 – tasoiset ensiaputaidot.	Hallitsee EA-1 – tasoiset ensiaputaidot.
	Toimii varhaiskasvatuksen turvallisuusohjeiden mukaisesti.	Tuntee ja noudattaa varhaiskasvatuksen ja seurakunnan turvallisuusohjeita.	Tunnistaa työympäristöön ja materiaaleihin liittyvät vaarat ja terveyshaitat sekä tiedottaa havaitsemistaan vaaroista ja riskeistä.
	Työskentelee pääsääntöisesti ergonomisesti.	Ylläpitää työ- ja toimintakykyään.	Työskentelee ergonomisesti oikein.

Ammattitaidon osoittamistavat

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja osoittaa osaamisensa ammattiosaamisen näytössä tai tutkintotilaisuudessa toimien varhaiskasvatuksen ohjaustehtävissä tai arkitilanteessa esimerkiksi päiväkodissa, ryhmäperhepäivähoidossa, perhepäivähoidossa, leikkitoiminnassa, seurakunnan päivä- ja perhekerhossa tai avoimessa

kerhossa. Hän huolehtii lapsen perustarpeista, perushoidosta ja turvallisuudesta. Hän ohjaa lasta ja lapsiryhmää ja käyttää erilaisia varhaiskasvatuksen työ- ja toimintamenetelmiä.

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja osoittaa ammattitaitonsa vähintään kahdessa toimintaympäristössä: yhteiskunnan varhaiskasvatuksessa ja evankelis-luterilaisessa seurakunnassa tai muussa uskonnollisessa/katsomuksellisessa yhteisössä. Uskonnollisesti sitoutumattoman tai muuhun uskontoon tai katsomukseen kuuluvan opiskelijan tai tutkinnon suorittajan toinen ammattitaidon osoittamistapa sovitaan henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman tai henkilökohtaistamisen yhteydessä. Uskonnollisesti sitoutumattoman opiskelijan tai tutkinnon suorittajan ammattitaidon osoittamistavoissa sovelletaan eettisen ja moraalikasvatuksen sekä varhaiskasvatuksen uskontokasvatuksen arviointikriteeriä.

Työtä tehdään siinä laajuudessa, että osoitettava osaaminen vastaa kattavasti tutkinnon perusteissa määrättyjä ammattitaitovaatimuksia, arvioinnin kohteita ja kriteereitä.

Ammattiosaamisen näyttöä tai tutkintotilaisuutta voidaan jatkaa toisessa työpaikassa/työkohteessa tai ammatillisessa peruskoulutuksessa koulutuksen järjestäjän osoittamassa muussa paikassa niin, että osaamisen osoittamisen kattavuus varmistuu.

Siltä osin kuin tutkinnon osassa vaadittavaa osaamista ei voida työtä tekemällä ammattiosaamisen näytössä tai tutkintotilaisuudessa kattavasti osoittaa, sitä täydennetään muulla osaamisen arvioinnilla.

2.1.2 Perhelähtöinen ja yhteisöllinen kasvatustyö

Ammattitaitovaatimukset

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja

- toimii kasvatuskumppanuuden periaatteiden mukaan yhdessä vanhempien kanssa lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi
- kunnioittaa vanhempia lapsen ensisijaisina kasvattajina ja osaa toimia perheen lähtökohdista käsin sekä tukea vanhemmuuden iloa
- tuntee lapsi- ja perhetyön arvopohjan ja toiminnan lähtökohdat ja soveltaa niitä eri toimintaympäristöissä
- kohtaa vanhemmat ja omaa valmiuksia keskustella perheiden kanssa sekä kristillisiin, muihin uskonnollisiin ja katsomuksellisiin että erilaisiin arvoihin liittyvistä kysymyksistä
- toimii yhdessä perheiden kanssa yhteisöllisyyttä tukien
- ottaa huomioon toiminnassaan erilaiset ja erilaisissa elämäntilanteissa olevat perheet
- tuntee perusasiat perhe- ja lähisuhdeväkivallan vaikutuksista
- osaa toimia tilanteeseen sopivalla tavalla vuorovaikutustilanteissa
- tuntee yhteiskunnan ja kirkon toimintaa ja päätöksentekoa
- osaa kohdata tukea tarvitsevan lapsen ja perheen
- osaa toimia perhepalveluiden yhteistyöverkostoissa
- osaa arvioida varhaiskasvatuksen yritystoiminnan mahdollisuuksia
- toimii monikulttuurisen kasvatustyön periaatteiden mukaisesti
- tuntee vaihtoehtoisia pedagogisia suuntauksia.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
1. Työprosessin hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		

Perheen kanssa tehtävän yhteistyön suunnittelu ja toteutus	Osallistuu perheen kanssa tehtävän yhteistyön suunnitteluun ja toteutukseen.	Suunnittelee ja toteuttaa perheen kanssa tehtävää yhteistyötä kasvatuskumppanuuden periaatteiden mukaisesti.	Suunnittelee ja toteuttaa perheen kanssa tehtävää yhteistyötä perustellusti kasvatuskumppanuuden periaatteiden mukaisesti. Käyttää palautetta suunnittelun perustana.
Arvokasvatus	Kohtaa eri kulttuuri- ja arvotaustasta tulevan lapsen ja perheen luontevalla tavalla.	Toimii ammatillisesti ja luontevasti kohdatessaan perheiden erilaiset arvot, elämäkatsomukset ja kasvatusnäkemykset.	Ottaa toiminnassaan huomioon erilaiset kulttuuritaustat ja katsomukset.
			Kannustaa ja rohkaisee perhettä sen arvojen mukaiseen toimintaan.
Perheiden kristillisen/muuhun uskontoon tai katsomukseen liittyvän kasvatuksen tukeminen perhetyössä	Osallistuu perheiden rohkaisemiseen ja tukemiseen kristillisen/muuhun uskontoon tai katsomukseen liittyvän kasvatuksen toteuttamiseen.	Suunnittelee ja toteuttaa perheiden kristillisen/muuhun uskontoon tai katsomukseen liittyvän kasvatuksen tukemista.	Suunnittelee ja toteuttaa perheiden kristillisen/muuhun uskontoon tai katsomukseen liittyvän kasvatuksen tukemista elämyksellisesti ja luovasti perheen tarpeet huomioon ottaen.
		Kohtaa perheiden erilaiset arvot, elämäkatsomukset ja kasvatusnäkemykset ammatillisesti.	
Yhdessä perheiden kanssa toimiminen sekä yhteisöllisyyden ja osallisuuden tukeminen	Osallistuu perheiden kanssa järjestettävään toimintaan ja yhteisöllisyyden tukemiseen.	Suunnittelee ja toteuttaa perheiden kanssa toteutettavaa toimintaa perhelähtöisesti.	Arvioi, kehittää ja tukee perheiden osallisuutta ja yhteisöllisyyttä.
		Kannustaa perheitä keskinäiseen vuorovaikutukseen ja tukeen sekä vanhemmuuden ilon kokemiseen.	Tukee vanhempia kokemaan myönteisesti lapsen merkityksen elämän sisältönä.
Erilaisten ja erilaisissa elämäntilanteissa olevien sekä tukea tarvitsevien perheiden kohtaaminen	Osallistuu erilaisten ja erilaisessa elämäntilanteissa olevien perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön.	Toimii yhteistyössä perheen kanssa sen kehitysvaiheen ja elämäntilanteen huomioon ottaen.	Toimii perhelähtöisesti ottaen huomioon perheiden erilaisuuden, elämäntilanteen ja erityisen tuen tarpeen.
		Kohtaa tukea tarvitsevan lapsen ja perheen.	Tietää, miten ottaa puheeksi huolen kysymyksiä.
Työyhteisössä ja perhepalveluiden yhteistyöverkostoissa toimiminen	Osallistuu moniammatilliseen yhteistyöhön.	Osallistuu toimintaan perhepalveluiden yhteistyöverkostoissa.	Toimii aloitteellisesti, suunnitelmallisesti ja vastuullisesti yhteistyöverkostoissa.
		Toimii tilanteen vaatimalla tavalla ja vastuullisesti.	

Oman toiminnan arviointi ja kehittämisen	Arvioi omaa työtään ja muuttaa toimintaansa ohjeiden mukaisesti.	Ottaa vastaan palautetta ja arvioi omaa työtään.	Arvioi ja kehittää työtään siitä saadun palautteen pohjalta. Hyödyntää myös muiden ammattitaitoa ja kokemusta.
--	--	--	--

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
2. Työmenetelmien, -välineiden ja materiaalin hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Perhetyön menetelmien tuntemus.	Osallistuu perhetyöhön käyttäen tavallisimpia perhetyön menetelmiä.	Käyttää perhetyön menetelmiä tilanteeseen sopivalla tavalla perheiden tarpeista lähtien.	Käyttää perhetyön erilaisia menetelmiä monipuolisesti.
Perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä käytettävien välineiden tunteminen ja tieto- ja viestintätekniikan hyödyntäminen.	Käyttää perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä käytettäviä tarvittavia tavanomaisia tieto- ja viestintätekniisiä välineitä toistuvissa työtilanteissa, tarvitsee ajoittain ohjausta.	Käyttää ammatissa tarvittavia välineitä sekä tieto- ja viestintätekniisiä välineitä asianmukaisesti. Tunnistaa niiden käyttöön liittyvät mahdollisuudet ja haasteet.	Hyödyntää monipuolisesti ammatissaan tarvittavia tieto- ja viestintätekniisiä välineitä.
Viestintä ja mediaosaaminen	Tunnistaa ja havainnoi muuttuvaa mediaympäristöä ja lasten mediakulttuuria. Selvittää mediakasvatuksen periaatteet.	Soveltaa toiminnassa tietoa viestintätavoista ja mediatuotteista. Toimii mediaan liittyviä mahdollisuuksia ja riskejä tiedostaen.	Soveltaa mediakasvatukseen liittyvää osaamistaan yhteistyössä lasten ja huoltajien kanssa ja käyttää monipuolisesti mediakanavia.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
3. Työn perustana olevan tiedon hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Perhetyöhön liittyvien lakien ja asiakirjojen tuntemus. (VASU, VAKE, lastensuojelulaki)	Tuntee keskeisen perhetyöhön liittyvän lainsäädännön ja asiakirjat siten, että ne ohjaavat hänen toimintaansa.	Ymmärtää perhetyöhön liittyvät asiakirjat ja lainsäädännön ja soveltaa niitä toiminnassaan eri tavoin.	Ymmärtää perhetyöhön liittyvät asiakirjat ja lainsäädännön ja soveltaa niitä toimintaansa vaihtelevissa tilanteissa sekä perustelee ratkaisujaan hankkimansa tiedon perusteella.
Arvopohjan ja toiminnan lähtökohtien tunteminen	Tuntee eri toimintaympäristöjen arvopohjan ja lähtökohdat sekä toimii niiden mukaisesti. Tarvitsee ajoittain ohjausta.	Toimii ymmärtäen oman alan arvoperustan, toiminnan lähtökohdat ja ammattietikan merkityksen työtehtävässään.	Ymmärtää oman alan arvoperustan, toiminnan lähtökohdat ja ammattietikan merkityksen työtehtävässään ja soveltaa niitä toiminnassaan.
	Osoittaa toiminnallaan, että hän arvostaa lapsuutta tärkeänä elä-	Osoittaa toiminnallaan lapsuuden suojelua.	Ottaa huomioon varhaiskasvatuksen eettisiä ongelmatilanteita ja niiden

	mänvaiheena.		vaikutuksia.
Uskontojen ja kulttuurien keskeiset käsitteet ja sisällöt.	Ottaa huomioon perheiden kristillisyyteen tai muuhun uskontoon ja kulttuuriin liittyviä tapoja ja käytäntöjä arjessa ja juhlassa.	Soveltaa tietoa perheen kristillisyyteen tai muuhun uskontoon ja kulttuuriin liittyvistä tavoista ja käytännöistä.	Soveltaa tietoa uskonnoista ja kulttuureista sekä perustelee valitsemiaan ratkaisuja tiedon pohjalta.
Perheen kehitysvaiheiden, erilaisten tarpeiden, vanhemmuuden roolien sekä parisuhteen vaiheiden tunteminen	Toimii ymmärtäen perheen kehitysvaiheita ja vanhemmuuden rooleja.	Soveltaa perheen kanssa tehtävässä yhteistyössä tietoa perheen kehitysvaiheesta, erilaisista tarpeista, vanhemmuuden rooleista sekä parisuhteen vaiheista.	Soveltaa vaihtelevissa työtilanteissa vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä tietoa perheen kehitysvaiheesta, erilaisista tarpeista vanhemmuuden rooleista sekä parisuhteen vaiheista. Perustelee ratkaisunsa hankkimansa tiedon pohjalta.
	Tunnistaa perheen tilanteen ja toimii yhteistyössä ohjattuna sen mukaisesti.		
Lapsen ja perheen ongelmatilanteiden ja kriisien huomioon ottaminen	Tunnistaa lasta ja perhettä kohtaavia tavallisia ongelmatilanteita ja ottaa ne ohjeiden mukaan toiminnassaan huomioon.	Tuntee lapsen ja perheen tavallisimmat ongelmatilanteet tai kriisit sekä toimii tilanteiden edellyttämällä tavalla.	Perustelee perhetyöhön liittyviä ratkaisuja tiedolla lapsen ja perheen kriiseistä ja soveltaa tietoa vaihtelevissa tilanteissa.
	tuntee pääpiirteissään perhe- ja lähisuhdeväkivallan vaikutuksia ja seurauksia eri osapuoliin	tietää keskeisimmät perhe- ja lähisuhdeväkivallan vaikutukset ja seuraukset eri osapuoliin sekä auttamistahoja	tietää, miten ottaa puheeksi perhe- ja lähisuhdeväkivallan tilanteita ja ohjaa avun piiriin
Lapsen ja perheen auttamis- ja tukijärjestelmien hyödyntäminen	Selvittää tavallisimmat lapsen ja perheen auttamis- ja tukijärjestelmät.	Ottaa toiminnassa huomioon lapsen ja perheen keskeiset auttamis- ja tukijärjestelmät ja ymmärtää niiden merkityksen perheille.	Soveltaa tietoa lapsen ja perheen auttamis- ja tukijärjestelmistä vaihtelevissa tilanteissa.
Yhteiskunnan, kunnan ja kirkon toiminnan ja päätöksenteon tunteminen	Ottaa ohjattuna huomioon yhteiskunnan, kunnan ja kirkon keskeistä toimintaa ja päätöksentekoa.	Toimii ottaen huomioon yhteiskunnan, kunnan ja kirkon toiminnan ja päätöksenteon sekä niiden merkityksen työssään.	Soveltaa monipuolisesti tietoa yhteiskunnan, kunnan ja kirkon toiminnasta ja päätöksenteosta työssään.
Perheiden tukeminen terveyttä edistävään liikuntaan	Kertoo perheille soveltuvista liikuntapalveluista paikkakunnalla.	Ohjaa perheitä liikkumaan yhdessä säännöllisesti niiden omista tarpeista lähtien ja turvallisesti.	Neuvoo perheitä käyttämään paikkakunnan liikuntapalveluja ja perustelee perheille liikunnan terveydellisen merkityksen.
Varhaiskasvatuksen yritystoiminnan tunteminen ja arvioiminen	Toimii tuntien varhaiskasvatuksen tyypillisiä yhteistyökumppaneita.	Toimii ottaen huomioon varhaiskasvatuksen yritystoiminnan rakenteen ja tyypillisiä yhteistyökumppaneita.	Käyttää hyödykseen varhaiskasvatuksen yritystoiminnan rakenteen, sen kehityssuuntia ja tyypillisiä yhteistyökumppaneita.

	Arvioi ohjattuna ammattialan yrittäjyyttä ja sen kehittämismahdollisuuksia.	Arvioi varhaiskasvatuksen yritystoiminnan vahvuuksia ja kehittämismahdollisuuksia.	Arvioi varhaiskasvatuksen yritystoimintaa ja kehittämismahdollisuuksia yhdessä asiantuntijoiden kanssa.
Monikulttuurisessa kasvatustyössä toimiminen	Toimii ottaen huomioon monikulttuurisen kasvatustyön tavallisia erityispiirteitä.	Ottaa monikulttuurisen kasvatustyön erityispiirteitä huomioon toiminnassaan.	Toimii monikulttuurista kasvatustyötä tukien ja perustelee toimintansa tiedolla erityispiirteistä.
Vaihtoehtoisten pedagogisten suuntausten tunteminen	Tuntee tavallisimpia vaihtoehtoisia pedagogisia suuntauksia.	Tuntee keskeiset vaihtoehtoiset pedagogiset suuntauksiset.	Soveltaa tietoa vaihtoehtoisista pedagogisista suuntauksista toiminnassaan.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
4. Elinikäisen oppimisen avaintaidot	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Oppiminen ja ongelmanratkaisu	Hankkii tietoa ja suunnittelee työtään.	Hankkii tietoa ohjeiden mukaan.	Toimii oma-aloitteisesti tiedonhankkijana.
	Uusissa ja muuttuvissa työtilanteissa tarvitsee ohjausta ja tukea.	Selviytyy muuttuvissa ja valintatilanteissa oma-aloitteisesti. Tietää, miten toimitaan kriisitilanteissa turvallisuusohjeiden mukaisesti.	Toimii erilaisissa tilanteissa tarkoituksenmukaisesti ja löytää toiminnalleen vaihtoehtoisia toimintatapoja.

Ammattitaidon osoittamistavat

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja osoittaa osaamisensa kattavasti ammattiosaamisen näytössä tai tutkintotilaisuudessa toimien yhdessä vanhempien kanssa. Hän järjestää yhteistyössä muiden kanssa perheille suunnattua toimintaa kuten juhlia, retkiä, perhetapahtumia tai vanhempaintapahtumia.

Työtä tehdään siinä laajuudessa, että osoitettava osaaminen vastaa kattavasti tutkinnon perusteissa määrättyjä ammattitaitovaatimuksia, arvioinnin kohteita ja kriteereitä.

Ammattiosaamisen näyttöä tai tutkintotilaisuutta voidaan jatkaa toisessa työpaikassa/työkohteessa tai ammatillisessa peruskoulutuksessa koulutuksen järjestäjän osoittamassa muussa paikassa niin, että osaamisen osoittamisen kattavuus varmistuu.

Siltä osin kuin tutkinnon osassa vaadittavaa osaamista ei voida työtä tekemällä ammattiosaamisen näytössä tai tutkintotilaisuudessa kattavasti osoittaa, sitä täydennetään muulla osaamisen arvioinnilla.

2.1.3. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaus

Ammattitaitovaatimukset

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja

- osaa järjestää koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa
- osaa toteuttaa koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa eettistä ja arvokasvatusta sekä lisäksi kirkon aamu- ja iltapäivätoiminnassa kristillistä kasvatusta
- ottaa huomioon eri-ikäisten ja erilaisten lasten kehitysvaiheet ja tarpeet
- huolehtii lapsen hyvinvoinnista, perustarpeista ja turvallisuudesta huomioon ottaen lapsen yksilölliset tarpeet ja toimintaympäristön erityispiirteet
- ohjaa lasta yhteisöllisyyteen ja toisten huomioonottamiseen
- tuntee koulun ja muiden moniammatillisten verkostojen kanssa tehtävän yhteistyön

- toimii yhteistyössä vanhempien kanssa
- osaa järjestää toimintaympäristön siten, että se antaa mahdollisuuden monipuoliseen toimintaan sekä omaan rauhaan ja hiljentymiseen
- tuntee leiri- ja retkitoiminnan järjestämisen periaatteet
- tuntee mediakasvatukseen toteuttamiseen liittyvät periaatteet
- toteuttaa ympäristökasvatusta
- tuntee alan yritysten toimintaa, tyypilliset yhteistyökumppanit sekä laatu- ja kestävän kehityksen tavoitteet.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
1. Työprosessin hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan tavoitteellinen suunnittelu ja toteutus	Suunnittelee ja toteuttaa koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa.	Suunnittelee ja toteuttaa koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa sen erityispiirteet huomioon ottaen.	Suunnittelee ja toteuttaa itsenäisesti koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa elämyksellisesti, luovasti ja joustavasti.
Kristillisen kasvatuksen toteuttaminen kirkon aamu- ja iltapäivätoiminnassa (ks. ammattitaidon osoittamistavat)	Suunnittelee ja toteuttaa kristillistä kasvatus- ta kirkon aamu- ja iltapäivätoiminnassa	Suunnittelee, toteuttaa ja arvioi kristillistä kasvatus- ta kirkon aamu- ja iltapäivätoiminnassa.	Toteuttaa kristillistä kasvatus- ta kirkon aamu- ja iltapäivätoiminnassa elämyksellisesti, luovasti ja vuorovai- kutteisesti.
Eettinen ja arvokas- vatus aamu- ja iltapäivätoiminnassa	Toimii esimerkkinä lapsille ja kohtaa erilaisen lapsen. Tarvitsee tukea uusissa tilanteissa.	Ohjaa lasta, hyviin tapoihin, ottamaan muut huomioon sekä erottamaan oikean ja väärän. Ohjaa lasta kohtaaman erilaisuutta ja ratkaisemaan arkipäivän eettisiä tilanteita.	Ohjaa lasta ymmärtämään, kunnioittamaan ja suvaitsemaan toisia ihmisiä ja heidän näkemyksiään käyttäen luovia ja toiminnallisia menetelmiä.
Lapsen perustarpeista ja turvallisuudesta huolehtiminen.	Huolehtii lapsen hyvinvoinnista ja turvallisuudesta ravinnon/erikoisruokavalion, siisteyden ja ympäristön turvallisuuden suhteen. Hallitsee hygieniapassiin liittyvän osaamisen käytännössä. Ennakoi vaaratilanteet.	Huolehtii lapsen hyvinvoinnista ja turvallisuudesta lapsen tarpeiden ja tilanteen edellyttämällä tavalla. Ohjaa sekä kielellisesti että omalla esimerkillään lapsen perustarpeiden toteutumista.	Edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Ottaa huomioon lapsen yksilölliset hoitokäytännöt ja huolehtii lapsen turvallisuudesta. Kartoittaa toiminnan turvallisuusriskit.
Oman toiminnan arviointi ja kehittäminen	Arvioi työnsä onnistumista ja muuttaa sitä ohjeiden mukaisesti	Arvioi työnsä onnistumista palautteen perusteella ja osaa hyödyntää	Arvioi, perustelee ja kehittää työtään itsenäisesti.

	sekä ottaa vastaan palautetta.	palautetta suunnittelun perustana.	Arvioi työnsä onnistumista toiminnan aikana ja muuttaa tarvittaessa toimintaa.
--	--------------------------------	------------------------------------	--

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
2. Työmenetelmien, -välineiden ja materiaalin hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjausmenetelmien käyttäminen	Käyttää tavallisimpia ohjauksen menetelmiä.	Käyttää ohjauksen menetelmiä tilanteeseen sopivalla tavalla lapsen tarpeista lähtien.	Käyttää luovasti ja monipuolisesti erilaisia menetelmiä ohjauksessa vaihtuvissa työtilanteissa.
Retki- ja/tai leiritoinnin järjestäminen	Osallistuu retki- ja/tai leiritoinnin järjestämiseen.	Järjestää retki- ja/tai leiritointia osallistujien tarpeista käsin.	Järjestää monipuolista ja elämyksellistä retki- ja/tai leiritointia.
	Ottaa ohjeiden mukaan huomioon leiritointaan liittyvää turvallisuuslainsäädäntöä.	Ottaa huomioon leiritointiin liittyvän turvallisuuslainsäädäntöä.	Ottaa huomioon leiritointiin liittyvän turvallisuuslainsäädännön.
Lapsen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen leikin ja liikunnan avulla	Osallistuu lasten liikunnan ohjaamiseen.	Suunnittelee ja ohjaa lasten liikuntaa, jossa on otettu huomioon leikki, ilmaisu ja luova toiminta	Ohjaa lasta löytämään liikunnan ilon ja oman tapanensa liikkua.
	Ottaa huomioon leikin, ilmaisun ja luovan toiminnan merkityksen lapselle.		Järjestää toimintaympäristön omaehtoista liikuntaa ja leikkiä aktivoivaksi.
Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa käytettävien välineiden ja materiaalien tunteminen	Käyttää tarkoituksenmukaisia välineitä ja materiaaleja työssään.	Käyttää tarkoituksenmukaisia välineitä ja materiaaleja ohjauksen tukena.	Käyttää itsenäisesti ja luovasti välineitä ja materiaaleja ohjauksen tukena.
		Järjesteleä toimintaympäristöä tarkoituksenmukaiseksi ja turvalliseksi.	Kehittää tarkoituksenmukaisesti ja luovasti toimintaympäristöä ja hyödyntää sen mahdollisuudet.
Ympäristöä säästävien välineiden ja materiaalien käyttäminen	Valitsee ja käyttää kestävä kehityksen mukaisia työtapoja, välineitä ja materiaaleja.	Ohjaa omalla esimerkillään lasta ja nuorta toimimaan kestävä kehityksen periaatteiden mukaisesti	Ohjaa lasta itsenäisesti käyttämään kestävä kehityksen mukaisia työ ja toimintatapoja.
			Kehittää työympäristöön liittyviä kestävä kehityksen työ- ja toimintatapoja.
			Ohjaa lasta ymmärtämään kestävä kehityksen merkityksen.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
3. Työn perustana olevan tiedon hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaa koskevien lakien ja asiakirjojen tuntemus	Toimii keskeisen koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan lainsäädännön ja asiakirjojen mukaisesti.	Soveltaa työssään keskeistä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan lainsäädäntöä ja asiakirjoja.	Soveltaa keskeistä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan lainsäädäntöä ja asiakirjoja vaihtelevissa työtilanteissa.
	Tarvitsee ajoittain ohjausta soveltamisessa.		Perustelee työhön liittyviä ratkaisuja hankkimansa tiedon perusteella.
Kouluikäisen lapsen kehitysvaiheen tunteminen	Toimii ottaen huomioon kouluikäisen lapsen kehitysvaiheen ja havaitsee lapsen yksilölliset tarpeet.	Ottaa toiminnassaan huomioon kouluikäisen lapsen kehitysvaiheen ja tukea tarvitsevan koululaisen.	Soveltaa ja perustelee ohjauksessa tekemiään ratkaisuja kouluikäisen lapsen kehitysvaiheeseen liittyvällä tiedolla.
			Ohjaa tukea tarvitsevaa koululaista.
Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan erityispiirteiden tunteminen	Selvittää koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan erityispiirteet ja toimii niiden mukaisesti.	Soveltaa toiminnassaan tietoa koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan erityispiirteistä. Ottaa toiminnan erityispiirteet työssään huomioon.	Soveltaa toiminnassaan tietoa koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan erityispiirteistä ja perustelee työhön liittyviä ratkaisuja tämän tiedon pohjalta.
Retki- ja leiritoiminnan järjestämisen periaatteiden tunteminen	Ottaa työssään huomioon leiri- ja/tai retkitoiminnan järjestämisen periaatteet ja turvallisuuslainsäädännön.	Tuntee kattavasti leiri- ja/tai retkitoiminnan järjestämisen periaatteet ja lainsäädännön ja soveltaa niitä työssään.	Soveltaa toiminnassaan leiri- ja/tai retkitoiminnan järjestämisen periaatteita luovasti vaihteleviin tilanteisiin.
Eettisen ja arvokasvatuksen toteuttaminen	Selvittää aamu- ja iltapäivätoiminnan eettisiä periaatteita.	Ottaa toiminnassaan huomioon aamu- ja iltapäivätoiminnan keskeiset periaatteet.	Soveltaa tietoa aamu- ja iltapäivätoiminnan eettisistä periaatteista, erilaisista uskonnoista, kulttuuritaustoista, katsomuksista ja elämäntavoista. Perustelee toimintaansa teoriatiedolla.
	Tuntee erilaisia uskontoja, kulttuuritaustoja, katsomuksia ja elämäntapoja ja toimii ohjattuna niiden mukaisesti.	Soveltaa tietoa erilaisista uskonnoista, kulttuuritaustoista, katsomuksista ja elämäntavoista.	
Ympäristökasvatuksen toteuttaminen	Selvittää ympäristökasvatuksen tavoitteet ja sisällöt ja toimii niiden mukaisesti.	Soveltaa toiminnassaan tietoa ympäristökasvatuksen sisällöistä ja tavoitteista.	Soveltaa toimintaansa ympäristökasvatuksen teoria-tietoa ja perustelee tekemiään ratkaisuja.
Mediakasvatuksen perusteiden ja käsitteistön hallinta	Tuntee mediakasvatuksen peruskäsitteitä kuten medialukutaito, -kulttuuri, -välineet.	Soveltaa toiminnassaan tietoa mediakasvatuksen perusteista, viestintätavoista ja mediatuotteista.	Soveltaa mediaosaamista hankkimansa tiedon perusteella ja perustelee toiminnassaan tekemiään ratkaisuja.
	Tuntee mediakasvatuksen periaatteita ja toimii niihin liittyvien mahdollisuuksien ja haasteiden mukaisesti.	Tuntee median monipuolisia käyttömahdollisuuksia ja osaa arvioida kriittisesti mediatuotteiden käyttöä.	Ohjaa lasta hyödyntämään monipuolisesti mediaympäristöä ja suhtautumaan kriittisesti ja arvioiden mediatuotteiden käyttöön.
Alan yritysten toimintojen ja liikeideoiden sekä palveluiden ke-	Selvittää opastettuna koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan ja retki- ja	Selvittää koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan sekä retki- ja	Hakee itsenäisesti tietoja koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan yritysten ja

hittäminen.	leiritoiminnan tyypillistä yritystoimintaa ja yhteistyökumppaneita.	leiritoiminnan rakenteen sekä alan tyypillisiä yrityksiä ja yhteistyökumppaneita.	palveluiden kehittämistarpeista esimerkiksi toimintaympäristön muutosten, asiakkaiden, kilpailun tai erikoistumisen perusteella.
Oman ammattialan tyypillisten yhteistyökumppanien, laatu- ja kestävä kehityksen tavoitteiden tunteminen	Toimii noudattaen työyhteisön sääntöjä ja työntekijöiden oikeuksien, etuuksien ja velvollisuuksien keskeisiä säädöksiä.	Toimii noudattaen työyhteisön sääntöjä ja työntekijöiden oikeuksien, etuuksien ja velvollisuuksien keskeisiä säädöksiä.	Soveltaa työssään ja työyhteisössään tuloksellisen toiminnan tietopohjaa ja periaatteita.
	Toimii sovittujen laatu- ja kestävä kehityksen tavoitteiden mukaisesti.	Toimii laatu- ja kestävä kehityksen tavoitteiden mukaisesti.	Toimii laatu- ja kestävä kehityksen tavoitteiden mukaisesti.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
4. Elinikäisen oppimisen avaintaidot	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Vuorovaikutus ja yhteistyö	Noudattaa vuorovaikutustilanteisiin annettuja ohjeita toimiessaan omassa oppimis- ja työyhteisössään.	Toimii tilanteen vaatimalla tavalla omassa oppimis- ja työyhteisössään erilaisissa vuorovaikutustilanteissa. Toimii yhteistyössä koulun ja vanhempien kanssa.	Ilmaisee selkeästi asiansa ja tuo rakentavasti esille erilaisia näkökantoja.
	Hoitaa vastuullaan olevat tehtävät ja toimii erilaisten ihmisten kanssa työyhteisössä ja ryhmässä. Pyytää tarvittaessa apua muilta.	Tekee vastuullaan olevat tehtävät huolellisesti ja toimii erilaisten ihmisten kanssa työyhteisössä ja ryhmässä.	Toimii yhteistyössä koulun ja vanhempien kanssa sekä moniammatillisen työryhmän jäsenenä
Terveys, turvallisuus ja toimintakyky	Toimii kouluikäisen lapsen perustarpeisiin ja turvallisuuteen liittyvien periaatteiden mukaisesti ja hahmottaa kouluikäisen lapsen päivärtymin.	Soveltaa toiminnassaan kouluikäisen lapsen perustarpeista, päivärtymistä ja turvallisuudesta tilanteen edellyttämällä tavalla.	Soveltaa toiminnassaan tietoa kouluikäisen lapsen perustarpeista, päivärtymistä ja turvallisuudesta kokonaisvaltaisesti. Perustelee toimintaansa.
	Hallitsee EA-2 –tasoiset ensiaputaidot.	Hallitsee EA-2 –tasoiset ensiaputaidot.	Hallitsee EA-2 –tasoiset ensiaputaidot.

Ammattitaidon osoittamistavat

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja osoittaa osaamisensa ammattiosaamisen näytössä tai tutkintotilaisuudessa toimimalla ja ohjaamalla koululaisia aamu- ja iltapäivätoiminnassa esimerkiksi koulussa, kunnan muussa toiminnassa, seurakunnan työympäristössä tai erilaisten järjestöjen järjestämässä aamu- ja iltapäivätoiminnassa. Arvioinnin kohde ”Kristillisen kasvatuksen toteuttaminen kirkon aamu- ja iltapäivätoiminnassa” osoitetaan vain seurakunnan toimintaympäristössä.

Työtä tehdään siinä laajuudessa, että osoitettava osaaminen vastaa kattavasti tutkinnon perusteissa määrättyjä ammattitaitovaatimuksia, arvioinnin kohteita ja kriteereitä.

Ammattiosaamisen näyttöä tai tutkintotilaisuutta voidaan jatkaa toisessa työpaikassa/työkohteessa tai ammatillisessa peruskoulutuksessa koulutuksen järjestäjän osoittamassa muussa paikassa niin, että osaamisen osoittamisen kattavuus varmistuu.

Siltä osin kuin tutkinnon osassa vaadittavaa osaamista ei voida työtä tekemällä ammattiosaamisen näytössä tai tutkintotilaisuudessa kattavasti osoittaa, sitä täydennetään muulla osaamisen arvioinnilla.

2.2. Valinnaiset tutkinnon osat

2.2.1. Ilmaisutaitojen ohjaus

Ammattitaitovaatimukset

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja

- suunnittelee ja toteuttaa toimintaa siten, että se tukee lapsen luovuutta, taiteellista kokemista ja itseilmaisua
- ottaa ohjauksessa huomioon lapselle ominaisen tavan toimia ja varhaiskasvatuksen orientaatiot
- käyttää erilaisia ilmaisun ohjausmenetelmiä
- tuntee ilmaisukasvatuksen merkityksen lapsen kasvulle ja kehitykselle
- kehittää omia ilmaisullisia taitojaan monipuolisesti
- kehittää omia viestintä- ja vuorovaikutustaitojaan.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
1. Työprosessin hallintaa	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Lapsen ilmaisutaitojen ohjauksen suunnittelu ja toteutus	Toteuttaa lapsen ilmaisutaitojen ohjausta.	Suunnittelee ja toteuttaa lapsen ilmaisutaitojen ohjausta monipuolisesti ja lapsilähtöisesti.	Suunnittelee ja toteuttaa tavoitteellista toimintaa yhdessä lasten kanssa monipuolisesti ja luovasti.
Esteettisten tekijöiden huomioon ottaminen työympäristössä ja esteettisten elämysten mahdollistaminen	Ohjaa lasta eri aistein havainnoimaan ympäristöä. ja ymmärtämään esteettisten tekijöiden merkityksen jokapäiväisessä elämässä	Tarjoaa lapselle monipuolisia mahdollisuuksia esteettisten elämysten kokemiseen.	Luo taiteellisesti innostavan ilmapiirin. Tiedostaa kulttuuriin pohjautuvien kauneusarvojen merkityksen ja ohjaa lapsia hyväksymään erilaisia käsitteitä kauneudesta.
	Ottaa ympäristön viihtyisyyden huomioon ohjeiden mukaisesti.	Ottaa työskentelyssään huomioon työympäristön viihtyisyyden.	Toimii työympäristön viihtyisyyttä edistävällä tavalla.
Vuorovaikutuksellinen toiminta työympäristössä	Ilmaisee itseään ymmärrettävästi ja toimii vuorovaikutteisesti.	Toimii aloitteellisesti vuorovaikutustilanteissa ja huomioi ryhmän jäsenet tasapuolisesti.	Arvioi ja kehittää omia vuorovaikutustaitojaan.
Toiminnan arviointi ja kehittäminen	Ottaa vastaan palautetta ja arvioi toimintaansa.	Arvioi ja kehittää toimintaansa palautteen pohjalta.	Tiedostaa omat vahvuutensa ja kehittämisalueensa. Kehittää sen pohjalta työtään.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITTEERIT		
2. Työmenetelmien, välineiden ja materiaalin hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Lapsen rohkaiseminen ilmaisuun.	Kannustaa ryhmän erilaisia lapsia ilmaistamaan itseään.	Tukee lapsen luovuutta ja taiteellista kokemista.	Antaa kaikille lapsille tasa- puoliset mahdollisuudet yksilölliseen itseilmaisuun erilaisissa tilanteissa.
Ilmaisun ohjauksessa käytettävien välineiden ja materiaalin hallinta	Käyttää yleisimpiä ilmaisun ohjaukseen liittyviä välineitä ja materiaaleja.	Käyttää monipuolisesti välineitä ja materiaaleja sekä edistää lapsilähtöisen toimintaympäristön toteuttamista.	Käyttää itsenäisesti, tavoitteellisesti ja luovasti ohjauksen välineitä ja materiaaleja.
		Tuntee välineiden ja materiaalien hankintaan ja huoltoon liittyviä periaatteita ja huomioi ekologisuuden.	Ottaa välineiden käytössä huomioon lapsen yksilöllisyyden.
Esiintyminen	Esittelee itsensä asianmukaisesti työympäristössä.	Esiintyy luontevasti erilaisissa tilanteissa lasten, vanhempien ja henkilökunnan kanssa.	Käyttää ääntään monipuolisesti.
		Käyttää monipuolisesti erilaisia viestintätaitoja.	Käyttää eleitä, ilmeitä ja äänensävyä kehon kieltä ilmaisun tukena.
Omien ilmaisullisten taitojen kehittäminen	Osoittaa jollakin ilmaisun alueella taidon hallintaa ja ohjaamisen taitoa.	Käyttää omia ilmaisullisia taitojaan ja ohjauksen taitoa monipuolisesti.	Hallitsee monipuolisesti erilaisia ilmaisullisia taitoja ja osaa hyödyntää niitä ohjauksessaan.
		Ottaa huomioon saamansa palautteen.	Osoittaa luovuutta sekä ilmaisullista taitoa jollain ilmaisun alueella.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITTEERIT		
3. Työn perustana olevan tiedon hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Ilmaisukasvatuksen merkitys lapsen kasvulle ja kehitykselle	Ottaa opastettuna huomioon ilmaisukasvatuksen merkityksen lapsen kasvulle ja kehitykselle.	Ottaa toiminnassaan huomioon ilmaisukasvatuksen merkityksen lapsen kasvulle ja kehitykselle.	Hyödyntää toiminnassaan tietoa ilmaisukasvatuksen merkityksestä lapsen kasvulle ja kehitykselle sekä perustelee tekemänsä ratkaisut.
Lapselle ominaiset tavat toimia ja orientaatiot	Ottaa opastettuna huomioon lapselle ominaisia tapoja toimia ja varhaiskasvatuksen sisällölliset orientaatiot, erityisesti esteettisen orientaation.	Ottaa toiminnassaan huomioon lapselle ominaiset tavat toimia ja varhaiskasvatuksen sisällölliset orientaatiot, erityisesti esteettisen orientaation.	Tukee monipuolisesti lapselle ominaisia tapoja toimia ja ottaa huomioon varhaiskasvatuksen sisällölliset erityisesti esteettisen orientaation

Puheilmaisun peruskäsitteet ja tekniikat	Käyttää ääntä, oheisviestintää ja dialogia ohjatusti toimivalla tavalla.	Soveltaa toiminnassaan puheilmaisun peruskäsitteitä ja tekniikoita.	Käyttää monipuolisesti ääntä, oheisviestintää ja dialogia sekä ottaa huomioon äänen huollon.
--	--	---	--

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
4. Elinikäisen oppimisen avaintaidot	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Vuorovaikutus- ja yhteistyö	Noudattaa vuorovaikutustilanteisiin annettuja ohjeita toimiessaan omassa oppimis- ja työyhteisössään.	Toimii tilanteen vaatimalla tavalla omassa oppimis- ja työyhteisössään erilaisissa vuorovaikutustilanteissa.	Ilmaisee selkeästi asiansa ja tuo rakentavasti esille erilaisia näkökantoja.
	Tekee vastuullaan olevat tehtävät ja toimii erilaisten ihmisten kanssa työyhteisössä ja ryhmässä. Tarvitsee joskus opastusta.	Tekee vastuullaan olevat tehtävät huolellisesti ja toimii erilaisten ihmisten kanssa työyhteisössä ja ryhmässä.	Toimii vastuullisesti, yhteistyökykyisesti ja tasavertaisesti erilaisten ihmisten kanssa sekä työyhteisön ja ryhmän jäsenenä.

Ammattitaidon osoittamistavat

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja osoittaa osaamisensa ammattiosaamisen näytössä tai tutkintotilaisuudessa suunnittelemalla ja toteuttamalla lapsille tai perheille elämyksellisen tai kokemuksellisen tapahtuman ja käyttää erilaisia ilmaisun keinoja (leikkiä, luovaa ilmaisua, draamaa, käden taitoja, musiikki-, liikunta- ja puheilmaisua, kerrontaa tai kuvallista ilmaisua). Hän valitsee ilmaisumenetelmät varhaiskasvatuksen tai muun kasvatustyön ohjaus- ja esiintymistehtävissä.

Työtä tehdään siinä laajuudessa, että osoitettava osaaminen vastaa kattavasti tutkinnon perusteissa määrättyjä ammattitaitovaatimuksia, arvioinnin kohteita ja kriteereitä.

Ammattiosaamisen näyttöä tai tutkintotilaisuutta voidaan jatkaa toisessa työpaikassa/työkohteessa tai ammatillisessa peruskoulutuksessa koulutuksen järjestäjän osoittamassa muussa paikassa niin, että osaamisen osoittamisen kattavuus varmistuu.

Siltä osin kuin tutkinnon osassa vaadittavaa osaamista ei voida työtä tekemällä ammattiosaamisen näytössä tai tutkintotilaisuudessa kattavasti osoittaa, sitä täydennetään muulla osaamisen arvioinnilla.

2.2.2. Tukea tarvitsevien lasten ja perheiden kohtaaminen ja ohjaus

Ammattitaitovaatimukset

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja

- osaa toimia tukea tarvitsevan lapsen ja perheen kanssa
- varmistaa lapsen mahdollisuuden osallistua toimintaan
- pyrkii lapsen terveen itsetunnon ja myönteisen minäkuvan vahvistamiseen
- tuntee yleisimmät lapsen kasvun ja kehityksen häiriöt
- ymmärtää varhaisen tukemisen ja puheeksi ottamisen merkityksen
- tuntee tukea tarvitsevan lapsen ja perheen auttamis- ja tukijärjestelmiä
- osallistuu moniammatillisen työryhmän toimintaan työn eettiset periaatteet huomioon ottaen
- osaa ottaa huomioon ohjauksessa tukea tarvitsevan lapsen kannalta varhaiskasvatuksen orientaatiot ja lapselle ominaiset tavat toimia.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITTEERIT		
1. Työprosessin hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Tukea tarvitseville lapsille tarkoitetun toiminnan suunnittelu ja toteutus	Suunnittelee ja toteuttaa toimintaa huomioiden tukea tarvitsevat lapset ja heidän perheensä.	Suunnittelee ja toteuttaa toimintaa tukea tarvitseville lapsille ja ottaa huomioon lapsen ja perheiden tarpeet.	Suunnittelee ja toteuttaa toimintaa huomioiden lapsen ja perheen yksilölliset tarpeet.
		Perustaa toiminnan suunnittelun ja toteutuksen varhaiskasvatuksen orientaatioille ja lapselle ominaiselle tavalle toimia.	Käyttää itsearviointia ja palautetta suunnittelun perustana.
			Järjestää toimintaa ja tehtäviä, jotka tukevat lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.
Moniammatillisessa työryhmässä toimiminen	Ottaa huomioon moniammatillisen verkoston ja sen toiminnan periaatteet omassa työyhteisössään.	Osallistuu moniammatillisen työryhmän toimintaan työyhteisössä.	Osallistuu aktiivisesti ja rakentavasti moniammatillisen työryhmän toimintaan.
Varhainen tukeminen ja puheeksi ottaminen	Ottaa yhdessä sovitulla tavalla toiminnassaan huomioon varhaisen tukemisen ja puheeksi ottamisen merkityksen	Havaitsee varhaisen tukemisen ja puheeksi ottamisen tarpeen ja osaa toimia työyhteisössä sen mukaisesti.	Toimii aloitteellisesti työyhteisössä varhaisen tukemisen ja puheeksi ottamisen käytäntöjen edistämiseksi.
Oman toiminnan arviointi ja kehittäminen	Ottaa vastaan palautetta ja arvioi toimintaansa.	Arvioi ja kehittää toimintaansa.	Kehittää toimintaansa huomioiden tavoitteet ja toiminnasta saadun palautteen.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITTEERIT		
2. Työmenetelmien, välineiden ja materiaalin hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Tukea tarvitsevien lasten kanssa toteutettavan toiminnan menetelmät	Käyttää tavallisimpia menetelmiä toimiessaan tukea tarvitsevien lasten kanssa.	Käyttää tilanteeseen sopivia menetelmiä toimiessaan tukea tarvitsevien lasten kanssa.	Käyttää monipuolisia menetelmiä toimiessaan tukea tarvitsevien lasten kanssa.
Lapsen itsetunnon ja vahvuuksien tukeminen	Huomaa lapsen vahvuuksia ja tarjoaa lapselle onnistumisen kokemuksia	Ottaa lapsen vahvuudet huomioon järjestäessään toimintaa lapselle.	Havaitsee monipuolisesti lapsen vahvuuksia ja valitsee aktiivisesti menetelmiä niiden tukemiseksi.
			Kannustaa ja rohkaisee lasta kaikissa arjen tilanteissa.

Tukea tarvitsevan lapsen ja hänen perheensä kohtaaminen	Kohtaa luontevasti tukea tarvitsevan lapsen ja hänen perheensä.	Huomioi erilaiset lapset ja perheet sekä heidän elämäntilanteensa.	Toimii vaihtelevissa tilanteissa ottaen huomioon varhaiskasvatuksen eettiset periaatteet.
		Viestii omalla toiminnallaan hyväksymistä ja arvostamista, osaa kuunnella empaattisesti.	Tietää, miten kohdata perheen arjen ongelmatilanteissa.
Tukea tarvitsevien lasten kanssa käytettävien välineiden hallinta	Tuntee tukea tarvitsevien lasten kanssa käytettäviä tavallisimpia apuvälineitä.	Käyttää työtilanteissa tavallisimpia tukea tarvitsevien lasten kanssa käytettäviä apuvälineitä.	Käyttää monipuolisesti tukea tarvitsevien lasten kanssa käytettäviä apuvälineitä vaihtelevissa tilanteissa ja ympäristöissä.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
3. Työn perustana olevan tiedon hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Tukea tarvitsevan lapsen ja perheen kanssa työskentelyyn liittyvien lakien ja asiakirjojen tuntemus lastenohjaajien työn kannalta	Tuntee tukea tarvitsevan lapsen ja perheen kanssa työskentelyyn liittyvää lainsäädäntöä ja asiakirjoja ja toimii ohjatusti niiden mukaisesti.	Ymmärtää tukea tarvitsevan lapsen ja perheen kanssa työskentelyyn liittyvän lainsäädännön ja asiakirjojen tarkoituksen ja hyödyntää niitä.	Käyttää hyväkseen lainsäädäntöä ja asiakirjoja tehtäväkuvansa mukaisesti. Perustelee työhön liittyviä ratkaisuja hankkimansa tiedon pohjalta.
Lapsen kasvun ja kehityksen häiriöt	Ottaa tavallisimmat lapsen kasvun ja häiriöt huomioon toiminnassaan.	Hankkii tarvittavaa tietoa lapsen kasvun ja kehityksen häiriöistä ja soveltaa sitä toiminnassaan.	Soveltaa toiminnassaan tietoa lapsen kasvun ja kehityksen häiriöistä sekä perustelee tekemiään ratkaisuja hankkimansa tiedon pohjalta.
Lapsen ja perheen auttamis- ja tukijärjestelmän tunteminen	Käyttää lapsen ja perheen keskeisen auttamis- ja tukijärjestelmiä yhdessä sovitulla tavalla.	Osoittaa valita tilanteeseen sopivat auttamis- ja tukijärjestelmät.	Soveltaa tietoa auttamis- ja tukijärjestelmästä tilanteen vaatimalla tavalla. Perustelee tekemiään ratkaisuja hankkimansa tiedon pohjalta.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
4. Elinikäisen oppimisen avaintaidot	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Ammattietiikka	Toimii opiskelu- ja työyhteisön arvojen, tavoitteiden, eettisten ohjeiden, sopimusten ja säästöjen mukaisesti.	Toimii opiskelu- ja työyhteisön arvojen, tavoitteiden, eettisten ohjeiden, sopimusten ja säästöjen mukaisesti ja vertailee omia asenteitaan ja arvojaan työyhteisön vastaaviin.	Osoittaa kykyä kehittyä ja muuttaa asenteitaan. Toimii esimerkkinä erilaisuuden hyväksymisessä.

Terveys, turvallisuus ja toimintakyky	Noudattaa työssä annettuja turvallisuusohjeita.	Noudattaa työyhteisön ohjeita ja ottaa työssään huomioon työympäristön turvallisuuden.	Tiedottaa työympäristösään havaitsemistaan vaaroista ja riskeistä.
	Varmistaa ohjeiden mukaan toimintaympäristön turvallisuuden.	Varmistaa työvälineiden ja materiaalien turvallisuuden.	Järjestää toimintaympäristön motivoivaksi, liikkumiselle esteettömäksi ja lapsen itsenäistä toimintaa ja erityistarpeita tukevaksi
	Työskentelee pääsääntöisesti ergonomisesti oikein.	Työskentelee ergonomisesti oikein.	Työskentelee ergonomisesti oikein.

Ammattitaidon osoittamistavat

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja osoittaa osaamisensa ammattiosaamisen näytössä tai tutkintotilaisuudessa toimien tukea ja ohjausta tarvitsevien lasten ja perheiden kanssa. Hän suunnittelee ja toteuttaa toimintaa, joka tukee perhettä ottaen huomioon lapsen ja perheen erityistarpeet. Hän järjestää toimintaympäristön olosuhteet tukea tarvitsevan lapsen mukaan ja avustaa perhettä.

Työtä tehdään siinä laajuudessa, että osoitettava osaaminen vastaa kattavasti tutkinnon perusteissa määrättyjä ammattitaitovaatimuksia, arvioinnin kohteita ja kriteereitä.

Ammattiosaamisen näyttöä tai tutkintotilaisuutta voidaan jatkaa toisessa työpaikassa/työkohteessa tai ammatillisessa peruskoulutuksessa koulutuksen järjestäjän osoittamassa muussa paikassa niin, että osaamisen osoittamisen kattavuus varmistuu.

Siltä osin kuin tutkinnon osassa vaadittavaa osaamista ei voida työtä tekemällä ammattiosaamisen näytössä tai tutkintotilaisuudessa kattavasti osoittaa, sitä täydennetään muulla osaamisen arvioinnilla.

2.2.3. Monikulttuurisessa työympäristössä toimiminen

Ammattitaitovaatimukset

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja

- syventää tietämystään uskonnoista ja kulttuureista sekä osallistuu kansainvälisyyskasvatukseen
- tarkastelee omaa kulttuuriaan, uskontoaan ja arvojaan suhteessa erilaisuuteen
- hallitsee valmiuksia kohdata erilaisista taustoista tulevia lapsia ja perheitä ja toimimaan rakentavasti vuorovaikutustilanteissa.
- tiedostaa arvojen ja asenteiden merkitystä monikulttuurisissa vuorovaikutustilanteissa
- järjestää toimintaa monikulttuurisessa työympäristössä
- luo suvaitsevan ja kannustavan ilmapiirin vuorovaikutustilanteissa
- tuntee maahanmuuttajien kotoutumisprosessin
- osaa tukea maahanmuuttajalapsen ja -perheen kotoutumista arjen tilanteissa
- tuntee maahanmuuttajalasten suomen/ruotsin kielen kehittämisen ja kouluvalmiuksien tukemisen periaatteita.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
1. Työprosessin hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Monikulttuurisen toiminnan suunnittelu, toteutus ja toiminnan ohjaaminen	Suunnittelee ja toteuttaa monikulttuurista toimintaa ohjatusti kohderyhmän ja erilaiset kulttuurit huomioon ottaen	Suunnittelee ja toteuttaa monikulttuurista toimintaa ottaen huomioon kohderyhmän ja erilaiset kulttuurit	Suunnittelee ja toteuttaa itsenäisesti työympäristönsä ja kohderyhmän erityispiirteet huomioon ottaen toimintaa, jonka tavoitteena on kulttuurien välisen ymmärryksen lisääminen ja/tai vähemmistökielien osallisuuden vahvistaminen
Eettinen ja arvokasvatus	Osallistuu eettisen ja arvokasvatuksen toteuttamiseen.	Ohjaa lapsia keskustelun avulla erilaisuuden hyväksymiseen.	Kehittää työskentelytapojaan tiedostamiensa arvojen ja asenteiden pohjalta.
	Tunnistaa omia arvojaan ja asenteitaan.	Pohtii omia arvojaan ja asenteitaan sekä niiden merkitystä vuorovaikutustilanteisiin.	
Maahanmuuttajien kotoutumisprosessin tukeminen	Tukee maahanmuuttajalapsen sopeutumista ryhmään	Tukee lasta ja perhettä arjen tilanteissa ymmärtäen kotoutumisprosessin merkityksen.	Osallistuu maahanmuuttajien kotoutumisprosessin toteuttamiseen yhteistyöverkostossa toisten kanssa.
Oman toiminnan arviointi ja kehittäminen.	Ottaa vastaan palautetta ja arvioi toimintaansa.	Arvioi ja kehittää toimintaansa palautteen pohjalta.	Kehittää työtään. Tiedostaa omat vahvuutensa ja kehittämisaalueensa.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
2. Työmenetelmien, välineiden ja materiaalin hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Toiminnan ohjaaminen monikulttuurisessa työympäristössä	Käyttää yhdessä sovittuja menetelmiä toiminnan ohjauksessa monikulttuurisessa työympäristössä.	Käyttää sopivia menetelmiä toiminnan ohjauksessa monikulttuurisessa työympäristössä.	Käyttää itsenäisesti ja monipuolisesti sopivia menetelmiä toiminnan ohjauksessa monikulttuurisessa työympäristössä.
Suvaitsevan ja kannustavan ilmapiirin luominen vuorovaikutustilanteissa	Edistää suvaitsevan ja kannustavan ilmapiirin luomista vuorovaikutustilanteissa.	Luo suvaitsevan ja kannustavan ilmapiirin vuorovaikutustilanteissa	Luo aktiivisesti myönteistä, suvaitsevaa ja kannustavaa ilmapiiriä.
		Ohjaa lapsia keskustellen ja omalla esimerkillään suvaitsevaisuuteen	Ohjaa lapsia suvaitsevaisuuteen erilaisin menetelmin.
Kansainvälisyyskasvatus	Tuntee kansainvälisyyskasvatuksen periaatteita ja ottaa niitä huomioon toiminnassaan.	Suunnittelee ja toteuttaa kansainvälisyyskasvatusta.	Kehittää ja arvioi kansainvälisyyskasvatusta työryhmän jäsenenä.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
3. Työn perustana olevan tiedon hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Kulttuurien ja uskontojen tuntemus	Toimii eri kulttuurien ja uskontojen ominaispiirteitä ja tapoja ymmärtävällä tavalla.	Käyttää työssään tietoa erilaisten kulttuurien ja uskontojen pääpiirteistä ja tavoista.	Ottaa työn suunnittelussa ja toteutuksessa (mm. ohjausmenetelmien valinnassa) huomioon ryhmän erilaiset kulttuuriset, uskonnolliset ja yhteiskunnalliset viitekehukset.
Kulttuuri-identiteetin huomioon ottaminen työn lähtökohtana	Hyödyntää työssään tietoa suomalaisesta kulttuurista, uskonnollisuudesta ja yhteiskunnan tavoista.	Soveltaa toiminnassaan tietoa suomalaisesta kulttuurista, uskonnollisuudesta ja yhteiskunnan tavoista (esim. juhlaperinne, luonto).	Soveltaa toiminnassaan tietoa omasta kulttuuriperinteestä sekä uskonnon ja yhteiskunnan arvoista ja arjesta. Perustelee ratkaisunsa tiedolla.
Erilaisista maista ja taustakulttuureista tulevien lasten ja perheiden tilanteen huomioon ottaminen	Ottaa myönteisellä tavalla lapsen ja perheiden kanssa toimiesaan huomioon Suomessa vaikuttavat muut kulttuurit ja uskonnot.	Toimii lapsen ja perheen uskontoa sekä kulttuuri-identiteettiä ymmärtäen ja toimii tilanteen vaativalla tavalla.	Ottaa toiminnassaan huomioon kristilliset ja muiden uskontojen perinteestä nousevat arvot, toimintatavat ja käyttäytymissäännöt. Perustelee toimintansa teorialiedolla.
Maahanmuuttajien kotoutumisprosessin ja tukijärjestelmien tunteminen	Tietää kotoutumisprosessia ja kotoutumista edistävät palvelu- ja tukitoimet ja neuvoo niiden pariin.	Vahvistaa yksilön osallisuutta tavoitteena hänen kotoutumisensa.	Tukee yksilön kotoutumisprosessia.
		Ottaa huomioon kotoutumisen merkityksen yksilölle sekä oman roolinsa osallisuuden lisäämisessä.	Ottaa huomioon kotoutumisen yhteiskunnallisen merkityksen ja ohjaa maahanmuuttajia palvelujen piiriin.
Maahanmuuttajalasten suomen-/ruotsin kielen taidon kehittäminen ja kouluvalmiuksien tukeminen	Tuntee maahanmuuttajalasten suomen-/ruotsin kielen taidon sekä kouluvalmiuksien tukemisen periaatteita.	Soveltaa tietoa maahanmuuttajalasten suomen-/ruotsin kielen taidon sekä kouluvalmiuksien kehittämisestä.	Soveltaa monipuolisesti tietoa maahanmuuttajalasten suomen-/ruotsin kielen taidon sekä kouluvalmiuksien kehittämisestä.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
4. Elinikäisen oppimisen avaintaidot	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Vuorovaikutus ja yhteistyö	Toimii monikulttuurisissa vuorovaikutustilanteissa.	Toimii tilanteen vaativalla tavalla omassa työyhteisössään erilaisissa vuorovaikutustilanteissa.	Toimii oma-aloitteisesti edistäen erilaisuudelle avointa, turvallista ja rohkeaa ilmapiiriä.

	Toimii erilaisten ihmisten kanssa työyhteisössä ja ryhmässä ja pyytää apua tarvittaessa.	Toimii erilaisten ihmisten kanssa työyhteisössä ja ryhmässä.	Ilmaisee selkeästi asiansa ja tuo rakentavasti esille erilaisia näkökantoja.
		Toimii ottaen huomioon erilaiset voimavarat ja riskitekijät vuorovaikutustilanteissa.	Tukee ja auttaa muita työssä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa.
	Selviytyy auttavasti ohjaustilanteissa suomen kielen lisäksi joko toisella kotimaisella kielellä tai yhdellä vieraalla kielellä.	Selviytyy tavanomaisista ohjaustilanteista suomen kielen lisäksi joko toisella kotimaisella tai yhdellä vieraalla kielellä.	Käyttää ohjaustilanteissa suomen kielen lisäksi toista kotimaista kieltä tai yhtä vierasta kieltä sujuvasti.

Ammattitaidon osoittamistavat

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja osoittaa osaamisensa ammattiosaamisen näytössä tai tutkintotilaisuudessa toimien monikulttuurisessa työympäristössä, jossa on kielelliseltä, etniseltä tai kulttuuriselta taustaltaan erilaisia lapsia, heidän vanhempiaan tai työntekijöitä. Hän suunnittelee ja toteuttaa yhdessä toisten kanssa toimintaa, jossa hänen oman kulttuurinsa toimintatavat ja järjestelmät ilmenevät suhteessa muihin kulttuureihin.

Työtä tehdään siinä laajuudessa, että osoitettava osaaminen vastaa kattavasti tutkinnon perusteissa määrättyjä ammattitaitovaatimuksia, arvioinnin kohteita ja kriteereitä.

Ammattiosaamisen näyttöä tai tutkintotilaisuutta voidaan jatkaa toisessa työpaikassa/työkohteessa tai ammatillisessa peruskoulutuksessa koulutuksen järjestäjän osoittamassa muussa paikassa niin, että osaamisen osoittamisen kattavuus varmistuu.

Siltä osin kuin tutkinnon osassa vaadittavaa osaamista ei voida työtä tekemällä ammattiosaamisen näytössä tai tutkintotilaisuudessa kattavasti osoittaa, sitä täydennetään muulla osaamisen arvioinnilla.

2.2.4. Kristillinen kasvatus

Ammattitaitovaatimukset

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja

- osaa tukea lapsen hengellistä kasvua
- syventää kokonaisvaltaisen kristillisen kasvatuksen osaamista ottaen huomioon lapselle ominaiset tavat toimia
- luo turvallisen ilmapiirin kristillisen kasvatuksen toteuttamiseen
- ymmärtää osallisuuden merkityksen kristillisessä kasvatuksessa
- syventää pedagogista osaamistaan kristillisen kasvatuksen menetelmistä
- ottaa huomioon kasteen merkityksen ja kasvatuskumppanuuden kristillisessä kasvatuksessa
- tuntee jumalanpalveluskasvatuksen ja hengellisen elämän eri muotoja
- hahmottaa kristillisen kasvatuksen jatkumon merkityksen elämänkaaren eri vaiheissa
- perehtyy seurakuntien nuoriso- ja rippikoulutyöhön
- perehtyy diakoniseen ja sielunhoidolliseen lähestymistapaan sekä kirkon kansainväliseen vastuuseen lapsi- ja perhetyössä
- syventää perheiden kristillisen kasvatuksen tukemiseen liittyvää osaamistaan

- ymmärtää yhteiskunnan varhaiskasvatuksen ja kirkon varhaiskasvatuksen yhteistyön merkityksen erityisesti uskontokasvatuksen näkökulmasta.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
1. Työprosessin hallinta	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Kristillisen kasvatuksen suunnittelu ja toteuttaminen lapsen kehitystason mukaisesti	Suunnittelee ja toteuttaa kristillistä kasvatusta.	Suunnittelee ja toteuttaa kristillistä kasvatusta kokonaisvaltaisesti.	Suunnittelee ja toteuttaa kristillistä kasvatusta luovasti vaihtelevissa työtilanteissa.
Lapsen hengellisen kasvun tukeminen lapsilähteisesti ottaen huomioon lapselle ominaisen tavan toimia	Tukee lapsen hengellistä kasvua ottaen huomioon lapselle ominaisen tavan toimia kuten leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen ja ihmettely.	Tukee lapsen hengellistä kasvua. Arvioi ja perustelee toimintaansa.	Tukee lapsen hengellistä kasvua ottaen huomioon lapsen yksilöllisen kehityksen ja tarpeet.
Lapsen osallisuuden merkitys kristillisessä kasvatuksessa	Luo lapselle mahdollisuuden osallisuuden kokemiseen. Arvostaa lasta ja lapsuutta.	Luo lapselle mahdollisuuden osallisuuden ja yhteisöllisyyden kokemiseen ja ottaa lapsen yksilöllisyyden huomioon.	Luo monipuolista yhteisöllistä ja osallistavaa toimintaa lapsille.
Turvallisen ilmapiirin luominen kristillisessä kasvatuksessa (esimerkiksi jumalanpalveluksessa ja rukouselämässä)	Luo ohjeiden mukaan turvallisen ilmapiirin ja ymmärtää sen merkityksen kristillisessä kasvatuksessa.	Tunnistaa ja tiedostaa lapsen kokonaisvaltaisen uskonnollisen kokemuksen merkityksen kristillisessä kasvatuksessa. Luo turvallisen ilmapiirin kristillisessä kasvatuksessa.	Luo turvallisen ilmapiirin ja toteuttaa kokonaisvaltaisesti kristillistä kasvatusta.
Kasteen merkityksen ja kasvatuskumppanuuden huomioon ottaminen kristillisessä kasvatuksessa	Tiedostaa kasteen ja kasvatuskumppanuuden merkityksen omassa työskentelyssään.	Toteuttaa kasteopetusta ja kasvatuskumppanuuden periaatteita omassa työskentelyssään.	Tukee ja rohkaisee perheitä kristillisen kasvatuksen toteuttamiseen.
Oman toiminnan arviointi ja kehittäminen	Arvioi omaa toimintaansa ja muuttaa sitä ohjeiden mukaisesti sekä ottaa vastaan palautetta.	Arvioi omaa toimintaansa sekä muuttaa sitä palautteen perusteella tarvittaessa.	Hakee aktiivisesti palautetta ja kehittää omaa toimintaansa sen perusteella.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
2. Työmenetelmien, välineiden ja materiaalin hallinta	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Kristillisen kasvatuksen menetelmien käyttäminen	Käyttää kristillisen kasvatuksen menetelmiä.	Käyttää tarkoituksenmukaisesti kristillisen kasvatuksen menetelmiä työssään.	Käyttää luovasti ja joustavasti monipuolisia kristillisen kasvatuksen menetelmiä työssään

Kristillisen kasvatuk- sen välineiden, mate- riaalien ja kristillisen varhaiskasvatusym- päristön hyödyntä- minen	Käyttää yleisimpiä kris- tillisen kasvatuk- sen välineitä ja materiaaleja.	Käyttää tarkoituksenmu- kaisesti ja monipuolisesti kristillisen kasvatuk- sen välineitä ja materiaaleja..	Käyttää luovasti ja moni- puolisesti kristillisen kasva- tuksen välineitä ja mene- telmiä vaihtelevissa työtilan- teissa ja työympäristöissä.
	Luo ohjeiden mukai- sesti kristillisen var- haiskasvatusympäristön ja ymmärtää sen merki- tyksen.	Luo kristillistä var- haiskasvatusympäristöä.	Luo tarkoituksenmukaisen, esteettisen ja elämyksellisen kristillisen varhaiskasva- tussympäristön.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
3. Työn perustana olevan tiedon hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Kristilliseen kasva- tukseen liittyvien ohjeiden, säädösten ja asiakirjojen tunte- minen	Ottaa huomioon kris- tilliseen kasvatukseen liittyvät keskeisimmät ohjeet, säädökset ja asiakirjat.	Soveltaa työssään kristil- liseen kasvatukseen liit- tyviä keskeisimpiä ohjei- ta, säädöksiä ja asiakirjo- ja.	Ymmärtää kristilliseen kasvatukseen liittyvät kes- keisimmät ohjeet, säädök- set ja asiakirjat ja soveltaa niitä työssään tarkoituk- senmukaisesti. Perustelee työhön liittyviä ratkaisuja hankkimansa tiedon perusteella.
Jumalanpalveluskas- vatuksen ja hengelli- sen elämän eri muo- tojen tunteminen	Tutustuu jumalanpal- veluskasvatuksen ja hengellisen elämän muotoihin.	Ottaa huomioon juma- lanpalveluskasvatuksen ja hengellisen elämän muotoja ja jäsentää ko- kemuksiaan.	Hyödyntää monipuolisesti jumalanpalveluskasvatuk- sen ja hengellisen elämän muotoja.
Kristillisen kasvatuk- sen sisällön tuntemi- nen	Tuntee ja hyödyntää työnsä kannalta kes- keistä kristinuskon ja Raamatun sisältöä.	Käyttää työnsä kannalta keskeistä kristinuskon ja Raamatun sisältöä erilai- sissa tilanteissa.	Käyttää monipuolisesti työnsä kannalta keskeistä kristinuskon ja Raamatun sisältöä.
Seurakuntien nuori- so- ja rippikoulutyön tunteminen	Ottaa huomioon kir- kon nuorisotyön ja rippikoulun osana kris- tillisen kasvatuk- sen jatkumoa.	Käyttää toiminnassaan kirkon nuorisotyön ja rippikoulusuunnitelman keskeistä sisältöä.	Soveltaa tietämystään kris- tillisen kasvatuk- sen jatkumosta nuori- so- ja rippi- koulutyössä.
Diakonian ja sielun- hoidollisen lähesty- mistavan sekä kirkon kansainvälisen vas- tuun tunteminen	Ottaa huomioon dia- konian ja sielunhoidol- lisen lähestymistavan sekä kirkon kansainvä- lisen vastuun . Tarvit- see ajoittain opastusta.	Ottaa huomioon dia- konian, sielunhoidollisen lähestymistavan sekä kirkon kansainvälisen vastuun periaatteita.	Soveltaa toiminnassaan diakonian, sielunhoidolli- sen lähestymistavan sekä kirkon kansainvälisen vas- tuun periaatteita
Yhteiskunnan var- haiskasvatuk- sen ja kirkon varhaiskasva- tuk- sen yhteistyön tunteminen	Hyödyntää työssään tietoa yhteiskunnan varhaiskasvatuk- sen ja kirkon varhaiskasva- tuk- sen yhteistyön muodoista erityisesti uskontokasvatuk- sen näkökulmasta.	Ottaa monipuolisesti huomioon yhteiskunnan varhaiskasvatuk- sen ja kirkon varhaiskasvatuk- sen yhteistyön merkityk- sen erityisesti uskonto- kasvatuk- sen näkökul- masta.	Soveltaa tietoa yhteiskun- nan varhaiskasvatuk- sen ja kirkon varhaiskasvatuk- sen yhteistyöstä erityisesti uskontokasvatuk- sen nä- kökulmasta.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITTEERIT		
4. Elinikäisen oppimisen avaintaidot	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Ammattitietikka	Toimii kristillisen etiikan perusteiden mukaisesti.	Toimii ottaen huomioon kristillisen etiikan sisällön ja merkityksen työssään.	Toimii ottaen huomioon kristillisen etiikan sisällön ja merkityksen työssään.
	Ottaa huomioon oman ammatillisen identiteetin kehittymisensä lastenohjaajana.	Ottaa huomioon oman ammatillisen identiteetin kehittymisensä lastenohjaajana.	Tunnistaa oman alansa eettisiä ongelmatilanteita ja niiden vaikutuksia.

Ammattitaidon osoittamistavat

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja osoittaa osaamisensa ammattiosaamisen näytössä tai tutkintotilaisuudessa toimimalla kirkon varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä ja toteuttaa kirkon kasteopetukseen perustuvaa kristillistä kasvatusta. Hän välittää lapsille kristillistä juhlaperinnettä ja käyttää hyödykseen perinteen mukaisia symboleja ja toimintatapoja. Hän antaa jumalanpalveluskasvatusta ja tutustuttaa lapset Raamatun sisältöön.

Työtä tehdään siinä laajuudessa, että osoitettava osaaminen vastaa kattavasti tutkinnon perusteissa määrättyjä ammattitaitovaatimuksia, arvioinnin kohteita ja kriteereitä.

Ammattiosaamisen näyttöä tai tutkintotilaisuutta voidaan jatkaa toisessa työpaikassa/työkohteessa tai ammatillisessa peruskoulutuksessa koulutuksen järjestäjän osoittamassa muussa paikassa niin, että osaamisen osoittamisen kattavuus varmistuu.

Siltä osin kuin tutkinnon osassa vaadittavaa osaamista ei voida työtä tekemällä ammattiosaamisen näytössä tai tutkintotilaisuudessa kattavasti osoittaa, sitä täydennetään muulla osaamisen arvioinnilla.

2.2.5 Palvelujen tuottaminen

Ammattitaitovaatimukset

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja

- osaa suunnitella, arvioida ja kehittää itsenäisesti tavoitteellisia toimintakokonaisuuksia tai sen osia kohderyhmän mukaisesti
- osaa toimia alan palveluita suunnittelevan, toteuttavan ja arvioivan työryhmän jäsenenä
- tuntee palveluiden tuotteistamisen keskeiset menetelmät ja osaa käyttää niitä.
- huomioi käytettävissä olevat resurssit ja toiminnan tuottavuuden.
- osaa laatia markkinointisuunnitelmia ja hoitaa itsenäisesti markkinointia.
- suunnittelee alan palveluita ympäristövastuullisesti.
- osaa arvioida palvelun laatua.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITTEERIT		
1. Työprosessin hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Palvelujen suunnittelu	määrittelee kohderyhmän tarkoituksenmukaisesti palvelua tuot-	suunnittelee palveluja ohjattuna.	suunnittelee palveluja itsenäisesti työryhmän jäsenenä.

	teistavan ryhmän kanssa.	hankkii tietoa kohde-ryhmän tarpeista.	suuntaa toimintaa joustavasti kohderyhmän tarpeiden mukaisesti.
Tuotteistamisen rakentaminen	osallistuu palvelun tuotteistamiseen	vaikuttaa palvelun tuotteistamiseen, sen keskeisiin menetelmiin ja tavoitteisiin	esittää vaihtoehtoja tai ratkaisuja palvelun rakentamisen prosessissa.
Arviointi	osallistuu palvelun arviointiin yhteistyöryhmässä.	ottaa kantaa arviointiin ja sen keskeisiin kohteisiin.	esittää arvioinnin kohteita.
		suunnittelee asiakaspalautteen keräämisen.	hankkii asiakaspalautetta ja hyödyntää sitä.
Taloudellinen toiminta	laatii ohjeiden mukaan budjetin.	seuraa budjetin toteutumista.	käyttää budjettia työvälineenä.
		ottaa huomioon taloudelliset tekijät palvelun tuottamisessa.	suunnittelee ohjattuna palvelun rahoitusvaihtoehtoja.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
2. Työmenetelmien, välineiden ja materiaalin hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Toimintaympäristön hahmottaminen	ottaa työryhmässä toimiessaan huomioon toimintaympäristön asettaman reunaehdot.	ehdottaa ja suunnittelee toimintaympäristöön soivia toimintamuotoja.	tarkastelee palvelua kokonaistaloudellisesta näkökulmasta.
Palvelujen markkinointi	osallistuu palvelun markkinointia suunnittelevan ryhmän toimintaan.	laatii markkinointisuunnitelman palvelulle tai sen osalle.	markkinoi palveluja itsenäisesti, suunnittelee esitteitä ja arvioi markkinointia.
			ottaa huomioon erilaisten ryhmien tarpeet ja kanavat markkinoinnissa

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
3. Työn perustana olevan tiedon hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Lakien ja säädösten tunteminen	toimii ottaen huomioon palveluiden tuottamiseen ja tuottavaan palveluun vaikuttavien lakeja sekä säädöksiä.	informoi työryhmää palvelumuotoon vaikuttavista laeista ja säädöksistä sekä selvittää käytännön toimenpiteitä lupakäytännöissä	soveltaa tarvittavia lakeja ja säädöksiä palvelujen suunnittelussa ja toteuttamisessa
Tuotteistamisprosessin tunteminen	käyttää tuotteistamisen periaatteita	soveltaa monipuolisesti tuotteistamisen periaatteita yksittäiseen palveluun	tietää miten tuotteet kuvataan ja dokumentoidaan

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
4. Elinikäisen oppimisen avaintaidot	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Terveys, turvallisuus ja toimintakyky	ottaa huomioon palvelun turvallisuusmääräykset	ennakoi turvallisuusriskejä.	ottaa määräykset ja turvallisuusriskit huomioon palvelun toteuttamistapoja suunniteltaessa
Ammattietiikka	noudattaa alan eettisiä ohjeita ja tuntee alan arvoperustan, noudattaa sopimuksia ja aikatauluja.	noudattaa alan eettisiä ohjeita ja toimii alan arvoperustan mukaan.	toimii alan arvojen, tavoitteiden, eettisten ohjeiden, sopimusten ja säädösten mukaisesti vaihtelevissa tilanteissa.
			ottaa huomioon oman alansa eettisiä ongelmallaneita ja niiden vaikutuksia.

Ammattitaidon osoittamistavat

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja osoittaa osaamisensa ammattiosaamisen näytössä tai tutkintotilaisuudessa toimien työryhmän jäsenenä palvelujen tuottamisessa. Hän tuottaa jonkin lapsi- ja perhetyön alaan liittyvän palvelun tai tapahtuman, tiedottaa siitä ja arvioi sitä. Hän kuvaa tuotteistamansa palvelun ja jakaa sen osiin tai prosesseihin.

Työtä tehdään siinä laajuudessa, että osoitettava osaaminen vastaa kattavasti tutkinnon perusteissa määrättyjä ammattitaitovaatimuksia, arvioinnin kohteita ja kriteereitä.

Ammattiosaamisen näyttöä tai tutkintotilaisuutta voidaan jatkaa toisessa työpaikassa/työkohteessa tai ammatillisessa peruskoulutuksessa koulutuksen järjestäjän osoittamassa muussa paikassa niin, että osaamisen osoittamisen kattavuus varmistuu.

Siltä osin kuin tutkinnon osassa vaadittavaa osaamista ei voida työtä tekemällä ammattiosaamisen näytössä tai tutkintotilaisuudessa kattavasti osoittaa, sitä täydennetään muulla osaamisen arvioinnilla.

2.2.6 Yritystoiminnan suunnittelu

Ammattitaitovaatimukset

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja osaa

- arvioida oman osaamisensa tuotteistamista tai markkinoilla olevaa liiketoimintamahdollisuutta
- selvittää perustettavan yrityksen liiketoimintaympäristöä ja kilpailutilannetta
- esittää liikeidean ja yritysmuodon
- laatia yritykselle liiketoimintasuunnitelman
- laatia yrityksen perustamiseen liittyvät asiakirjat

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
1. Työprosessien hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Oman työn suunnittelu ja suunnitelmien tekeminen	kartoittaa opastettuna yritystoiminnan suunnittelun ja toteutuksen eri vaiheet	kartoittaa yritystoiminnan suunnittelun ja toteutuksen eri vaiheet ja toimii oma-aloitteisesti ja vastuullisesti	kartoittaa yritystoiminnan suunnittelun ja toteutuksen eri vaiheet innovatiivisesti ja toimii oma-aloitteisesti ja vastuullisesti
Työn kokonaisuuden hallinta	etenee opastettuna työssään järjestelmällisesti	etenee työssään järjestelmällisesti	etenee työssään järjestelmällisesti ja sujuvasti
Laadukas toiminta	toimii työilleen asetettujen laatutavoitteiden mukaisesti ja muuttaa omaa toimintaansa annetun palautteen perusteella.	toimii asetettujen laatutavoitteiden mukaisesti ja arvioi omaa toimintaansa niiden saavuttamisessa.	toimii asetettujen laatutavoitteiden mukaisesti ja kehittää omaa toimintaansa niiden saavuttamiseksi.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
2. Työmenetelmien, -välineiden ja materiaalin hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Tieto- ja viestintätekniikan käyttäminen	käyttää ohjeistettuna suunnittelussaan tieto- ja viestintätekniikkaa toimien tietoturvan periaatteiden mukaisesti	käyttää suunnittelussaan tieto- ja viestintätekniikkaa toimien tietoturvan periaatteiden mukaisesti	käyttää suunnittelussaan itsenäisesti ja sujuvasti tieto- ja viestintätekniikkaa toimien tietoturvan periaatteiden mukaisesti
Liiketoimintaympäristön selvittäminen	arvioi miten omaa osaamista voidaan tuotteistaa tai millaisia liiketoimintamahdollisuuksia markkinoilta on löydettävissä, tarviten ajoittain tukea ja ohjausta	arvioi miten omaa osaamista voidaan tuotteistaa tai millaisia liiketoimintamahdollisuuksia markkinoilta on löydettävissä	arvioi itsenäisesti miten omaa osaamista voidaan tuotteistaa tai millaisia innovatiivisia liiketoimintamahdollisuuksia markkinoilta on löydettävissä
	kartoittaa alalla toimivia yrityksiä ja asiakkaita tarviten ajoittain ohjausta	kartoittaa alalla toimivia yrityksiä ja asiakkaita	kartoittaa itsenäisesti ja laajalaisesti alalla toimivia yrityksiä
	arvioi kartoituksen pohjalta oman suunnitelman toteutusmahdollisuuksia ottaen huomioon toi-	arvioi kartoituksen pohjalta oman suunnitelman toteutusmahdollisuuksia ottaen	arvioi kriittisesti kartoituksen pohjalta oman suunnitelman toteutusmahdollisuuksia ottaen huomioon

	mialan lainsäädännön ja kilpailulain pääsisällön tarviton ajoittain ohjausta	huomioon toimialan lainsäädännön ja kilpailulain pääsisällön	toimialan lainsäädännön ja kilpailulain pääsisällön
	esittää suunnittelemaalleen asiakasryhmälle tuotteen tai palvelun kuvaamalla sen tuottamia asiakashyötyjä tarviton ajoittain ohjausta	esittää tuotteen tai palvelun suunnittelemaalleen asiakasryhmälle kuvaamalla sen tuottamia asiakashyötyjä	esittää tuotteen tai palvelun suunnittelemaalleen asiakasryhmälle kuvaamalla kattavasti sen tuottamia asiakashyötyjä
Yrityksen perustaminen	valitsee ohjeistettuna yritykselle yritysmuodon	valitsee yritykselle yritysmuodon	valitsee itsenäisesti ja perustellen yritykselle yritysmuodon
	laatii yrityksen perustamisasiakirjat tarviton jonkin verran ohjausta	laatii yrityksen perustamisasiakirjat	laatii itsenäisesti yrityksen perustamisasiakirjat
Liiketoimintasuunnitelman laatiminen	selvittää markkinoiden ja kilpailutilanteen kehitysnäkymiä tarviton jonkin verran ohjausta	selvittää markkinoiden ja kilpailutilanteen kehitysnäkymiä	selvittää itsenäisesti ja laajalajaisesti markkinoiden ja kilpailutilanteen kehitysnäkymiä
	esittää suunnitelman eri toimintojen (kuten myynti, markkinointi, tuotanto, ostot, logistiikka, teknologiset ratkaisut sisältäen tieto- ja viestintäteknologian, kirjanpito) hallinnoinnista ja resursoinnista tarviton jonkin verran ohjausta	esittää suunnitelman eri toimintojen (kuten myynti, markkinointi, tuotanto, ostot, logistiikka, teknologiset ratkaisut sisältäen tieto- ja viestintäteknologian, kirjanpito) hallinnoinnista ja resursoinnista	esittää realistisen ja perustellun suunnitelman eri toimintojen (kuten myynti, markkinointi, tuotanto, ostot, logistiikka, teknologiset ratkaisut sisältäen tieto- ja viestintäteknologian, kirjanpito) hallinnoinnista ja resursoinnista
	laatii budjetin ja rahoitus-suunnitelman tarviton ajoittain ohjausta	laatii budjetin ja rahoitus-suunnitelman tiedostaen yrittäjän vastuun	laatii budjetin ja rahoitus-suunnitelman itsenäisesti tiedostaen yrittäjän vastuun
	tekee yrityksen riskienhallinta-analyysin ja turvallisuussuunnitelman tarviton jonkin verran ohjausta	tekee yrityksen riskienhallinta-analyysin ja turvallisuussuunnitelman	tekee itsenäisesti yrityksen riskienhallinta-analyysin ja turvallisuussuunnitelman

3. Työn perustana olevan tiedon hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Yritysmuodon valinta sekä tiedon hankinta liittyen yrityksen perustamiseen ja lopettamiseen	hakee ohjattuna tietoa yrityksen perustamiseen ja lopettamiseen sekä valitulla toimialalla toimimiseen liittyvistä säädöksistä ja asiakirjoista	hakee tietoa yrityksen perustamiseen ja lopettamiseen sekä valitulla toimialalla toimimiseen liittyvistä säädöksistä ja asiakirjoista	hakee itsenäisesti ja laajalajaisesti tietoa yrityksen perustamiseen ja lopettamiseen sekä valitulla toimialalla toimimiseen liittyvistä säädöksistä ja asiakirjoista
Liiketoimintasuunnitelman laatiminen	hankkii ohjattuna yrityksensä liiketoiminnan eri	hankkii yrityksensä liiketoiminnan eri osa-	hankkii itsenäisesti ja laajalajaisesti yrityksensä liike-

	osa-alueiden suunnittelussa tarvittavaa tietoa	alueiden suunnittelussa tarvittavaa tietoa	toiminnan eri osa-alueiden suunnittelussa tarvittavaa tietoa
	hankkii ohjattuna tietoa yrityksensä perustamista ja toimintaa tukevista palveluista mm. tilitoimiston palvelut.	hankkii tietoa yrityksensä perustamista ja toimintaa tukevista palveluista mm. tilitoimiston palvelut.	hankkii laaja-alaisesti tietoa yrityksensä perustamista ja toimintaa tukevista palveluista mm. tilitoimiston palvelut.

ARVIONNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
4. Elinikäisen oppimisen avaintaidot	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija tai tutkinnon suorittaja		
Oppiminen ja ongelmanratkaisu	tekee ohjattuna päätöksiä	tekee valintoja ja päätöksiä	tekee perusteltuja ehdotuksia, valintoja ja päätöksiä yrityksen toiminnan kehittämiseksi
	arvioi opastettuna omaa toimintaansa ja työnsä etenemistä	arvioi omaa toimintaansa ja työnsä etenemistä	arvioi oma-aloitteisesti omaa toimintaansa ja työnsä sekä yritystoiminnan etenemistä
Vuorovaikutus ja yhteistyö	neuvottelee opastettuna yhteistyöstä sidosryhmien kanssa	neuvottelee yhteistyöstä sidosryhmien kanssa	neuvottelee innovatiivisesti yhteistyöstä sidosryhmien kanssa
Ammattietiikka	noudattaa ohjattuna yritystoiminnan suunnittelussa kaikkia kestävän kehityksen osa-alueiden arvoja	noudattaa yritystoiminnan suunnittelussa kaikkia kestävän kehityksen osa-alueiden arvoja	noudattaa yritystoiminnan suunnittelussa kaikkia kestävän kehityksen osa-alueiden arvoja ja perustelee niiden merkityksen yritystoiminnalle
Terveys, turvallisuus ja toimintakyky	Käyttää pääsääntöisesti turvallisia, sopivasti kuormittavia ja vaihtelevia työmenetelmiä ottaen huomioon ergonomian.	Käyttää turvallisia, sopivasti kuormittavia ja vaihtelevia työmenetelmiä ottaen huomioon ergonomian.	Käyttää turvallisia, sopivasti kuormittavia ja vaihtelevia työmenetelmiä ottaen huomioon ergonomian. Toimii oma-aloitteisesti työturvallisuuden ja ergonomian parantamiseksi omassa työpisteessään.

Ammattitaidon osoittamistavat

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja osoittaa osaamisensa ammattiosaamisen näytössä tai tutkintotilaisuudessa suunnittelemalla yrityksen perustamiseen ja toimintaan liittyvät tehtävät. Työtä tehdään siinä laajuudessa, että osoitettava osaaminen vastaa kattavasti tutkinnon perusteissa määrättyjä ammattitaitovaatimuksia, arvioinnin kohteita ja kriteereitä.

Ammattiosaamisen näyttöä tai tutkintotilaisuutta voidaan jatkaa toisessa työpaikassa/työkohteessa tai ammatillisessa peruskoulutuksessa koulutuksen järjestäjän osoittamassa muussa paikassa niin, että osaamisen osoittamisen kattavuus varmistuu.

Siltä osin kuin tutkinnon osassa vaadittavaa osaamista ei voida työtä tekemällä ammattiosaamisen näytössä tai tutkintotilaisuudessa kattavasti osoittaa, sitä täydennetään muulla osaamisen arvioinnilla.

2.2.7 Tutkinnon osa ammatillisesta perustutkinnosta

Tähän perustutkintoon voidaan sisällyttää yksi ammatillinen tutkinnon osa ammatillisista perustutkinnoista, joiden tutkinnon perusteet Opetushallitus on määrännyt.

Näyttötutkintona suoritettavaan ammatilliseen perustutkintoon voi valita ainoastaan niitä tutkinnon osia, jotka sisältyvät näyttötutkinnon muodostumiseen.

2.2.8 Tutkinnon osa ammattitutkinnosta tai erikoisammattitutkinnosta

Tähän perustutkintoon voidaan sisällyttää yksi ammatillinen tutkinnon osa niistä ammattitutkinnoista tai erikoisammattitutkinnoista, joiden tutkinnon perusteista Opetushallitus on määrännyt.

2.2.9 Tutkinnon osa ammattikorkeakouluopinnoista (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa)

Tähän perustutkintoon voidaan sisällyttää yksi ammatillinen tutkinnon osa ammattikorkeakouluopinnoista.

2.2.10 Työpaikkaohjaajaksi valmentautuminen (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa)

Ammattitaitovaatimukset

Opiskelija osaa

- tunnistaa työpaikalla työssäoppimiseen tai ammattiosaamisen näyttöön sopivat työtehtävät ja selvittää niiden arvioinnin kohteet ja arviointikriteerit
- neuvotella työyhteisössä työssäoppimisen ja ammattiosaamisen näyttöjen toteuttamisesta
- valmistella yhteistyössä opettajan ja työpaikkaohjaajan kanssa työssäoppimisen ja ammattiosaamisen näytön suunnitelmia
- perehdyttää muita opiskelijoita työpaikalla tai oppilaitoksissa tehtäviin töihin, toimintatapoihin ja sääntöihin
- esitellä alansa työ- ja koulutusmahdollisuuksia esimerkiksi työelämään tutustumisjaksolla oleville opiskelijoille
- käydä ohjauskeskusteluja, kehittää toimintaansa palautteen perusteella ja sovitella näkemyseroja
- toimia erilaisten oppijoiden ja työtovereiden kanssa
- vastaanottaa ja antaa kehittävää palautetta
- itsearvioida työssäoppimisen ja ammattiosaamisen näyttöään ennalta sovittujen arvioinnin kohteiden ja arviointikriteereiden mukaan
- arvioida työhönsä liittyvät työturvallisuusriskit sekä hän osaa toimia ja ohjata myös muita toimimaan työturvallisuusohjeiden mukaisesti.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
1. Työprosessin hallinta	Tyydyttävä T1 Opiskelija	Hyvä H2	Kiitettävä K3
Oman työn suunnittelu ja suunnitelmien tekeminen	valmistelee ohjattuna työssäoppimisen ja ammattiosaamisen näytön suunnitelmia	valmistelee annettujen ohjeiden mukaan työssäoppimisen ja ammattiosaamisen näytön suunnitelmia	valmistelee itsenäisesti ja aloitteellisesti työssäoppimisen ja ammattiosaamisen näyttöjen suunnitelmaa
Työn kokonaisuuden hallinta	tarvitsee ajoittaista ohjausta.	tekee annetut tehtävät omatoimisesti.	etenee työssään sujuvasti sovittaen työnsä työympäristön muuhun toimintaan.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
2. Työmenetelmien, välineiden ja materiaalin hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Opiskelijan ohjaaminen	perehdyttää ohjattuna muita opiskelijoita	perehdyttää ohjeiden mukaisesti muita opiskelijoita ja käy ohjauskeskusteluja	perehdyttää muita opiskelijoita, toimii joustavasti erilaisten ihmisten kanssa ja sovittelee näkemyseroja
Opiskelijan arviointi	vastaanottaa ja antaa ohjattuna palautetta työtehtävistä sekä itsearvioi ohjattuna työssäoppimisen ja ammattiosaamisen näytöt sovittujen arvioinnin kohteiden ja kriteereiden mukaan.	vastaanottaa ja antaa palautetta työtehtävistä ja itsearvioi työssäoppimisen ja ammattiosaamisen näytöt sovittujen arvioinnin kohteiden ja kriteereiden mukaan.	käy rakentavia palautekeskusteluja sekä itsearvioi työssäoppimisen ja ammattiosaamisen näytöt ennalta sovittujen arvioinnin kohteiden ja kriteereiden mukaan.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
3. Työn perustana olevan tiedon hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Oman alan työelämän ja ammatillisen koulutuksen tunteminen	esittelee joitakin alansa työ- ja koulutusmahdollisuuksia	esittelee alansa työ- ja koulutusmahdollisuuksia	esittelee itsenäisesti ja monipuolisesti alansa työ- ja koulutusmahdollisuuksia
Opetussuunnitelmien tunteminen	tunnistaa ohjattuna työssäoppimisjaksolla opiskeltavat asiat ja ammattiosaamisen näytöillä arvioitavan osaamisen.	tunnistaa ohjeiden mukaisesti työssäoppimisjaksolla opiskeltavat asiat ja ammattiosaamisen näytöillä arvioitavan osaamisen.	tunnistaa itsenäisesti työssäoppimisjaksolla opiskeltavat asiat ja ammattiosaamisen näytöillä arvioitavan osaamisen.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
4. Elinikäisen oppimisen avaintaidot	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Terveys, turvallisuus ja toimintakyky	arvioi työhönsä liittyvät työturvallisuusriskit sekä toimii työturvallisuusohjeiden mukaisesti.	arvioi työhönsä liittyvät työturvallisuusriskit sekä toimii työturvallisuusohjeiden mukaisesti.	arvioi työhönsä liittyvät työturvallisuusriskit sekä toimii ja ohjaa myös muita toimimaan työturvallisuusohjeiden mukaisesti.

Ammattitaidon osoittamistavat

Opiskelija osoittaa osaamisensa tekemällä suunnitelman ammattiosaamisen näytöstä tai työssäoppimisesta. Hän perehtyy työyhteisön toimintaan, työtehtäviin, työkuultuuriin ja sääntöihin sekä arvioi työyhteisön työturvallisuusriskit ja työergonomiakysymykset oman työn osalta. Opiskelija kartoittaa mahdollisuudet toteuttaa työssäoppimista ja ammattiosaamisen näyttöjä työpaikalla. Opiskelija analysoi oman työssäoppimisensa ja ammattiosaamisen näyttönsä arvioinnit. Ammattiosaamisen näyttö toteutetaan pääsääntöisesti jonkin muun ammattiosaamisen näytön yhteydessä.

Ammattiosaamisen näyttöä voidaan jatkaa toisessa työpaikassa/työkohteessa tai koulutuksen järjestäjän osoittamassa muussa paikassa niin, että osaamisen osoittamisen kattavuus varmistuu.

Siltä osin kuin tutkinnon osassa vaadittavaa osaamista ei voida työtä tekemällä ammattiosaamisen näytössä kattavasti osoittaa, sitä täydennetään muulla osaamisen arvioinnilla.

2.2.11 Yrityksessä toimiminen (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa)

Ammattitaitovaatimukset

Opiskelija osaa

- arvioida oman alan tarjontaa ja uusien asiakkaiden löytymistä tuotteistamisen lähtökohdista
- täsmentää taloudellisesti kannattavan liikeidean ja kehittää toiminta-ajatuksen
- suunnitella yrityksen toimintaa tavoitteellisesti ja asiakaslähtöisesti
- tehdä yrityksen toimintaan liittyviä työtehtäviä
- hankkia yhteistyökumppaneita ja rakentaa liiketoiminnan edellyttämiä verkostoja
- esitellä yrityksen toimintaa erilaisissa tilanteissa
- käyttää toiminnassaan apuna tieto- ja viestintätekniikkaa
- toimia yrityksessä osana ryhmää, mutta kykenee myös itsenäiseen toimintaan ja päätöksentekoon
- arvioida yrityksen kehittämistarpeita.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
1. Työprosessin hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Oman työn suunnittelu	osallistuu yrityksen toiminnan suunnitteluun ja toimii ryhmän jäsenenä vastaten omista töistään	suunnittelee yrityksen toimintaa ja toimii ryhmän jäsenenä omaloitteisesti ja vastuullisesti vastaten omista töistään	suunnittelee yrityksen toimintaa innovatiivisesti ja toimii ryhmän jäsenenä omaloitteisesti, vastuullisesti ja kannustavasti vastaten omista töistään
Työn kokonaisuuden hallinta	etenee opastettuna työnsään järjestelmällisesti	etenee työssään järjestelmällisesti ja sujuvasti	etenee työssään järjestelmällisesti ja sujuvasti sovittaen työnsä ryhmän toimintaan
Ajankäytön hallinta	suunnittelee eri tehtäviin kuluvaan aikaan tarvitun siihen jonkin verran ohjausta ja seuraa omaa ajankäyttöään	suunnittelee eri tehtäviin kuluvaan aikaan ja seuraa omaa ajankäyttöään	suunnittelee eri tehtäviin kuluvaan ajan ottaen huomioon tehokkaan ajanhallinnan ja seuraa omaa ajankäyttöään

Laadukas ja kustannustietoinen toiminta	toimii työilleen asetettujen laatu- ja kustannustavoitteiden mukaisesti ja muuttaa omaa toimintaansa annetun palautteen perusteella	toimii yhdessä asetettujen laatu- ja kustannustavoitteiden mukaisesti ja arvioi omaa toimintaansa niiden saavuttamisessa	toimii yhdessä asetettujen laatu- ja kustannustavoitteiden mukaisesti ja kehittää omaa toimintaansa niiden saavuttamiseksi
	toimii palveluhenkisesti	toimii palveluhenkisesti ja asiakastyytyvääsyyttä edistävasti	toimii palveluhenkisesti ja varmistaen asiakastyytyvyyden

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
2. Työmenetelmien, -välineiden ja materiaalin hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Tieto- ja viestintätekniikan käyttäminen	käyttää ohjeistettuna tieto- ja viestintätekniikkaa toimien tietoturvan periaatteiden mukaisesti	käyttää tieto- ja viestintätekniikkaa toimien tietoturvan periaatteiden mukaisesti	käyttää itsenäisesti ja sujuvasti tieto- ja viestintätekniikkaa toimien tietoturvan periaatteiden mukaisesti
Liiketoimintaympäristön selvittäminen	arvioi ryhmän jäsenenä hankkimansa tiedon pohjalta uudet asiakasryhmät ja näille toteutettavat tuotteet ja palvelut tarvitteiden ajoittain ohjausta	arvioi ryhmän jäsenenä hankkimansa tiedon pohjalta uudet asiakasryhmät ja näille toteutettavat tuotteet ja palvelut	arvioi ryhmän jäsenenä ja itsenäisesti sekä ennakkolottomasti hankkimansa tiedon pohjalta uudet asiakasryhmät ja näille toteutettavat tuotteet ja palvelut
Liikeidean täsmen-täminen	määrittelee ryhmän jäsenenä taloudellisesti kannattavan liikeidean ja toiminta-ajatuksen tarvitteiden jonkin verran ohjausta	määrittelee ryhmän jäsenenä taloudellisesti kannattavan liikeidean ja toiminta-ajatuksen	määrittelee itsenäisesti ja ryhmän jäsenenä taloudellisesti kannattavan liikeidean ja toiminta-ajatuksen
Yrityksen toiminnan suunnittelu	laatii ohjatusti yrityksen perustoiminnoille tavoitteet ja niille asiakaslähtöisen suunnitelman, jossa kertoo, millaisilla toimenpiteillä tavoitteisiin päästään	laatii yrityksen perustoiminnoille tavoitteet ja niille asiakaslähtöisen suunnitelman, jossa kertoo, millaisilla toimenpiteillä tavoitteisiin päästään	laatii itsenäisesti ja perustellen yrityksen perustoiminnoille tavoitteet ja niille asiakaslähtöisen suunnitelman, jossa kertoo, millaisilla toimenpiteillä tavoitteisiin päästään
Yhteistyökumppaneiden hankkiminen	määrittelee ryhmän jäsenenä yhteistyökumppanit ja sopii yhteistyön muodosta sekä solmii tarvittaessa sopimuksia tarvitteiden sopimusten laatimisessa ohjausta	määrittelee ryhmän jäsenenä yhteistyökumppanit ja sopii yhteistyön muodosta sekä solmii tarvittaessa sopimuksia	määrittelee ryhmän jäsenenä innovatiivisesti ja laajalaisesti yhteistyökumppanit ja sopii yhteistyön muodosta sekä solmii tarvittaessa sopimuksia

Yrityksen työtehtävien tekeminen	hoitaa itsenäisesti ja ryhmän jäsenenä joitakin yrityksen toimintaan liittyvistä työtehtävistä, kuten materiaalihankinnat, tuotteiden valmistaminen ja markkinointi, myynti ja jakelu	hoitaa itsenäisesti ja ryhmän jäsenenä yrityksen toimintaan liittyviä työtehtäviä, kuten materiaalihankinnat, tuotteiden valmistaminen ja markkinointi, myynti ja jakelu	hoitaa itsenäisesti ja ryhmän jäsenenä yrityksen toimintaan liittyviä työtehtäviä, kuten materiaalihankinnat, tuotteiden valmistaminen ja markkinointi, myynti ja jakelu osoittaen toiminnassa joustavuutta ja hyvää ajankäytön hallintaa
Yrityksen toiminnan esittely	osallistuu joihinkin yrityksen tuotteiden tai palvelujen esittelytilaisuuksiin (myynti- ja markkinointi, yhteistyökumppaneiden hankkiminen, kirjanpito- ja palveluiden hankkiminen, rahoittajatapaamiset, logistiikka)	esittelee yritystä ja sen tuotteita tai palveluja (myynti- ja markkinointi, yhteistyökumppaneiden hankkiminen, kirjanpito- ja palveluiden hankkiminen, rahoittajatapaamiset, logistiikka)	esittelee yritystä ja sen tuotteita tai palveluja vakuuttavasti erilaiset asiakasryhmät huomioiden (myynti- ja markkinointi, yhteistyökumppaneiden hankkiminen, kirjanpito- ja palveluiden hankkiminen, rahoittajatapaamiset, logistiikka)
Liiketoiminnan kehittäminen	seuraa ohjatusti liiketoimintaympäristön ja asiakastarpeiden muuttumista, jonka pohjalta arvioi liiketoiminnan kehittämistarpeita	seuraa liiketoimintaympäristön ja asiakastarpeiden muuttumista, jonka pohjalta arvioi liiketoiminnan kehittämistarpeita	seuraa laaja-alaisesti liiketoimintaympäristön ja asiakastarpeiden muuttumista, jonka pohjalta arvioi liiketoiminnan kehittämistä ja toimii luovasti
Yrityksen lopettaminen	laatii ohjatusti yrityksen lopettamisasiakirjat	laatii yrityksen lopettamisasiakirjat	laatii yrityksen lopettamisasiakirjat ja on arvioinut yrityksen lopettamisen yhteydessä myös yrityksen myynnin mahdollisuuksia.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
3. Työn perustana olevan tiedon hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Liiketoimintaympäristön selvittäminen	hankkii tietoa alalla toimivien kilpailevien yritysten tarjonnasta ja asiakkaista tarviten ajoittain ohjausta	hankkii tietoa alalla toimivien kilpailevien yritysten tarjonnasta ja asiakkaista	hankkii tietoa itsenäisesti ja laaja-alaisesti alalla toimivien kilpailevien yritysten tarjonnasta ja asiakkaista
Liikeidean täsmen- täminen ja yrityksen toiminnan suunnitelu	hakee ohjatusti tietoa yrityksen perustamiseen ja valitulla toimialalla toimimiseen liittyvistä säädöksistä	hakee tietoa yrityksen perustamiseen ja valitulla toimialalla toimimiseen liittyvistä säädöksistä	hakee itsenäisesti ja laaja-alaisesti tietoa yrityksen perustamiseen ja valitulla toimialalla toimimiseen liittyvistä säädöksistä
	hankkii ohjatusti yrityksensä liiketoiminnan eri osa-alueiden suunnittelussa tarvittavaa tietoa	hankkii yrityksensä liiketoiminnan eri osa-alueiden suunnittelussa tarvittavaa tietoa	hankkii itsenäisesti ja laaja-alaisesti yrityksensä liiketoiminnan eri osa-alueiden suunnittelussa tarvittavaa tietoa

Yrityksen työtehtävien tekeminen	hankkii ohjatusti tietoa erilaisista tarvittavista teknologisista tai muista tuotantoon liittyvistä ratkaisuksista sekä tukitehtävistä	hankkii tietoa erilaisista tarvittavista teknologisista tai muista tuotantoon liittyvistä ratkaisuksista sekä tukitehtävistä	hankkii innovatiivisesti ja ennakkoluulottomasti tietoa erilaisista tarvittavista teknologisista tai muista tuotantoon liittyvistä ratkaisuksista sekä tukitehtävistä
----------------------------------	--	--	---

ARVIONNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
4. Elinikäisen oppimisen avaintaidot	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Oppiminen ja ongelmanratkaisu	ratkaisee asiakaslähtöisesti yrityksen toimintaa liittyviä ongelmatilanteita tarviten jonkin verran tukea	ratkaisee asiakaslähtöisesti yrityksen toimintaa liittyviä ongelmatilanteita	ratkaisee asiakaslähtöisesti yrityksen toimintaa liittyviä ongelmatilanteita varmistaen aina asiakastyytyväisyyden
Vuorovaikutus ja yhteistyö	osallistuu ryhmän valintojen ja päätösten valmisteluun	tekee ryhmässä ehdotuksia, valintoja ja päätöksiä	tekee ryhmässä perusteltuja ehdotuksia, valintoja ja päätöksiä yrityksen toiminnan kehittämiseksi
	arvioi ohjattuna omaa toimintaansa ja työnsä etenemistä	arvioi omaa toimintaansa ja työnsä etenemistä	arvioi omaa toimintaansa ja työnsä sekä yritystoiminnan etenemistä
	osallistuu yhteistyöneuvotteluihin ryhmän jäsenten ja sidosryhmien kanssa	neuvottelee yhteistyöstä ryhmän jäsenten kanssa ja osallistuu yhteistyöneuvotteluihin sidosryhmien kanssa	neuvottelee yhteistyöstä ryhmän jäsenten ja sidosryhmien kanssa
Ammattietiikka	noudattaa ohjattuna yritystoiminnassa kaikkia kestävän kehityksen osa-alueiden arvoja	noudattaa yritystoiminnassa kaikkia kestävän kehityksen osa-alueiden arvoja	noudattaa yritystoiminnassa kaikkia kestävän kehityksen osa-alueiden arvoja ja perustelee niiden merkityksen yritystoiminnalle
Terveys, turvallisuus ja toimintakyky	noudattaa alansa työturvallisuusohjeita omassa toiminnassaan ja huolehtii asiakkaiden turvallisuudesta annettujen ohjeiden mukaisesti	toimii työssään ja siihen liittyvissä asiakaspalvelutilanteissa alan työturvallisuusohjeita noudattaen ja ennakoi mahdollisia työturvallisuusriskejä ja vaaratilanteita	toimii työssään ja siihen liittyvissä asiakaspalvelutilanteissa alansa työturvallisuusohjeita noudattaen ja tekee realistisia esityksiä alansa työturvallisuuden kehittämiseksi
	varmistaa opastettuna oman, työtovereiden ja asiakkaiden turvallisuuden tutuissa tilanteissa.	varmistaa ohjeiden mukaan oman, työtovereiden ja asiakkaiden turvallisuuden eri tilanteissa	varmistaa oman, työtovereiden ja asiakkaiden turvallisuuden eri tilanteissa

		teissa.	opastaa muita toimimaan terveellisesti ja turvallisesti toimiessaan ryhmän jäsenenä.
--	--	---------	--

Ammattitaidon osoittamistavat

Opiskelija osoittaa osaamisensa ammattiosaamisen näytössä toimimalla yhteistyössä ryhmän, yhteistyöyrittäjien ja eri toimijoiden kanssa esim. omassa yrityksessä, harjoitusyrityksessä tai vastaavassa. Työtä tehdään siinä laajuudessa, että osoitettava ammattitaito vastaa kattavasti tutkinnon perusteissa määrättyjä ammattitaitovaatimuksia, arvioinnin kohteita ja kriteereitä.

Ammattiosaamisen näyttöä voidaan jatkaa toisessa työpaikassa/työkohteessa tai koulutuksen järjestäjän osoittamassa muussa paikassa niin, että osaamisen osoittamisen kattavuus varmistuu.

Siltä osin kuin tutkinnon osassa vaadittavaa osaamista ei voida työtä tekemällä ammattiosaamisen näytössä kattavasti osoittaa, sitä täydennetään muulla osaamisen arvioinnilla.

2.2.12 Huippuosajana toimiminen (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa)

Ammattitaitovaatimukset

Opiskelija osaa

- työskennellä alan huippuosamista vaativissa tehtävissä
- hallita alan työt ja työtehtäväkokonaisuudet sekä laajan materiaalivalikoiman
- huomioida huipputuotannon, -tuotteen tai -palvelun laatuvaatimukset
- ratkoa ongelmia ja sopeutua muutoksiin
- varmistaa työturvallisuusmääräyksien ja -ohjeiden toteutumisen
- kommunikoida asiakkaan kanssa äidinkielellään ja vähintään yhdellä itselleen vieraalla kielellä
- arvioida ja uudistaa omaa osaamistaan
- mitoittaa omat henkiset voimavaransa työtehtävän mukaan
- kehittää työtä ja työympäristöä
- toimia alan verkostoissa
- osallistua työyhteisön kehittämiseen.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
1. Työprosessien hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Työn suunnittelu	asettaa tavoitteensa ja suunnittelee oman työnsä ja aikataulun realistiseksi ja toteuttamiskelpoiseksi huomioiden korkeat laatuvaatimukset	asettaa tavoitteensa ja suunnittelee oman työnsä ja aikataulun realistiseksi ja toteuttamiskelpoiseksi muuttuvissa olosuhteissa huomioiden korkeat laatuvaatimukset	asettaa tavoitteensa ja suunnittelee oman työnsä itsenäisesti ja aikataulun realistiseksi ja vaiheiltaan toteuttamiskelpoiseksi muuttuvissa olosuhteissa huomioiden korkeat laatuvaatimukset ja kykenee tarvittaessa muuttamaan suunnitelmaa

Työn arviointi	arvioi työnsä onnistumista ja omaa osaamistaan	arvioi realistisesti työnsä onnistumista ja omaa osaamistaan sekä perustelee arviotaan	arvioi realistisesti työnsä onnistumista ja omaa osaamistaan sekä perustelee arviotaan ja määrittelee kehittämistarpeitaan
Toimiminen työssä ja työyhteisössä	toimii työssään työyhteisön työhyvinvointia edistävänä sekä kehittää työympäristöään yhdessä muiden kanssa.	pyrkii aktiivisesti edistämään työyhteisön työhyvinvointia sekä kehittämään työympäristöään yhdessä muiden kanssa.	osallistuu työyhteisön työhyvinvoinnin kehittämiseen sekä tukee yhdessä muiden kanssa työympäristön kehittymistä huipputasoisuuden vaatimalla tasolla.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITERIIT		
2. Työmenetelmien, välineiden ja materiaalin hallinta	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Työtehtävään ja työympäristöön soveltuvan työmenetelmän ja työvälineiden sekä materiaalin valinta ja käyttö	käyttää omatoimisesti työmenetelmiä, työvälineitä ja materiaaleja	valitsee omatoimisesti työmenetelmät, työvälineet ja materiaalit sekä käyttää niitä muuttuvissa tilanteissa	valitsee rohkeasti uusienkin työmenetelmiä, työvälineitä ja materiaaleja sekä käyttää niitä sujuvasti muuttuvissa tilanteissa
	työskentelee huolellisesti	työskentelee huolellisesti ja rauhallisesti sekä luovasti ja innovatiivisesti	työskentelee järjestelmällisesti, tarkasti ja varmasti sekä luovasti ja innovatiivisesti
Laadukas ja kestävä kehityksen mukainen toiminta	toimii yrityksen tai organisaation laatu- ja kestävä kehityksen tavoitteiden mukaisesti	toimii aktiivisesti yrityksen tai organisaation laatu- ja kestävä kehityksen tavoitteiden mukaisesti ja havaitsee kehittämiskohteita	toimii sitoutuneesti yrityksen tai organisaation laatu- ja kestävä kehityksen tavoitteiden mukaisesti sekä kehittää toimintamalleja näiden tavoitteiden aikaansaamiseksi
	kehittää osaamistaan ja työtapojaan	kehittää aktiivisesti osaamistaan ja työtapojaan	kehittää aktiivisesti osaamistaan ja työtapojaan haastavien työtehtävien tasolle
Kustannustehokas ja tuloksellinen toiminta	toimii aika ja muut käytettävissä olevat resurssit huomioiden kustannustehokkaasti ja tuloksellisesti	toimii oma-aloitteisesti aika ja muut käytettävissä olevat resurssit huomioiden kustannustehokkaasti ja yrityksen tai organisaation tuloksellisuutta edistävänä	työskentelee yrittäjämäisellä asenteella huomioiden ajan ja muut käytettävissä olevat resurssit kustannustehokkaasti ja yrityksen tai organisaation tuloksellisuutta edistävänä

	havaitsee poikkeamia	neuvottelee ja etsii ratkaisuja poikkeamille	korjaa toimintaa sovittujen ratkaisujen mukaan
	toimii työssään edistäen pysyviä asiakassuhteita	edistää aktiivisesti toiminnan jatkuvuutta ja pysyviä asiakassuhteita	edistää itsenäisesti toiminnan jatkuvuutta ja pysyviä asiakassuhteita
	sopeutuu muutoksiin ja työskentelee pitkäjänteisesti huippuosaamista vaativissa työtehtävissä.	sopeutuu nopeasti muutoksiin ja työskentelee pitkäjänteisesti työtään kehittäen huippuosaamista vaativissa työtehtävissä.	ennakoi muutoksia, jotta voi helpommin sopeutua niihin ja työskentelee pitkäjänteisesti työtään itsenäisesti kehittäen huippuosaamista vaativissa työtehtävissä.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITTEERIT		
3. Työn perustana olevan tiedon hallinta	Tyydyttävä T1 Opiskelija	Hyvä H2	Kiitettävä K3
Työssä tarvittavan tiedon hallinta ja soveltaminen	hankkii ja käyttää työssä tarvittavaa tietoa omatoimisesti ja kysyy tarvittaessa neuvoa.	hankkii ja soveltaa työssä tarvittavaa tietoa omatoimisesti ja pystyy ratkomaan ongelmatilanteita yhdessä muiden kanssa.	hankkii ja soveltaa itsenäisesti työssä tarvittavaa tietoa vaihtelevissa työtilanteissa ja perustelee ratkaisujaan hankkimansa tiedon pohjalta.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITTEERIT		
4. Elinikäisen oppimisen avaintaidot	Tyydyttävä T1 Opiskelija	Hyvä H2	Kiitettävä K3
Oppiminen ja ongelmanratkaisu	laatii itselleen yksilöllisen kehityssuunnitelman omista lähtökohdistaan	laatii itselleen yksilöllisen kehityssuunnitelman omista lähtökohdistaan niin, että se tukee kasvua alan huippuammattilaiseksi	uudistaa omaa osaamistaan yksilöllisen kehityssuunnitelman mukaisesti niin, että se tukee kasvua alan huippuammattilaiseksi
	selviytyy tavallisimmista ongelmatilanteista oppimateriaaleja ja ohjekirjoja hyödyntäen	selviytyy itsenäisesti ongelmatilanteista	selviytyy itsenäisesti ongelmatilanteista ja pystyy perustelemaan valintansa
Vuorovaikutus ja yhteistyö	kommunikoi asiakkaiden kanssa ja työyhteisössä omalla kielellään sekä välttävästi vähintään yhdellä itselle vieraalla kielellä	kommunikoi asiakkaiden kanssa ja työyhteisössä omalla kielellään sekä vähintään yhdellä itselle vieraalla kielellä	kommunikoi sujuvasti asiakkaiden kanssa ja työyhteisössä omalla kielellään sekä vähintään yhdellä itselle vieraalla kielellä

	toimii työryhmän aktiivisena jäsenenä ja sopeutuu työyhteisöön	toimii työryhmän aktiivisena jäsenenä ja sopeutuu hyvin työyhteisöön	toimii työryhmän aktiivisena jäsenenä ja työyhteisön huippuammattilaisena osaamistaan muille välittäen
Ammattietiikka	käyttäytyy työpaikan sääntöjen mukaisesti ja noudattaa työaikoja	käyttäytyy asiallisesti ja noudattaa työaikoja	käyttäytyy hyvin ja noudattaa työaikoja
	toimii vastuullisesti ja noudattaa alan ammattieettisiä periaatteita	toimii vastuullisesti ja oma-aloitteisesti alan ammattieettisten periaatteiden mukaan	on ylpeä ammatistaan ja osaamisestaan, toimii vastuullisesti ja kehittää työtään alan ammattieettisten periaatteiden mukaan
Terveys, turvallisuus ja toimintakyky	ottaa vastuun oman toimintansa työturvallisuudesta ja noudattaa työturvallisuusmääräyksiä ja -ohjeita	ottaa vastuun oman toimintansa työturvallisuudesta ja havaitsee työhönsä liittyvät vaarat sekä noudattaa työturvallisuusmääräyksiä ja -ohjeita	ottaa vastuun oman ja työtiimin toiminnan työturvallisuudesta, noudattaa työturvallisuusmääräyksiä ja -ohjeita sekä havaitsee ilmoittaa havaitsemistaan työhönsä liittyvistä vaaroista
	työskentelee ergonomisesti ja pitää työympäristönsä siistinä koko työprosessin ajan	työskentelee ergonomisesti ja pitää työympäristönsä siistinä koko työprosessin ajan myös haasteellisissa työtilanteissa	työskentelee ergonomisesti ja pitää työympäristönsä siistinä koko työprosessin ajan myös haasteellisissa työtilanteissa ja osallistuu työolosuhteiden kehittämiseen
	ylläpitää omaa työhyvinvointiaan ja noudattaa terveellisiä elämäntapoja.	ylläpitää aktiivisesti omaa työhyvinvointiaan ja edistää terveellisiä elämäntapoja.	ylläpitää aktiivisesti omaa työhyvinvointiaan, edistää terveellisiä elämäntapoja sekä kannustaa tähän myös muita työyhteisön jäseniä.

Ammattitaidon osoittamistavat

Opiskelija osoittaa osaamisensa ammattiosaamisen näytössä toimimalla huippuosaamista vaativissa oman alan työtilanteissa. Osaaminen on mahdollista osoittaa myös kansallisissa ja kansainvälisissä kilpailutilanteissa. Työtä tehdään siinä laajuudessa, että osoitettava osaaminen vastaa kattavasti tutkinnon perusteissa määrättyjä ammattitaitovaatimuksia, arvioinnin kohteita ja kriteereitä.

Ammattiosaamisen näyttöä voidaan jatkaa toisessa työpaikassa/työkohteessa tai koulutuksen järjestäjän osoittamassa muussa paikassa niin, että osaamisen osoittamisen kattavuus varmistuu.

Siltä osin kuin tutkinnon osassa vaadittavaa osaamista ei voida työtä tekemällä ammattiosaamisen näytössä kattavasti osoittaa, sitä täydennetään muulla osaamisen arvioinnilla.

2.2.13 Paikallisiin ammattitaitovaatimuksiin perustuvia tutkinnon osia (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa)

Tämä voi sisältää työelämän alueellisten ja paikallisten ammattitaitovaatimusten ja opiskelijan ammattitaidon syventämistarpeiden mukaisia tutkinnon osia, joiden tulee vastata laajemmin paikallisiin ammattitaitovaatimuksiin kuin pelkästään yhden yrityksen tarpeisiin. Nämä tutkinnon osat nimetään työelämän toimintakokonaisuuden pohjalta ja niille määritellään laajuus osaamispisteinä (5–15 osp). Lisäksi määritellään tutkinnon osien ammattitaitovaatimukset, osaamisen arviointi ja ammattitaidon osoittamistavat Opetushallituksen määräyksen (Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen mitoituksen periaatteet ja arvosanojen muuntaminen ammatillisessa peruskoulutuksessa 93/011/2014) liitteessä olevan arviointitaulukon mukaisesti.

2.2.14 Tutkinnon osa vapaasti valittavista tutkinnon osista (vain ammatillisessa peruskoulutuksessa)

Tämä voi sisältää tutkinnon osia (5–15 osp) vapaasti valittavista tutkinnon osista (luku 4) kohtien 4.1–4.5 mukaisesti.

3 YHTEISET TUTKINNON OSAT, OSAAMISTAVOITTEET JA OSAAMISEN ARVIOINTI AMMATILISESSA PERUSKOULUTUKSESSA

3.1 Viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen

Tutkinnon osan tulee sisältää kaikkien kolmen osa-alueen pakolliset osaamistavoitteet (yhteensä 8 osaamispistettä). Lisäksi tutkinnon osan tulee sisältää valinnaisia osaamistavoitteita miltä tahansa osa-alueelta tai osa-alueilta siten, että opiskelijalle kertyy yhteensä 11 osaamispisteen edestä viestintä- ja vuorovaikutusosaamista.

3.1.1 Äidinkieli

3.1.1.1 Äidinkieli, suomi

Pakolliset osaamistavoitteet, 5 osp

Opiskelija

- osaa viestiä ja toimia erilaisissa vuorovaikutustilanteissa
- ymmärtää *omaan alaan* liittyvien tärkeimpien tekstilajien käytänteet, olennaisen sisällön ja tarkoituksen
- osaa hakea tietoa eri tietolähteistä ja käyttää tietoa sekä noudattaa lähteiden käytön periaatteita
- osaa hyödyntää mediaa ja verkon tarjoamia viestintä- ja vuorovaikutusvälineitä opiskelussaan sekä tehdä ammattiosaamistaan näkyväksi
- osaa laatia *alaan liittyviä* kirjallisia töitä
- osaa hyödyntää äidinkielen oppimisen luku- ja opiskelustrategioita
- ymmärtää äidinkielen sekä kirjallisuuden ja muun kulttuurin merkityksen *alan* ja ammatin kannalta
- osaa arvioida ja kehittää omaa äidinkielen taitoaan.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa toimiminen	ilmaisee asiallisesti mieliteensä yhteistyö- ja ryhmätilanteissa	perustelee monipuolisesti mieliteensä ja väitteensä yhteistyö- ja ryhmätilanteissa	perustelee monipuolisesti näkemyksiään ja toimii erilaisissa vuorovaikutustilanteissa asiakaslähtöisesti, joustavasti ja vakuuttavasti
	osallistuu keskusteluun käyttämällä puheenvuoroja	osallistuu keskusteluun, vie keskustelua tavoitteen suunnassa eteenpäin	osallistuu aktiivisesti ja rakentavasti keskusteluun ja kantaa osaltaan vastuuta ryhmätilanteissa viestintäilmapiiristä
	toimii tarkoituksenmukaisella tavalla työelämän vuorovaikutustilanteissa	toimii asiallisesti ja kohteliaasti erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ja työhön liittyvissä asiakas- ja ryhmätilanteissa	toimii joustavasti ja rakentavasti erilaisissa työhön liittyvissä asiakas- ja ryhmätilanteissa
	pitää lyhyen esityksen käyttäen tilanteen vaatimaa kieltä ja asiatyylä	pitää erilaisia esityksiä käyttäen tilanteen vaatimaa asiatyylä ja alan termistöä	toimii oman alansa viestintätilanteissa joustavasti ja pitää erilaisia esityksiä tilanteen ja oman alan edellyttämällä tavalla
Tekstien ja tekstilajien ymmärtäminen	tuntee työelämän tekstilajeja ja vertailee niitä	ymmärtää ammattitaidon kannalta keskeisten tekstien päätarkoituksen ja tulkitsee tekstien merkityksiä	ymmärtää sekä tekstin tarkoituksen ja sanoman että yksityiskohtien merkityksen, tekee johtopäätöksiä ja arvioi tekstin sisältöä ja ilmaisutapaa
Tiedon hankkiminen	hakee ammattialansa kannalta keskeistä tietoa selkeistä teksteistä	hankkii ammattialaansa liittyvää tietoa erilaisista lähteistä ja arvioi lähteiden luotettavuutta	hakee tietoa erilaisista lähteistä ja vaikeaselkoisistakin teksteistä sekä arvioi kriittisesti niiden luotettavuutta
	noudattaa tekijänoikeuksia, mutta tarvitsee joskus ohjausta	tuntee tekijänoikeudet oikeutena ja velvoitteena, noudattaa tekijänoikeuksia mm. ilmoittamalla lähteensä	osaa viitata käyttämiinsä lähteisiin ja tarvittaessa pyytää niihin käyttöluvan
Mediataidot ja verkko- viestinnän hyödyntäminen	käyttää oman alansa ammattijulkaisuja ja mediatekstejä	käyttää keskeisiä viestintävälineitä ja osaa arvioida mediatekstejä	käyttää monipuolisesti viestintävälineitä ja arvioi kriittisesti mediatekstejä

	käyttää ohjattuna eri medioita ammattitaitonsa esittelyyn	tekee ammattiosaamista näkyväksi eri medioiden avulla	dokumentoi ja kuvaa oppimistaan ja osaamistaan eri medioiden avulla
	viestii digitaalisissa ympäristöissä sovittujen periaatteiden mukaisesti	viestii digitaalisissa ympäristöissä sopivaa kieltä käyttäen	viestii ammatillisuutta osoittaen digitaalisen ympäristön vuorovaikutustilanteissa
Alan kirjallisten töiden laatiminen	kirjoittaa oikeinkirjoituksen perussääntöjen mukaisesti	käyttää sujuvaa lause- ja virkerakennetta ja jaksoittaa tekstiä	hallitsee kielenkäytön perusnormit sekä hioo tuottamiensa tekstien kieli- ja ulkoasua
	tuottaa ammattitaidon kannalta keskeisiä tekstejä, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	tuottaa ammattitaidon kannalta keskeisiä tekstejä	tuottaa tavoitteellisesti ja työstää tekstejään oman arvion ja palautteen pohjalta
	laatii mallin mukaan asiakirjoja	laatii asianmukaiset asiakirjat	laatii asianmukaisia asiakirjoja ja osaa soveltaa asiakirjamalleja
Luku- ja opiskelustrategioiden hyödyntäminen	tekee muistiinpanoja ja tiivistää ydinasioita kuulun, luetun ja nähdyn pohjalta	tekee muistiinpanoja, tiivistää hankkimaansa tietoa ja käyttää lähteitä omassa tekstissään	arvioi omaa luku- ja opiskelustrategiaansa ja parantaa sitä palautteen pohjalta
Äidinkielen sekä kirjallisuuden ja muun kulttuurin merkityksen ymmärtäminen	tiedostaa äidinkielen taidon merkityksen omalla alallaan	ymmärtää äidinkielen merkitystä omalla alallaan ja monikielisessä työelämässä	osaa arvioida äidinkielen merkitystä omalla alallaan ja sen asemaa monikielisessä yhteiskunnassa sekä työelämän että yksilön kannalta
	tuntee esimerkkejä omaan alaan liittyvästä kirjallisuudesta tai muusta kulttuurista	tietää, mihin kirjallisuutta tai muuta kulttuuria voi alalla käyttää	ymmärtää kirjallisuuden tai muun kulttuurin merkityksen alalla toimimisessa
Oman äidinkielen taidon arvioiminen	arvioi äidinkielen taitoaan ja lukutaitoaan saamansa palautteen pohjalta ja kertoo, mitä siinä voisi parantaa.	arvioi realistisesti omaa kielenkäyttöään ja lukutaitoaan, tunnistaa vahvuuksiaan ja kehittämiskohteitaan.	arvioi realistisesti omaa kielenkäyttöään ja lukutaitoaan, tunnistaa vahvuuksiaan, kehittämiskohteitaan ja kehittää taitojaan palautteen pohjalta.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit *Kieli, tekstit ja vuorovaikutus* (ÄI 1), *Tekstien rakenteita ja merkityksiä* (ÄI2), *Tekstit ja vaikuttaminen* (ÄI4) sekä jokin seuraavista *Kirjallisuuden keinoja ja tulkintaa* (ÄI3), *Teksti, tyylit ja konteksti* (ÄI5), *Kieli, kirjallisuus ja identiteetti* (ÄI6) tai *Puheviestinnän taitojen syventäminen* (ÄI7) vastaavat tavoitteiltaan *Äidinkieli, suomi* -osa-alueen pakollisia osaamistavoitteita.

Valinnaiset osaamistavoitteet, 3 osp

Opiskelija

- osaa kehittää viestintä- ja vuorovaikutustaitojaan
- osaa kehittää esiintymis- ja ryhmätyötaitojaan
- osaa käyttää ja tulkita erilaisia tekstilajeja
- tuntee kielen, kirjallisuuden ja kulttuurin muotoja ja merkitystä.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITTEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Viestintä- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen	ilmaisee asiallisesti mielipiteensä ja perustelee ne vakuuttavasti	toimii kohteliaasti ja joustavasti vuorovaikutustilanteissa erilaisissa ympäristöissä	ylläpitää puhuessaan vuorovaikutusta, havainnollistaa puheenvuoroaan ja rakentaa sen sisällön loogiseksi
	ottaa vuorovaikutuksessa toisten näkemykset huomioon	ottaa viestinnässään huomioon vastaanottajan, tilanteen ja alansa vaatimukset	viestii rakentavasti myös ristiriita- ja ongelmatilanteissa
	ymmärtää henkilöiden sanattoman viestinnän merkityksen ja vaikutuksia sanoman vastaanottoon	ottaa huomioon sanattoman viestinnän vaikutuksia omassa ilmaisussaan	soveltaa sanattoman viestinnän sääntöjä vuorovaikutuksessaan ja vertailee merkityksiä myös eri kulttuurien välillä
Esiintymis- ja ryhmätyötaitojen kehittäminen	esittää sekä spontaanin että valmistellun puheenvuoron tai puheesityksen itselleen tutusta aiheesta	saa puhuessaan kontaktin kuulijoihinsa ja osaa rakentaa puheenvuoronsa niin, että sitä on helppo seurata	esittää sekä spontaanin että itsenäisesti valmistellun esityksen haastavastakin aiheesta, havainnollistaa esitystään ja rakentaa sen sisällön loogiseksi
	toimii ryhmätyötilanteessa yhteistyöhakuisesti osana ryhmää	vie ryhmän työskentelyä eteenpäin aktiivisesti ja arvostaa muiden näkökantoja	tunnistaa oman toimintansa vaikutukset ryhmän toimintaan ja kannustaa ryhmän muita jäseniä toimimaan
	toimii työelämän kokous- ja neuvottelukäytäntöjen mukaisesti, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	noudattaa työelämän kokous- ja neuvottelukäytäntöjä	hallitsee joustavasti kokous- ja neuvottelukäytännöt
Ammatillinen monilukutaito ja tekstien tuottaminen	tuntee tekstilajien tilanteenmukaisen käytön vaatimuksia	tarkastelee tekstilajien eri ilmaisutapoja kriittisesti	soveltaa vaihdellen eri ilmaisutapoja ja tekstilajeja omassa teksteissään ja eri-

			laisissa kieliympäristöissä
	käyttää mallin mukaan eri ammatillisia tekstilajeja	muokkaa tuottamiaan ammatillisia tekstejä palautteen perusteella	tekee havainnot ammattillisista tekstilajeista, muokkaa niitä ja arvioi kielellisten valintojen vaikutuksia
	tuottaa tekstiä ryhmänä yhdessä muiden kanssa	antaa ja vastaanottaa rakentavaa palautetta yhdessä tuotetusta tekstistä	toimii joustavasti osana kirjoitusprosessia, kun tekstiä tuotetaan yhdessä muiden kanssa
Kielen ja kulttuurin tunteminen	on perillä oman kielen ja kulttuurienvälisen viestinnän merkityksistä	ottaa huomioon kulttuurienvälisen viestinnän omassa vuorovaikutuksessaan	soveltaa monipuolisesti kulttuurienvälisiä osaamistaan ja arvostaa kulttuurista moninaisuutta
	tutustuu kirjallisuuden eri lajeihin ja muihin taidemuotoihin.	arvioi lukemiaan kirjoja ja kokemiaan muita taidemuotoja.	hankkii monipuolisia luku-kokemuksia sekä arvioi kirjallisuuden ja muiden taidemuotojen merkitystä.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit *Kieli, tekstit ja vuorovaikutus* (ÄI 1), *Tekstien rakenteita ja merkityksiä* (ÄI2), *Tekstit ja vaikuttaminen* (ÄI4) sekä jokin seuraavista *Kirjallisuuden keinoja ja tulkintaa* (ÄI3), *Teksti, tyyli ja konteksti* (ÄI5), *Kieli, kirjallisuus ja identiteetti* (ÄI6) tai *Puheviestinnän taitojen syventäminen* (ÄI7) vastaavat tavoitteiltaan *Äidinkieli, suomi* -osa-alueen valinnaisia osaamistavoitteita.

3.1.1.2 Äidinkieli, saame

Pakolliset osaamistavoitteet, 5 osp

Opiskelija

- osaa viestiä ja toimia erilaisissa vuorovaikutustilanteissa
- ymmärtää *omaan alaan* liittyvien tärkeimpien tekstilajien käytänteet, olennaisen sisällön ja tarkoituksen
- osaa käyttää kielitaitoaan tiedon hankkimisessa ja kriittisessä arvioimisessa
- osaa hyödyntää mediaa ja verkon tarjoamia viestintä- ja vuorovaikutusvälineitä opiskelussaan sekä tehdä ammattiosaamistaan näkyväksi
- kehittää saamen kielen kirjoittamisen taitojaan ja osaa laatia *alaan* liittyviä kirjallisia töitä
- osaa hyödyntää äidinkielen oppimisen luku- ja opiskelustrategioita
- tuntee kielellisen ja kulttuurin identiteetin merkitystä monimuotoisessa yhteiskunnassa
- osaa arvioida ja kehittää omaa äidinkielen taitoaan.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		

Viestintä- ja vuorovaikutus- tilanteissa toimiminen	toimii erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ja tuo esille näkemyksiään	viestii aktiivisesti erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ottaen huomioon toisten näkemykset	toimii monipuolisesti erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ja perustelee näkemyksiään rakentavasti ottaen huomioon toisten näkemykset
	toimii tarkoituksenmukaisella tavalla työelämän tilanteissa	toimii asiallisesti ja kohteliaasti erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ja työhön liittyvissä asiakas- ja ryhmätilanteissa	toimii joustavasti ja rakentavasti erilaisissa työhön liittyvissä asiakas- ja ryhmätilanteissa
	pitää lyhyen esityksen käyttäen tilanteen vaatimaa saamen yleiskieltä	pitää erilaisia esityksiä käyttäen tilanteen vaatimaa saamen yleiskieltä ja alan termistöä	toimii oman alansa viestintätilanteissa joustavasti ja pitää erilaisia esityksiä saamen kielellä tilanteen ja oman alan edellyttämällä tavalla
Tekstien ja tekstilajien ymmärtäminen	ymmärtää ammattitaidon kannalta keskeisten tekstien päätarkoituksen ja osaa yhdistää tietoja omiin kokemuksiinsa ja tietoihinsa	ymmärtää tekstin tarkoituksen ja pääsisällön sekä osaa yhdistää ja vertailla sen yksityiskohdista omiin kokemuksiinsa ja tietoihinsa suhteuttaen	ymmärtää sekä tekstin tarkoituksen ja sanoman että yksityiskohtien merkityksen, tekee johtopäätöksiä ja arvioi tekstin sisältöä ja ilmaisutapaa
Tiedon hankkiminen	hakee ammattialansa kannalta keskeistä tietoa selkeistä lähteistä	hankkii ammattialaansa liittyvää tietoa erilaisista lähteistä ja arvioi myös lähteiden luotettavuutta	hakee tietoa erilaisista lähteistä ja vaikeaselkoisistakin teksteistä sekä arvioi kriittisesti niiden luotettavuutta
Mediataidot ja verkko- viestinnän hyödyntäminen	käyttää oman alansa ammattijulkaisuja ja mediatekstejä	käyttää keskeisiä viestintävälineitä ja osaa arvioida mediatekstejä	käyttää monipuolisesti viestintävälineitä ja arvioi kriittisesti mediatekstejä
	käyttää ohjattuna eri medioita ammattitaitonsa esittelyyn	tekee ammattiosaamistaan näkyväksi eri medioiden avulla	dokumentoi ja kuvaa oppimistaan ja osaamistaan eri medioiden avulla
Alan kirjallisten töiden laatiminen	tuottaa ohjattuna ammattitaidon kannalta keskeisiä tekstejä saamen kielen oikeinkirjoituksen perussääntöjen mukaisesti	tuottaa ammattitaidon kannalta keskeisiä tekstejä käyttäen monipuolisesti saamen kielen oikeinkirjoituksen perussääntöjä	tuottaa ammattitaitoon liittyviä erilaisia tekstejä saamen kielellä sujuvasti ja luontevasti
Luku- ja opiskelustrategioiden hyödyntäminen	tekee muistiinpanoja ja tiivistää ydinasioita kuullun, luetun ja nähdyn pohjalta	tekee muistiinpanoja, tiivistää hankkimaansa tietoa ja käyttää lähteitä omassa tekstissään	arvioi omaa luku- ja opiskelustrategiaansa ja parantaa sitä palautteen pohjalta
Kielen ja kulttuurin ymmärtäminen	tuntee kielellisen ja kulttuurisen taustan	tuntee saamen kielen ja kulttuurin merkitystä ja osaa arvioida sen merki-	tuntee saamen kielen ja kulttuurin merkitystä ja osaa arvioida monipuolis-

	merkitystä	tystä monimuotoisessa yhteiskunnassa	ti sen merkitystä monimuotoisessa yhteiskunnassa
Oman äidinkielen taidon arvioiminen	arvioi äidinkielen taitoaan ja lukutaitoaan saamansa palautteen pohjalta ja kertoo, mitä siinä voisi parantaa.	arvioi realistisesti omaa kielenkäyttöään ja lukutaitoaan, tunnistaa vahvuuksiaan ja kehittämiskohteitaan.	arvioi realistisesti omaa kielenkäyttöään ja lukutaitoaan, tunnistaa vahvuuksiaan ja kehittämiskohteitaan ja kehittää taitojaan palautteen pohjalta.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit *Kieli, tekstit ja vuorovaikutus* (ÄIS1), *Tekstien rakenteita ja merkityksiä* (ÄIS2), *Vaikuttamisen keinoja* (ÄIS4) ja lisäksi jokin seuraavista *Kaunokirjalliset tekstit* (ÄIS3), *Teksti, tyyli ja konteksti* (ÄIS5), *Kieli, kirjallisuus ja identiteetti* (ÄIS6) tai *Puheviestintä* (ÄIS7) vastaavat tavoitteiltaan *Äidinkieli, saame* -osa-alueen pakollisia osaamistavoitteita.

Valinnaiset osaamistavoitteet, 3 osp

Opiskelija

- osaa kehittää viestintä- ja vuorovaikutustaitojaan saamen kielellä
- osaa kehittää esiintymis- ja ryhmätyötaitojaan
- osaa käyttää ja tulkita erilaisia tekstilajeja ja kehittää tekstin tuottamista saamen kielellä
- osaa toimia kielellisesti ja kulttuurisesti monimuotoisessa ympäristössä.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Viestintä- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen	toimii erilaisissa vuorovaikutustilanteissa huomioiden toisten näkemykset	viestii aktiivisesti erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ottaen huomioon toisten näkemykset	viestii monipuolisesti erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ottaen huomioon toisten näkemykset
Esiintymis- ja ryhmätyötaitojen kehittäminen	esittää sekä spontaanin että valmistellun puheenvuoron tai puheesityksen itselleen tutusta aiheesta	saa puhuessaan kontaktin kuulijoihinsa ja osaa rakentaa puheenvuoronsa niin, että sitä on helppo seurata	esittää sekä spontaanin että itsenäisesti valmistellun esityksen haastavasta aiheesta, havainnollistaa esitystään ja rakentaa sisällön loogiseksi
	toimii ryhmätyötilanteessa yhteistyöhakuisesti osana ryhmää	vie ryhmän työskentelyä eteenpäin aktiivisesti ja arvostaa muiden näkökantoja	tunnistaa oman toimintansa vaikutukset ryhmän toimintaan ja kannustaa ryhmän muita jäseniä toimimaan
Ammatillinen monilukutaito ja tekstien tuottaminen	tuntee työelämän tilanteenmukaisen tekstilajin käytön vaatimuksia	tarkastelee tekstilajien eri ilmaisutapoja kriittisesti	soveltaa vaihdelleen eri ilmaisutapoja ja tekstilajeja omissa teksteissään ja erilaisissa kieliympäristöis-

			sä
	tuottaa mallin mukaan eri ammatillisia tekstilajeja	muokkaa tuottamiaan ammatillisia tekstejä palautteen perusteella	tekee havaintoja ammatillisista tekstilajeista, muokkaa niitä ja arvioi kielellisten valintojen vaikutuksia
	kirjoittaa ohjattuna ammattitaidon kannalta keskeisiä tekstejä saamen kielellä	kirjoittaa ammattitaidon kannalta keskeisiä tekstejä saamen kielellä	kirjoittaa ammattitaitoon liittyviä erilaisia tekstejä itsenäisesti saamen kielellä
Kielellisesti ja kulttuurisesti monimuotoisessa ympäristössä toimiminen	tuntee saamelaisen kulttuurin ominaispiirteitä ja toimii monikulttuurisessa ympäristössä saamen kielen ja kulttuurin tuntemustaan hyödyntäen	tuntee saamelaisen kulttuurin keskeiset ominaispiirteet ja toimii monikulttuurisessa ympäristössä saamen kielen ja kulttuurin tuntemustaan hyödyntäen	tuntee saamelaisen kulttuurin keskeiset ominaispiirteet ja toimii monikulttuurisessa ympäristössä itsenäisesti saamen kielen ja kulttuurin tuntemustaan hyödyntäen
	tutustuu saamen kirjallisuuden eri lajeihin ja muihin taidemuotoihin.	arvioi lukemiaan kirjoja ja kokemiaan muita taidemuotoja.	hankkii monipuolisia lukukokemuksia saamen kielellä sekä arvioi kirjallisuuden ja muiden taidemuotojen merkitystä.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit *Kieli, tekstit ja vuorovaikutus* (ÄIS1), *Tekstien rakenteita ja merkityksiä* (ÄIS2), *Vaikuttamisen keinoja* (ÄIS4) ja lisäksi jokin seuraavista *Kaunokirjalliset tekstit* (ÄIS3), *Teksti, tyyli ja kon-teksti* (ÄIS5), *Kieli, kirjallisuus ja identiteetti* (ÄIS6) tai *Publievistintä* (ÄIS7) vastaavat tavoitteiltaan *Äidinkieli, saame* -osa-alueen valinnaisia osaamistavoitteita.

3.1.1.3 Äidinkieli, viittomakieli

Pakolliset osaamistavoitteet, 5 osp

Opiskelija

- osaa viestiä viittomakielellä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa
- ymmärtää ja tulkitsee omaan alaansa liittyviä erilaisia viestilajeja
- osaa hakea tietoa eri tietolähteistä erilaisia medioita käyttäen
- osaa hyödyntää mediaa ja verkon tarjoamia viestintä- ja vuorovaikutusvälineitä opiskelussaan sekä tehdä ammattiosaamistaan näkyväksi
- osaa toimia sekä viittomakielisen että puhutun ja kirjoitetun kielen ympäristöissä
- osaa arvioida ja kehittää omaa äidinkielenaitoaan.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITTEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Viestintä- ja vuorovai- kutustilanteissa toimi- minen	käyttää viittomakieltä tar- koituksenmukaisella taval- la oman alansa tutuissa viestintätilanteissa toiset huomioon ottaen	käyttää viittomakieltä tarkoituksenmukaisella tavalla oman alansa viestintätilanteissa toi- set huomioon ottaen	käyttää viittomakieltä aktiivisesti oman alansa viestintätilanteissa ottaen rakentavasti toiset huo- mioon
	selviytyy viestintätilanteis- ta myös kuulevien kanssa	toimii ammatillisissa tilanteissa viittomakie- listen ja kuulevien kanssa	toimii joustavasti erilaisis- sa ympäristöissä viittoma- kielisten ja kuulevien kanssa
	tietää, miten tulkkia käyte- tään vuorovaikutustilan- teissa	käyttää tulkkia tarkoi- tuksenmukaisesti eri tilanteissa	käyttää tulkkia sujuvasti eri tilanteissa
	toimii sovittujen kokous- käytäntöjen mukaisesti sekä ilmaisee mielipiteensä yhteistyö- ja ryhmätilan- teissa	noudattaa kokous- ja neuvottelukäytäntöjä sekä perustelee moni- puolisesti mielipiteensä ja väitteensä yhteistyö- ja ryhmätilanteissa	hallitsee kokous- ja neu- vottelukäytännöt sekä kantaa osaltaan vastuuta viestintäilmapööristä
Viestien ja tekstilajien ymmärtäminen	tuntee viittomakielen eri muotoja (yleiset ja amma- tilliset tilanteet) ja käyttää ammattiin liittyviä viittomia ohjatusti	hallitsee yleisviittomis- ton ja viestii alansa tilanteissa viittomakie- lellä	tuntee hyvin ammattiin liittyvän viittomiston ja viestii ammatillisesti viit- tomakielellä
	ymmärtää viittomakielellä ammattialansa keskeisten viestien ydinasiat	ymmärtää viittomakie- lellä alansa keskeisten viestien pääsisällön ja osaa suhteuttaa sitä omiin kokemuksiinsa	ymmärtää viittomakielellä alansa viestien pääsisällön ja osaa tehdä sen perus- teella vertailuja ja johto- päätöksiä
Tiedon hankkiminen	hakee ammattialansa kan- nalta keskeistä tietoa eri- laisista lähteistä	hankkii ammattialaansa liittyvää tietoa erilaisista lähteistä ja arvioi niiden luotettavuutta	käyttää monipuolisesti erilaisia viestintävälineitä tiedon hankinnassa ja arvioi tekstien luotetta- vuutta
	noudattaa tekijänoikeuk- sia, mutta tarvitsee joskus ohjausta	tuntee tekijänoikeudet oikeutena ja velvoitte- na, noudattaa tekijän- oikeuksia mm. ilmoit- tamalla lähteensä	osaa viitata käyttämiensä lähteisiin ja tarvittaessa pyytää niihin käyttöluvan

Mediataidot ja verkko- viestinnän hyödyntä- minen	käyttää oman alansa am- mattijulkaisuja ja me- diatekstejä	käyttää keskeisiä vies- tintävälineitä ja osaa arvioida mediatekstejä	käyttää monipuolisesti viestintävälineitä ja arvioi kriittisesti mediatekstejä
	käyttää ohjattuna eri me- dioita ammattitaitonsa esittelyyn	tekee ammattiosaamis- taan näkyväksi eri me- dioiden avulla	dokumentoi ja kuvaa op- pimistaan ja osaamistaan eri medioiden avulla
Kielellisesti ja kulttuu- risesti monimuotoises- sa ympäristössä toi- miminen	tuntee suomalaisen viit- tomakielen monimuotoi- suutta ja toimii monimuo- toisessa ympäristössä kielii- taitoaan hyödyntäen	tuntee suomalaisen viittomakielen moni- muotoisuutta ja käyttä- järyhmiä ja toimii mo- nimuotoisessa ympäris- tössä kielitaitoaan hyö- dyntäen	tuntee suomalaisen viit- tomakielen monimuotoi- suutta ja erityispiirteitä sekä käyttäjäryhmiä ja toimii monimuotoisessa ympäristössä joustavasti kielitaitoaan hyödyntäen
Oman äidinkielen tai- don arvioiminen	arvioi äidinkielen taitoaan ja lukutaitoaan saamansa palautteen pohjalta ja ker- too, mitä siinä voisi paran- taa.	arvioi realistisesti omaa kielenkäyttöään ja luku- taitoaan, tunnistaa vah- vuuksiaan ja kehittä- miskohteitaan.	arvioi realistisesti omaa kielenkäyttöään ja lukutai- toaan, tunnistaa vahvuuk- siaan, kehittämiskohtei- taan ja kehittää taitojaan palautteen pohjalta.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit *Kieli, tekstit ja vuorovaikutus* (ÄIV1), *Tekstien rakenteita ja merkityk-
siä* (ÄIV2), *Tekstit ja vaikuttaminen* (ÄIV4) sekä jokin seuraavista *Kirjallisuuden keinoja ja tulkintaa* (ÄIV3),
Teksti, tyyli ja konteksti (ÄIV5), *Kieli, kirjallisuus ja identiteetti* (ÄIV6) tai *Puheviestinnän taitojen syventäminen*
(ÄIV7) vastaavat tavoitteiltaan *Äidinkieli, viittomakieli* -osa-alueen pakollisia osaamistavoitteita.

Valinnaiset osaamistavoitteet, 3 osp

Opiskelija

- osaa kehittää viestintä- ja vuorovaikutustaitojaan ja viittomakielen ilmaisutapojaan erilaisissa tilan-
teissa
- osaa kehittää esiintymis- ja ryhmätyötaitojaan
- osaa käyttää ja tulkita erilaisia viestintätapoja
- tuntee kielellisen ja kulttuurisen monimuotoisuuden merkitystä yhteiskunnassa.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Käytettävä K3
	Opiskelija		
Viestintä- ja vuoro- vaikutustaitojen ke- hittäminen	ilmaisee asiallisesti mieli- piteensä ja perustelee ne vakuuttavasti	viestii kohteliaasti ja joustavasti vuorovaiku- tustilanteissa erilaisissa ympäristöissä	ylläpitää puhuessaan vuoro- vaikutusta, havainnollis- taa puheenvuoroaan ja ra- kentaa sen sisällön loogi- seksi

	ottaa vuorovaikutuksessa toisten näkemykset huomioon	käyttää yleisviittomistoa ja ammattiin liittyvää viittomistoa luontevasti	käyttää rakenteeltaan sujuvaa ja ilmaisultaan rikasta viittomakieltä monipuolisesti
Esiintymis- ja ryhmätyötaitojen kehittäminen	pitää sekä spontaanin että valmistellun esityksen viittomakielellä itselleen tutusta aiheesta	selittää alaan liittyviä seikkoja viittomakielisessä esityksessä tai muille suunnatuissa ohjeissa	tuottaa erilaisia viittomakielisiä esityksiä ja hyödyntää monipuolisesti ilmaisutapoja
Viestintätapojen käyttäminen ja tulkitseminen	tuottaa mallin mukaan alaansa liittyvää viittomakieltä	toimii erilaisissa ympäristöissä viittomakielisten ja kuulevien kanssa	käyttää viittomakielisten kulttuurissa esiintyviä ilmaisu- ja esiintymistapoja
	tunnistaa viittomakielen eri muotoja	pohtii viittomakielisten tekstien (videoitujen) tavoitetta ja sisältöä	tuntee viittomakielen kielelliset ominaispiirteet
Kielen ja kulttuurin monimuotoisuuden ymmärtäminen	tuntee kielellisen ja kulttuurisen taustansa piirteitä	tuntee suomalaisen viittomakielen monimuotoisuutta	tuntee suomalaisen viittomakielen monimuotoisuutta ja käyttäjäryhmiä
	ymmärtää viittomakielen yhteisön aseman suomalaisessa yhteiskunnassa.	vertailee viitottua ja puhuttua kieltä käyttävien kommunikaatiotapoja.	tuntee hyvin viittomakielen yhteisön taustan ja osaa edustaa kielellistä kulttuuriaan monikielisessä ympäristössä.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit *Kieli, tekstit ja vuorovaikutus* (ÄIV 1), *Tekstien rakenteita ja merkityksiä* (ÄIV2), *Tekstit ja vaikuttaminen* (ÄIV4) sekä jokin seuraavista *Kirjallisuuden keinoja ja tulkintaa* (ÄIV3), *Teksti, tyyli ja konteksti* (ÄIV5), *Kieli, kirjallisuus ja identiteetti* (ÄIV6) tai *Publievistinnän taitojen syventäminen* (ÄIV7) vastaavat tavoitteiltaan *Aidinkieli, viittomakieli* -osa-alueen valinnaisia osaamistavoitteita.

3.1.1.4 Äidinkieli, opiskelijan oma äidinkieli

Pakolliset osaamistavoitteet, 5 osp

Opiskelija

- osaa viestiä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa omalla äidinkielellä
- ymmärtää omaan alaan liittyvien tärkeimpien tekstien olennaisen sisällön ja tarkoituksen omalla kielellään
- osaa käyttää kielitaitoaan tiedon hankkimisessa ja kriittisessä arvioimisessa erilaisia medioita hyödyntäen
- kehittää oman äidinkielen kirjoittamisen taitoja ja osaa laatia omaan alaan liittyviä kirjallisia töitä
- osaa hyödyntää mediaa ja verkon tarjoamia viestintä- ja vuorovaikutusvälineitä opiskelussaan
- osaa toimia kielellisesti ja kulttuurisesti monimuotoisessa ympäristössä
- osaa arvioida ja kehittää omaa äidinkielen taitoaan.

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITTEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa toimiminen	toimii tarkoituksenmukaisella tavalla tutuissa vuorovaikutustilanteissa toiset huomioon ottaen	toimii aktiivisesti erilaisissa vuorovaikutustilanteissa toiset huomioon ottaen	toimii aloitteellisesti ja joustavasti erilaisissa vuorovaikutustilanteissa näkemyksiään perustellen ja toiset rakentavasti huomioon ottaen
	käyttää tilanteen vaatimaa kieltä oman äidinkielen yleiskielen mukaisesti	käyttää eri tilanteissa omaa äidinkieltä yleiskielen mukaisesti sekä osaa jossakin määrin alan termistöä	käyttää eri tilanteissa omaa äidinkieltä yleiskielen mukaisesti sekä osaa alan termistöä
Tekstien ymmärtäminen	ymmärtää alansa keskeisten tekstien ydinasiat	ymmärtää alansa keskeisten tekstien pääsisällön ja tarkoituksen	ymmärtää alansa tekstien pääsisällön ja tarkoituksen sekä osaa suhteuttaa sitä omiin kokemuksiinsa
Tiedon hankkiminen	hakee ammattialansa kanalta keskeistä tietoa erilaisista lähteistä	hakee ammattialaansa liittyvää tietoa erilaisista lähteistä ja arvioi ohjatuna niiden luotettavuutta	hyödyntää monipuolisesti oman kielensä viestintävälineitä tiedon hankinnassa ja arvioi tekstien luotettavuutta
Tekstien tuottaminen	laatii ohjattuna alansa liittyviä tekstejä käyttäen oman äidinkielen keskeisiä oikeinkirjoitustapoja	laatii alansa liittyviä erilaisia tekstejä käyttäen oman äidinkielen oikeinkirjoitustapoja	laatii itsenäisesti alansa liittyviä tekstejä käyttäen oman äidinkielen oikeinkirjoitustapoja
Mediataidot ja verkko- viestinnän hyödyntäminen	hyödyntää oman alansa ammattijulkaisuja ja mediatekstejä	hyödyntää keskeisiä viestintävälineitä ja arvioi mediatekstejä	hyödyntää monipuolisesti viestintävälineitä ja arvioi kriittisesti mediatekstejä
Kielellisesti ja kulttuurisesti monimuotoisessa ympäristössä toimiminen	ymmärtää kaksikielisyyden merkityksen omalle työlleen ja käyttää omaa kieltään erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ottaen toiset huomioon	vertailee oman kielensä ja suomen kielen käyttöä sekä toimii monimuotoisessa ympäristössä osaamistaan melko monipuolisesti hyödyntäen	tuntee kielellisen ja kulttuurisen taustansa keskeiset piirteet sekä toimii monimuotoisessa ympäristössä osaamistaan monipuolisesti hyödyntäen
Oman äidinkielen taidon arvioiminen	arvioi äidinkielen taitoaan ja lukutaitoaan saamansa palautteen pohjalta ja kertoo, mitä siinä voisi parantaa.	arvioi realistisesti omaa kielenkäyttöään ja lukutaitoaan, tunnistaa vahvuuksiaan ja kehittämiskohteitaan.	arvioi realistisesti omaa kielenkäyttöään ja lukutaitoaan, tunnistaa vahvuuksiaan, kehittämiskohteitaan ja kehittää

			taitojaan palautteen pohjalta.
--	--	--	--------------------------------

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit *Oma äidinkieli ja sen käyttö* (ÄIM 1) ja *Kielialueen kulttuuri*, (ÄIM3), *Viestintä ja yhteiskunta* (ÄIM4), *Tiedon maailma* (ÄIM6) vastaavat tavoitteiltaan *Äidinkieli, opiskelijan oma äidinkieli* -osa-alueen pakollisia osaamistavoitteita.

Valinnaiset osaamistavoitteet, 3 osp

Opiskelija

- osaa kehittää viestintä- ja vuorovaikutustaitojaan omalla äidinkielellä
- osaa kehittää omaan alaan liittyvien tekstilajien ymmärtämis- ja tulkintataitoja
- osaa kehittää tekstien tuottamisen taitoja omalla äidinkielellä
- ymmärtää kielen ja kulttuurin moninaisuuden merkityksen yhteiskunnassa.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Viestintä- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen	ilmaisee itseään suullisesti kulttuuripiirinsä yhteisössä tavallisimmissa vuorovaikutustilanteissa	käyttää omalla kielellään ammattialansa keskeisiä käsitteitä ja ottaa osaa keskusteluun omalla kielialueellaan	viestii aktiivisesti vuorovaikutustilanteissa perustellen näkemyksiään ja ottaen toiset rakentavasti huomioon
Tekstien ymmärtäminen	ymmärtää tuttujen omakielisten tekstilajien keskeiset asiat	ymmärtää omakielisten tekstien pääsisällön ja tuntee oman alansa termistöä	ymmärtää oman alansa omakielisten tekstien keskeisen sisällön ja laajentaa sanavarastoaan ammattialalla
Tekstien tuottaminen	laatii mallin mukaan omakielisiä tekstejä	laatii ohjatusti erilaisia tekstejä omalla äidinkielellä	laatii itsenäisesti omaan alaansa liittyviä tekstejä omalla äidinkielellä
Kielen ja kulttuurin ymmärtäminen	tuntee kielellisen ja kulttuurisen taustansa piirteitä sekä hyödyntää kielen osaamistaan ammattialallaan.	tuntee äidinkieltä käyttämismahdollisuuksia ja vaihtelua omalla kielialueellaan sekä hyödyntää kielellistä ja kulttuurista osaamistaan ammattialallaan.	on kiinnostunut äidinkielestään ja omasta kielitaustastaan sekä hyödyntää aktiivisesti kielellistä ja kulttuurista osaamistaan ammattialallaan ja yhteiskunnassa.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit *Oma äidinkieli ja sen käyttö* (ÄIM 1) ja *Kielialueen kulttuuri*, (ÄIM3), *Viestintä ja yhteiskunta* (ÄIM4), *Tiedon maailma* (ÄIM6) vastaavat tavoitteiltaan *Äidinkieli, opiskelijan oma äidinkieli* -osa-alueen valinnaisia osaamistavoitteita.

3.1.1.5 Äidinkieli, suomi toisena kielenä

Opiskelija voi opiskella äidinkielen sovellusta suomi toisena kielenä, jos hänen äidinkielensä ei ole suomi, ruotsi tai saame tai hänellä on muutoin monikielinen tausta.

Pakolliset osaamistavoitteet, 5 osp

Opiskelija

- osaa viestiä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa
- ymmärtää ja tulkitsee *omaan alaan* liittyviä erilaisia tekstilajeja ja laajentaa sana- ja ilmaisuväriä
- osaa hyödyntää mediaa ja verkon tarjoamia viestintä- ja vuorovaikutusvälineitä
- osaa hakea tietoa eri tietolähteistä sekä noudattaa lähteiden käytön periaatteita
- osaa laatia *alaan* liittyviä kirjallisia töitä
- osaa toimia kielellisesti ja kulttuurisesti monimuotoisessa ympäristössä
- osaa arvioida ja kehittää suomi toisena kielenä -taitoaan.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITTEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Viestintä- ja vuorovaikutus- tilanteissa toimiminen	ymmärtää alan puhetilanteisiin liittyvää viestintää	ymmärtää alan puhetilanteisiin liittyvää erilaisista viestintää	ymmärtää monipuolisesti alan puhetilanteisiin liittyvää viestintää
	osallistuu keskusteluun käyttämällä puheenvuoroja	osallistuu keskusteluun, käyttää puheenvuoroja ja perustelee näkemyksiään	osallistuu keskusteluun aktiivisesti ja perustelee monipuolisesti näkemyksiään
	toimii ryhmä- ja kokoustilanteissa sovitun käytännön mukaisesti, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	noudattaa kokous- ja neuvottelukäytäntöjä	hallitsee ammatin kannalta keskeiset kokous- ja neuvottelukäytännöt
Tekstien ja tekstilajien ymmärtäminen	ymmärtää ammattitaidon kannalta keskeisten tekstien pääsisällön ja tuntee eri tekstilajeja	ymmärtää ammattitaidon kannalta keskeisten tekstien pääsisällön ja tarkoituksen sekä tulkitsee tekstien merkityksiä	ymmärtää ammattitaidon kannalta keskeisten tekstien sisällön ja yksityiskohdat, tekee johtopäätöksiä sekä arvioi tekstien sisältöä ja ilmaisutapaa
Tiedon hankkiminen	hakee ohjattuna ammattialansa kannalta keskeistä tietoa selkeistä teksteistä	hankkii ammattialaansa liittyvää tietoa erilaisista lähteistä ja arvioi lähteiden luotettavuutta	hankkii itsenäisesti tietoa erilaisista lähteistä ja arvioi niiden luotettavuutta

	noudattaa tekijänoikeuksia, mutta tarvitsee joskus ohjausta	tuntee tekijänoikeudet oikeutena ja velvoitteena, noudattaa tekijänoikeuksia mm. ilmoittamalla lähteensä	osaa viitata käyttämiinsä lähteisiin ja tarvittaessa pyytää niihin käyttöluvan
Mediataidot ja verkko- viestinnän hyödyntäminen	käyttää ohjattuna oman alansa ammattijulkaisuja ja mediatekstejä	käyttää keskeisiä viestintävälineitä ja arvioi mediatekstejä	käyttää viestintävälineitä ja arvioi kriittisesti mediatekstejä
Alan kirjallisten töiden laatiminen	kirjoittaa ohjattuna ammattitaidon kannalta keskeisiä tekstejä	kirjoittaa ammattitaidon kannalta keskeisiä tekstejä	kirjoittaa tavoitteellisesti ja työstää tekstejään palautteen pohjalta
	käyttää ohjattuna kirjoitetun suomen kielen perussääntöjä sanavarantoon laajentaen	käyttää kirjoitetun suomen kielen perussääntöjä sana- ja ilmaisuvarantoon laajentaen	käyttää itsenäisesti ja monipuolisesti kirjoitetun suomen kielen perussääntöjä sana- ja ilmaisuvarantoon laajentaen
Kielellisesti ja kulttuurisesti monimuotoisessa ympäristössä toimiminen	tuntee omaa kielellistä ja kulttuurista taustaansa ja suomalaisen yhteiskunnan monimuotoisuutta	tuntee oman kielellisen ja kulttuurisen taustansa pääpiirteet sekä suomalaisen yhteiskunnan monimuotoisuutta	tuntee monipuolisesti omaa kielellistä ja kulttuurista taustaansa ja suomalaisen yhteiskunnan kielellistä ja kulttuurista monimuotoisuutta
	toimii kielellistä ja kulttuurista osaamistaan hyödyntäen ammattialan eritilanteissa	ottaa huomioon kulttuurien välisen viestinnän toimiessaan ammattialan tehtävissä	hyödyntää aktiivisesti kielellistä ja kulttuurista osaamistaan ammattialan tehtävissä
Oman suomi toisena kielenä taidon arvioiminen	arvioi suomen kielen taitoaan ja lukutaitoaan saamansa palautteen pohjalta ja kertoo, mitä siinä voisi parantaa.	arvioi realistisesti omaa kielenkäyttöään ja lukutaitoaan, tunnistaa vahvuuksiaan ja kehittämiskohteitaan.	arvioi realistisesti omaa kielenkäyttöään ja lukutaitoaan, tunnistaa vahvuuksiaan, kehittämiskohteitaan ja kehittää taitojaan palautteen pohjalta.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit *Perusteet ballintaan* (S21), *Kieli käyttöön* (S22), *Syvämmät tekstitaidot* (S24) ja *Suomalainen kulttuuri* (S25) vastaavat tavoitteiltaan *Aidinkieli, suomi toisena kielenä* -osa-alueen pakollisia osaamistavoitteita.

Valinnaiset osaamistavoitteet, 3 osp

Opiskelija

- osaa kehittää viestintä- ja vuorovaikutustaitojaan
- osaa kehittää esiintymis- ja ryhmätöitäitojaan
- osaa kehittää erilaisten tekstilajien ymmärtämis- ja tulkintataitojaan

- osaa kehittää tekstien tuottamisen taitoja
- syventää kielellisen ja kulttuurin identiteetin merkityksen ymmärtämistä monimuotoisessa yhteiskunnassa.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITTEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Viestintä- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen	toimii erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ottaen toiset huomioon	viestii aktiivisesti erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ottaen toiset huomioon	viestii aktiivisesti ja monipuolisesti erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ottaen toiset huomioon
Esiintymis- ja ryhmätö- taitojen kehittäminen	esittää sekä spontaanin että valmistellun puheenvuoron tai puheesityksen itselleen tutusta aiheesta	saa puhuessaan kontaktin kuulijoihinsa ja osaa rakentaa puheenvuoronsa niin, että sitä on helppo seurata	esittää sekä spontaanin että itsenäisesti valmistellun esityksen, havainnollistaa esitystään ja rakentaa sisällön loogiseksi
	viestii ammattialaansa liittyvissä ryhmätilanteissa	osallistuu ammattialaansa liittyvään keskusteluun ja hallitsee sanaston	toimii joustavasti ammattialaan liittyvissä ryhmätilanteissa
Tekstien ja tekstilajien ymmärtäminen	ymmärtää keskeisten tekstien päätarkoituksen ja arvioi tekstilajeja	ymmärtää tekstien tarkoituksen ja pääsisällön sekä tekstilajin käyttökelpoisuuden eri tarkoituksiin	ymmärtää itsenäisesti tekstejä myös abstrakteista aiheista ja hahmottaa eri ammatillisten tekstilajien käyttötarkoituksen
Tekstien tuottaminen	kirjoittaa ohjattuna ammattitaidon kannalta keskeisiä tekstejä sekä laajentaa sana- ja ilmaisuväriä	kirjoittaa ammattitaidon kannalta keskeisiä tekstejä sekä laajentaa sana- ja ilmaisuväriä	kirjoittaa ammattitaitoon liittyviä tekstejä itsenäisesti sekä laajentaa sana- ja ilmaisuväriä
Kielen ja kulttuurin ymmärtäminen	tuntee kielellisen ja kulttuurin monimuotoisuuden merkitystä.	tuntee suomalaisen työelämän ja yhteiskunnan kielellistä ja kulttuurista monimuotoisuutta.	tuntee monipuolisesti suomalaisen työelämän ja yhteiskunnan kielellistä ja kulttuurista monimuotoisuutta.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit *Perusteet hallintaan* (S21), *Kieli käyttöön* (S22), *Syvämmät tekstitaidot* (S24) ja *Suomalainen kulttuuri* (S25) vastaavat tavoitteiltaan *Äidinkieli, suomi toisena kielenä* -osa-alueen valinnaisia osaamistavoitteita.

3.1.1.6 Äidinkieli, ruotsi toisena kielenä

Ruotsinkielisessä koulutuksessa Äidinkieli, ruotsi toisena kielenä -tutkinnon osan osaamistavoitteet ja arviointikriteerit vastaavat Äidinkieli, suomi toisena kielenä -tutkinnon osan osaamistavoitteita ja arviointikriteerejä.

3.1.1.7 Äidinkieli, suomi viittomakielisille

Pakolliset osaamistavoitteet, 5 osp

Opiskelija

- osaa viestiä ja toimia erilaisissa vuorovaikutustilanteissa
- ymmärtää *omaan alaan* liittyvien tärkeimpien tekstilajien käytänteet, olennaisen sisällön ja tarkoituksen
- osaa hakea tietoa eri tietolähteistä ja käyttää tietoa sekä noudattaa lähteiden käytön periaatteita
- osaa hyödyntää mediaa ja verkon tarjoamia viestintä- ja vuorovaikutusvälineitä opiskelussaan
- osaa laatia *alaan liittyviä* kirjallisia töitä
- osaa arvioida ja kehittää suomen kielen taitoaan.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITÉERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa toimiminen	käyttää ohjattuna ammatillista suomen kieltä sekä muita kielellisiä valmiuksiaan toimiessaan kuulevien kanssa	käyttää ammatillista suomen kieltä sekä muita kielellisiä valmiuksiaan toimiessaan kuulevien kanssa ja ymmärtää muiden puheenvuoroja	käyttää ammatillista suomen kieltä sekä muita kielellisiä valmiuksiaan ja osallistuu keskusteluun asiallisesti erilaisissa vuorovaikutustilanteissa
Tekstien ymmärtäminen	ymmärtää yleisluontoisen ja ammattialan kirjoitetun tekstin keskeisen sisällön	ymmärtää yleisluontoisen tekstin sisällön ja tyyllilajin sekä vertaa kirjakielistä, yleiskielistä ja puhekielistä tekstiä	ymmärtää vaivatta sekä yleisluontoisia että ammattiin liittyviä kirjoitettuja tekstejä
Tiedon hankkiminen	hakee ohjattuna ammattialansa kannalta keskeistä tietoa suomen kielellä	käyttää suomen kieltä ammattialansa tiedonhankinnassa	hakee tietoa kirjallisista ja digitaalisista lähteistä sekä arvioi niiden luotettavuutta
	noudattaa tekijänoikeuksia, mutta tarvitsee joskus ohjausta	noudattaa tekijänoikeuksia mm. ilmoittamalla lähteensä	osaa viitata käyttämiinsä lähteisiin ja tarvittaessa pyytää niihin käyttöluvan
Mediataidot ja verkko- viestinnän hyödyntäminen	hyödyntää oman alansa ammattijulkaisuja ja mediaa	käyttää keskeisiä viestintävälineitä ja osaa arvioida mediatekstejä	hyödyntää monipuolisesti viestintävälineitä ja arvioi kriittisesti mediatekstejä
Alan kirjallisten töiden laatiminen	kirjoittaa ohjattuna ammattitaidon kannalta keskeisiä tekstejä ja käyttää ymmärrettävää kieltä	kirjoittaa ammattitaidon kannalta keskeisiä tekstejä oikeinkirjoitussääntöjen mukaisesti	kirjoittaa sujuvasti ymmärrettävää ja selvää yleiskieltä oikeinkirjoitussääntöjen mukaisesti

	laatii mallin mukaan asiakirjat	laatii asianmukaiset asiakirjat	laatii asianmukaisia asiakirjoja ja osaa soveltaa asiakirjamalleja
Oman suomen kielen taidon arvioiminen	arvioi suomen kielen taitoaan ja lukutaitoaan saamansa palautteen pohjalta ja kertoo, mitä siinä voisi parantaa.	arvioi realistisesti omaa kielenkäyttöään ja lukutaitoaan, tunnistaa vahvuuksiaan ja kehittämis-kohteitaan.	arvioi realistisesti omaa kielenkäyttöään ja lukutaitoaan, tunnistaa vahvuuksiaan, kehittämis-kohteitaan ja kehittää taitojaan palautteen pohjalta.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit *Kieli, tekstit ja vuorovaikutus* (V21), *Tekstien rakenteita ja merkityksiä* (V22), *Tekstit ja vaikuttaminen* (V24) sekä jokin seuraavista *Kirjallisuuden keinoja ja tulkintaa* (V23), *Teksti, tyyli ja konteksti* (V25), *Kieli, kirjallisuus ja identiteetti* (V26) tai *Puheviestinnän taitojen syventäminen* (V27) vastaavat tavoitteiltaan *Äidinkieli, suomi viittomakielisille* -osa-alueen pakollisia osaamistavoitteita.

Valinnaiset osaamistavoitteet, 3 osp

Opiskelija

- osaa kehittää viestintä- ja vuorovaikutustaitojaan
- osaa tulkita erilaisia tekstilajeja sekä tuntee kirjallisuutta
- kehittää ammatillisten tekstien tuottamista
- ymmärtää kielellistä identiteettiä ja osaa vertailla viitotun ja puhutun tai kirjoitetun kielen ilmaisukeinoja.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Viestintä- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen	ilmaisee mielipiteensä, perustelee ne vakuuttavasti	saa puhuessaan kontaktin kuulijoihinsa ja rakentaa puheenvuoronsa niin, että sitä on helppo seurata	ylläpitää puhuessaan vuorovaikutusta, havainnollistaa esitystään ja rakentaa sen sisällön loogiseksi
	toimii yhteistyökykyisesti työtehtävissä tarvittaessa apuvälineitä käyttäen	toimii yhteistyökykyisesti tiimin jäsenenä ja välittää viestejä	viestii ammattimaisesti ja vastuuntuntoisesti sekä kuulevien että kuurojen kanssa
Tekstilajien tulkitseminen ja kirjallisuuden tunteminen	käyttää mallin mukaan eri tekstilajeja ja tuntee niiden ympäristöjen vaatimuksia, missä tekstejä käytetään	noudattaa tekstilajiin kuuluvia vaatimuksia oikein niissä ympäristöissä, joissa tekstit esiintyvät	toimii kielenkäytön perusnormien mukaisesti sekä selittää kirjoitettuja tekstejä viittomakielellä

	tutustuu kirjallisuuden eri lajeihin ja saa luku-kokemuksia	arvioi lukemiaan kirjoja	hankkii monipuolisia luku-kokemuksia ja arvioi kirjalli-suuden merkitystä
Ammatillisten tekstien tuottaminen	tuottaa ammatillisia tekstejä ja käyttää asianmukaista kieltä	tuottaa ammatillisia tekstejä ja ottaa niissä huomioon työelämän vaatimukset	tuottaa sujuvaa ja ymmärret-tävää ammatillista tekstiä sekä kehittää taitoaan pa-lautteen pohjalta
Kielellisen identiteetin ymmärtäminen sekä viitotun ja puhutun kielen vertaaminen	tuntee puhutun ja viito-tun kielen keskeiset erot	tarkastelee kielenkäytön ilmaisutapoja kriittisesti	vertaa keskeisiä puhutulle kielelle ominaisia rakenteita viittomakielen vastaaviin
	arvioi kirjoitetun kielen merkitystä viittomakie-lisille ammatin harjoit-tamisen kannalta.	arvioi kirjoitetun kielen asemaa suhteessa viit-tomakieleen yhteiskun-nassa ja työelämässä.	vertailee suomen kielen ja viittomakielen merkitystä monikielisessä yhteiskunnas-sa sekä työelämän että yksi-lön kannalta.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit *Kieli, tekstit ja vuorovaikutus (V21)*, *Tekstien rakenteita ja merkityksiä (V22)*, *Tekstit ja vaikuttaminen (V24)* sekä jokin seuraavista *Kirjallisuuden keinoja ja tulkintaa (V23)*, *Teksti, tyyli ja konteksti (V25)*, *Kieli, kirjallisuus ja identiteetti (V26)* tai *Publievistinnän taitojen syventäminen (V27)* vastaavat tavoitteiltaan *Äidinkieli, suomi viittomakielisille* -osa-alueen valinnaisia osaamistavoitteita.

3.1.1.8 Äidinkieli, romani

Pakolliset osaamistavoitteet, 5 osp

Opiskelija

- osaa viestiä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa romanikielellä
- ymmärtää *oman alaan* liittyvien tekstien olennaisen sisällön ja tarkoituksen romanikielellä
- hankkii ja arvioi tietoa romanikielistä mediaa hyödyntäen
- tuottaa tekstiä romanikielellä
- tuntee romanikielen ja -kulttuurin merkitystä monimuotoisessa yhteiskunnassa
- osaa arvioida ja kehittää romanikielen taitoaan.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Käytettävä K3
	Opiskelija		
Viestintä- ja vuorovai-kutustilanteissa toimi-minen	kuuntelee muita ja käyttää puheenvuoroja vuorovai-kutustilanteissa	viestii erilaisissa vuoro-vaikutustilanteissa toi-set huomioon ottaen	viestii aktiivisesti erilai-sissa vuorovaikutustilan-teissa toiset huomioon ottaen

	käyttää romanikieltä ymmärrettävästi tutuissa tilanteissa	käyttää romanikieltä erilaisissa tilanteissa melko monipuolisesti	käyttää romanikieltä erilaisissa tilanteissa monipuolisesti
Tekstien ymmärtäminen	tuntee joitakin alansa liittyviä käsitteitä romanikielellä	ymmärtää tekstien olennaisen sisällön ja tuntee keskeisiä alansa liittyviä käsitteitä romanikielellä	ymmärtää tekstien pääsisällön ja yksityiskohtia sekä tuntee laajasti alansa liittyviä käsitteitä romanikielellä
Tiedon hankkiminen	hakee tietoa erilaisista lähteistä	hakee ammattialansa liittyvää tietoa erilaisia viestintävälineitä hyödyntäen ja arvioi ohjattuna tekstien luotettavuutta	hyödyntää monipuolisesti erilaisia viestintävälineitä tiedon hankinnassa ja arvioi tekstien luotettavuutta
	tuntee romanikielistä mediaa	käyttää romanikielistä mediaa	käyttää itsenäisesti romanikielistä mediaa
Tekstien tuottaminen	laatii ohjattuna tekstejä romanikielellä	laatii tekstejä romanikielellä	laatii itsenäisesti tekstejä käyttäen monipuolisesti romanikieltä
Kielellisesti ja kulttuurisesti monimuotoisessa ympäristössä toimiminen	tuntee romanien kielellisen ja kulttuurisen taustan keskeiset piirteet ja toimii monimuotoisessa ympäristössä osaamistaan hyödyntäen	tuntee romanien kielellisen ja kulttuurisen taustan keskeiset piirteet ja niiden merkityksen sekä toimii monimuotoisessa ympäristössä osaamistaan hyödyntäen	tuntee romanien kielellisen ja kulttuurisen taustan perinteen ja sen merkityksen sekä toimii monimuotoisessa yhteiskunnassa joustavalla tavalla
Oman romanikielen taidon arvioiminen	arvioi romanikielen taitoaan ja lukutaitoaan saamansa palautteen pohjalta ja kertoo, mitä siinä voisi parantaa.	arvioi realistisesti omaa kielenkäyttöään ja lukutaitoaan, tunnistaa vahvuuksiaan ja kehittämiskohteitaan.	arvioi realistisesti omaa kielenkäyttöään ja lukutaitoaan, tunnistaa vahvuuksiaan, kehittämiskohteitaan ja kehittää taitojaan palautteen pohjalta.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit *Kielipohjan vahvistaminen* (ÄIR1), *Kielitaidon laajentaminen lähipiirin ulkopuolelle* (ÄIR2), *Romanikieli ja -kulttuuri nyky-yhteiskunnassa* (ÄIR6) sekä jokin seuraavista *Romanien suullinen ja kirjallinen perinne* (ÄIR3), *Romanikielen ja -kulttuurin historia ja levinneisyys* (ÄIR4), *Romanien kirjallisuus ja muu taide* (ÄIR5) tai *Romanikielen puhetaito ja puhelukulttuuri* (ÄIR7) vastaavat tavoitteiltaan *Äidinkieli, romani* -osa-alueen pakollisia osaamistavoitteita.

Valinnaiset osaamistavoitteet, 3 osp

Opiskelija

- osaa kehittää viestintä- ja vuorovaikutustaitojaan romanikielellä
- osaa kehittää omaan alaan liittyvien tekstilajien ymmärtämis- ja tulkintataitoja

- osaa kehittää tekstien kirjoittamisen taitoja romanikielellä
- osaa käyttää kielitaitoaan tiedon hankkimiseksi
- tuntee romanikielen ja -kulttuurin merkitystä monimuotoisessa yhteiskunnassa.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITTEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Viestintä- ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen	viestii erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ottaen toiset huomioon	viestii tarkoituksenmukaisella tavalla erilaisissa vuorovaikutustilanteissa ottaen toiset huomioon	viestii aktiivisesti erilaisissa vuorovaikutustilanteissa perustellen näkemyksiään ja ottaen toiset rakentavasti huomioon
Tekstien ja tekstilajien ymmärtäminen	ymmärtää tuttujen tekstilajien keskeiset asiat romanikielellä	ymmärtää ammatillisten tekstien pääsisällön ja tuntee oman alansa käsitteitä romanikielellä	ymmärtää erilaisten tekstien sisällön ja oman alansa tekstien ydinasioita sekä oman alansa käsitteitä romanikielellä
Tekstien tuottaminen	tuottaa ohjattuna ammatillisia tekstejä romanikielellä oikeata tekstilajia käyttäen	käyttää kielen muotoja joustavasti kirjallisessa viestinnässä	tuottaa itsenäisesti omaan alaansa liittyviä tekstejä käyttäen sujuvaa romanikielen lause- ja virkerakennetta
Tiedon hankkiminen	hakee tietoa erilaisista lähteistä käyttäen romanikielistä mediaa	hakee ammattialaansa liittyvää tietoa erilaisista lähteistä viestintävälineitä hyödyntäen	hyödyntää erilaisia viestintävälineitä tiedon hankinnassa ja arvioi tekstien luotettavuutta
Kielen ja kulttuurin ymmärtäminen	arvioi romanien kielellisen ja kulttuurisen perinteen merkitystä ja vaikutuksia alalla.	hyödyntää alalla romanien kielellisen ja kulttuurisen taustan piirteitä ja kaksi- tai monikielisyttään.	hyödyntää monipuolisesti romanien kielellistä ja kulttuurista taustaa ja arvioi mahdollisuuksiaan romanikielen säilyttämisessä.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit *Kielipohjan vahvistaminen* (ÄIR1), *Kielitaidon laajentaminen lähipiirin ulkopuolelle* (ÄIR2), *Romanikieli ja -kulttuuri nyky-yhteiskunnassa* (ÄIR6) sekä jokin seuraavista *Romanien suullinen ja kirjallinen perinne* (ÄIR3), *Romanikielen ja -kulttuurin historia ja levinneisyys* (ÄIR4), *Romanien kirjallisuus ja muu taide* (ÄIR5) tai *Romanikielen puhetaito ja pubekulttuuri* (ÄIR7) vastaavat tavoitteiltaan *Äidinkieli, romani* -osa-alueen valinnaisia osaamistavoitteita.

3.1.2 Toinen kotimainen kieli, ruotsi

Pakolliset osaamistavoitteet, 1 osp

Opiskelija

- osaa käyttää toista kotimaista kieltä *työtehtävissään* ja työhön liittyvissä vuorovaikutustilanteissa
- ymmärtää molempien kansalliskielten ja kulttuurien merkityksen monikulttuurisessa Suomessa.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Työelämän kielenkäyttötilanteissa toimiminen	ymmärtää lyhyiden omaan työhön ja työturvallisuuteen liittyvien kirjallisten viestien sisällön	tulkitssee työhön liittyviä perustekstejä, kuten työ- ja turvallisuusohjeita sekä tuottaa lyhyitä viestejä käyttäen alan ammattisanastoa	tulkitssee erityyppisiä työhön liittyviä tekstejä ja tuottaa ammatillisia viestejä, ohjeita tai tilauksia
	kertoo suullisesti ja kirjallisesti lyhyesti itsestään ja tutuista asioista omassa työssään ja selviytyy tuttuihin aiheisiin liittyvistä vuorovaikutustilanteista	selviytyy rutiininomaisista päivittäiseen elämään liittyvistä puhetilanteista, jos puhekuppani puhuu hitaasti ja käyttää selkeää kieltä	toimii tavanomaisimmissa viestintätilanteissa sekä kasvotusten että puhelimesta ja tarvittaessa pyytää tarkennusta tai selvennystä
Kielen ja kulttuurin merkityksen ymmärtäminen	on tietoinen ruotsin kielen ja kulttuurin merkityksestä Suomessa.	ymmärtää ruotsin kielen ja kulttuurin merkityksen pohjoismaisessa yhteistyössä.	tuntee Suomen kansalliskieliin liittyvät oikeudet ja velvoitteet.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssi *Arkielämää Pohjoismaissa* (RUA1) tai *Koulu ja vapaa-aika* (RUB1) vastaa tavoitteiltaan *Toinen kotimainen kieli, ruotsi* -osa-alueen pakollisia osaamistavoitteita.

Arvosana hyvä H2 vastaa Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteisen eurooppalaisen viitekehysten kuvausasteikolla kuullun ja tekstin ymmärtämisessä kielitaidon taitotasoa A2.2 ja puhumisessa ja kirjoittamisessa taitotasoa A2.1.

Valinnaiset osaamistavoitteet, 3 osp

Opiskelija

- käyttää toista kotimaista kieltä *alaan liittyvissä* vuorovaikutustilanteissa ja työtehtävissä
- selviytyy arkipäivän tilanteissa toisella kotimaisella kielellä
- osaa kirjoittaa *työhönsä* liittyviä lyhyitä tekstejä (esim. muistiinpanoja, ohjeita, tilauksia ja sähköposteja)
- osaa hyödyntää kielenkäytössä erilaisia tietolähteitä
- hyödyntää omia kielenoppimisen strategioitaan.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Viestintä- ja vuorovai- kutustilanteissa toimi- minen	selviytyy alan vuorovai- kutustilanteissa hyö- dyntäen erilaisia apu- keinoja	käyttää kieltä melko luontevasti alan vuoro- vaikutustilanteissa	selviytyy hyvin alan vuorovaikutustilanteissa ja viestii kohteliaasti
	käyttää keskustelussa tuttua sanastoa ja yleis- kielistä tekstiä ja saa selvää hitaasta puheesta	selviytyy jokapäiväiseen elämään liittyvistä tilan- teista	käyttää keskustelussa kielelle ja kulttuurille ominaisia ilmaisuja
Tekstien tuottaminen	kirjoittaa työhön liitty- viä tekstejä käyttäen yksinkertaisia lauseita	kirjoittaa keskeisistä työtehtäviin liittyvistä asioista käyttäen tavalli- simpia kielelle ominaisia ilmauksia	tuottaa sujuvasti työteh- täviin liittyviä tekstejä käyttäen keskeisintä sanastoa
Tietolähteiden hyödyn- täminen	etsii yhdessä muiden kanssa tietoa erilaisista tietolähteistä toisella kotimaisella kielellä	hyödyntää tuotettuja tekstejä ja julkaisuja	käyttää autenttista ruot- sinkielistä aineistoa ja arvioi tekstien merki- tyksellisyyttä
	käyttää sanakirjoja ja sähköisiä tietolähteitä	käyttää sanakirjoja ja sähköisiä tietolähteitä monipuolisesti	käyttää joustavasti säh- köisiä sanakirjoja ja muuta lähdeaineistoa oman alansa kysymys- ten selvittämiseen
Kielenoppimisen stra- tegioiden hyödyntämi- nen	tunnistaa omat kielen oppimisstrategiansa.	ottaa vastuuta kielen oppimisestaan ja hyö- dyntää vahvuuksiaan.	osoittaa pitkäjänteisyyt- tä ja yhteistyökykyä kielen opiskelussaan.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssi *Arkielämää Pohjoismaissa* (RUA1) tai *Koulu ja vapaa-aika* (RUB1) vastaa tavoitteiltaan *Toinen kotimainen kieli, ruotsi* -osa-alueen valinnaisia osaamistavoitteita.

Arvosana hyvä H2 vastaa Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteisen eurooppalaisen viitekehysten kuvausasteikolla kuullun ja tekstin ymmärtämisessä kielitaidon taitotasoa A2.2 ja puhumisessa ja kirjoittamisessa taitotasoa A2.1.

3.1.3 Vieraat kielet

Ammatillisessa peruskoulutuksessa vieraan kielen osaamistavoitteet ja osaamisen arviointi on eriytetty sen mukaan, onko opiskelijan vallitsema kieli hänelle A- vai B-kieli. Valittu vieras kieli voi olla opiskelijalle ai-
van uusikin kieli, jolloin sovelletaan B-kielen tavoitteita ja arviointia. A- ja B-kielillä tarkoitetaan seuraavaa:

A-kieli = peruskoulun 1.–6. vuosiluokilla alkava vieras kieli

B-kieli = peruskoulun vuosiluokilla 7.–9. alkava vieras kieli

3.1.3.1 Vieras kieli, A-kieli

Pakolliset osaamistavoitteet, 2 osp

Opiskelija

- osaa viestiä ja toimia vuorovaikutustilanteissa siten, että hän kykenee harjoittamaan *ammattiaan*
- osaa käyttää *oman alan* työtehtävissä tarvittavaa vierasta kieltä
- osaa hakea tietoa erilaisista vieraskielisistä lähteistä
- osaa toimia monikielisessä ja -kulttuurisessa ympäristössä.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa toimiminen	ymmärtää oman alansa työhön liittyviä suullisia ohjeita ja osaa toimia niiden mukaan	ymmärtää työhönsä ja alansa tuotteisiin ja prosesseihin liittyvät suulliset viestit ja osaa toimia niiden mukaan	ymmärtää alaansa liittyvää tavanomaista, normaalitempoista puhetta ja toimii vuorovaikutustilanteissa luontevasti kieltä käyttäen
	kertoo itsestään ja työtehtävistään vastaamalla hänelle esitettyihin kysymyksiin ennakoitavissa olevissa ja tutuissa työtilanteissa	kertoo itsestään ja alan työtehtävistä siten, että tulee ymmärretyksi ja osallistuu keskusteluun, mikäli keskustelukumppani puhuu selkeästi	kertoo tutuissa tilanteissa työpaikastaan ja työstään ja siihen liittyvistä normeista ja tavoista sekä hankkii kysymällä työhönsä liittyviä lisäohjeita
Tekstien ymmärtäminen ja tuottaminen	ymmärtää tavallista sanastoa ja oman alansa työhön liittyviä kirjallisia viestejä ja työ- ja turvallisuusohjeita	ymmärtää työhönsä ja alansa tuotteisiin ja prosesseihin liittyviä tekstejä, kirjallisia ohjeita ja tekee tarkentavia kysymyksiä sekä osaa toimia niiden mukaan	ymmärtää työhönsä ja alansa tuotteisiin ja prosesseihin liittyviä tekstejä, kirjallisia ohjeita sekä työstä annettua palautetta
	tuottaa työhönsä liittyviä lyhyitä tekstejä	tuottaa työhönsä liittyviä tekstejä ja tarkoituksenmukaista sanastoa	tuottaa sujuvasti tavanomaisia viestejä ja tekstejä sekä täyttää työhönsä liittyviä asiakirjoja
Tiedon hankkiminen	hakee tietoa ohjattuna työhönsä liittyvistä materiaaleista ja ohjeista myös sähköisiä tiedonlähteitä käyttäen	hakee monipuolisesti omaa alaa koskevaa tietoa mukaan lukien sähköiset tietolähteet	hakee itsenäisesti omaa alaa koskevaa tietoa, soveltaa tietojaan ja taitojaan sekä perustelee ratkaisunsa
Monikielisessä ja -kulttuurisessa ympäristössä toimiminen	on tietoinen opiskelimensa kielen ja sen edustaman kulttuurin	käyttää kieltä monikielisessä tai -kulttuurisessa ympäristössä.	soveltaa työssään vieraan kielen ja kulttuurin tietojään ja taitojaan joustavasti

	merkityksestä.		vasti.
--	----------------	--	--------

Osaamisen tunnustamisessa lukion A-kielen kurssit *Nuori ja hänen maailmansa* ja *Opiskelu ja työ* vastaavat tavoitteiltaan *Vieras kieli, A-kieli* -osa-alueen pakollisia osaamistavoitteita.

Arvosana hyvä H2 vastaa Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteisen eurooppalaisen viitekehysten kuvausasteikolla kuullun ja tekstin ymmärtämisessä kielitaidon taitotasoa B1.1. ja puhumisessa ja kirjoittamisessa taitotasoa B1.1.

Valinnaiset osaamistavoitteet, 3 osp

Opiskelija

- osaa viestiä vieraalla kielellä *työelämän* tilanteissa
- osaa toimia erilaisissa vuorovaikutustilanteissa vieraalla kielellä
- osaa toimia aktiivisena kansalaisena vieraskielisissä yhteyksissä
- ymmärtää kielen ja kulttuurin merkityksen
- osaa kehittää kielen oppimisen strategioitansa ja oppimistapojaan.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa toimiminen	kertoo itsestään ja työtehtävistään sekä vastaa luontevasti hänelle esitettyihin kysymyksiin	osaa viestiä ymmärrettävästi itsestään ja alan työtehtävistä, osallistuu keskusteluun sekä hankkii kysymällä työhönsä liittyviä lisäohjeita	kertoo työpaikastaan ja työstään ja siihen liittyvistä normeista ja tavoista melko laajaa sanavarastoa käyttäen sekä ottaa selvää muiden maiden vastaavista asioista
	selviytyy yleiskielisistä vuorovaikutustilanteista, joissa käsitellään myös tavanomaisimpia työtehtäviin liittyviä aiheita	selviytyy monenlaisista työhön liittyvistä vuorovaikutustilanteista	selviytyy luontevasti työhön liittyvistä vuorovaikutustilanteista, joissa käsitellään vaativampiakin aiheita
Aktiivisena kansalaisena toimiminen vieraskielisissä yhteyksissä	ymmärtää, miten vieraalla kielellä voi vaikuttaa ja miten siinä voi hyödyntää sosiaalista mediaa	käyttää vierasta kieltä vaikuttamiseen ja hyödyntää siinä sosiaalista mediaa	seuraa ajankohtaista keskustelua vieraalla kielellä ja ottaa siihen kantaa
Kielen ja kulttuurin merkityksen ymmärtäminen	hankkii tietoa niiden maiden elämänmuodoista, joissa opiskeltavaa kieltä puhutaan	osoittaa työskentelyssä ymmärtävänsä kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta	hyödyntää monipuolisesti omassa työssään eri kielten ja kulttuurien tarjoamia mahdollisuuksia

Kielen oppimisen kehittäminen	tunnistaa omat vieraan kielen oppimisstrategiansa.	arvioi vieraan kielen oppimisen tapojaan, niiden vahvuuksia ja heikkouksia.	vahvistaa oppimistaan kokeilemalla uusia vieraan kielen oppimisen tapoja
			hankkii perustietoja opiskelumahdollisuuksista vieraan kielen ympäristössä.

Osaamisen tunnustamisessa lukion A-kielen kurssit *Nuori ja hänen maailmansa* ja *Opiskelu ja työ* vastaavat tavoitteiltaan *Vieras kieli, A-kieli* -osa-alueen valinnaisia osaamistavoitteita.

Arvosana hyvä H2 vastaa Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteisen eurooppalaisen viitekehysten kuvausasteikolla kuullun ja tekstin ymmärtämisessä kielitaidon taitotasoa B1.1. ja puhumisessa ja kirjoittamisessa taitotasoa B1.1.

3.1.3.2 Vieras kieli, B-kieli

Pakolliset osaamistavoitteet, 2 osp

Opiskelija

- osaa viestiä ja toimia vuorovaikutustilanteissa siten, että kykenee harjoittamaan *ammattiaan*
- osaa käyttää *oman alan* työtehtävissä tarvittavaa vierasta kieltä
- osaa hakea tietoa erilaisista vieraskielisistä lähteistä.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINNIN KOHDE		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Viestintä – ja vuorovaikutustilanteissa toimiminen	ymmärtää lyhyitä ja yksinkertaisia oman alansa työhön liittyviä suullisia viestejä ja osaa toimia niiden mukaan	ymmärtää tavanomaisia työhönsä ja alansa tuotteisiin ja prosesseihin liittyviä suullisia ohjeita ja osaa toimia niiden mukaan	ymmärtää keskeiset ajatukset tavanomaisesta normaalitempoisesta puheesta ja toimii niiden mukaan
	kertoo lyhyesti itsestään ja työtehtävistään ennakoitavissa olevissa ja tutuissa työtilanteissa	kertoo itsestään ja alan työtehtävistä siten, että tulee ymmärretyksi ja osallistuu keskusteluun, mikäli keskustelukumppani käyttää yksinkertaisia rakenteita	kertoo työpaikastaan ja työstään sekä hankkii kysymällä työhönsä liittyviä lisäohjeita
Tekstien ymmärtäminen	ymmärtää lyhyitä ja yksinkertaisia oman alansa työhön liittyviä kirjallisia viestejä	ymmärtää työhönsä ja alansa tuotteisiin ja prosesseihin liittyviä kirjallisia ohjeita apuvälineitä käyttäen ja tekee tarkentavia kysymyksiä sekä	ymmärtää työhönsä ja alansa tuotteisiin ja prosesseihin liittyviä kirjallisia ohjeita sekä työstä annettua palautetta

		osaa toimia niiden mukaan	
	kirjoittaa ohjattuna mallin mukaan työhönsä liittyviä yksinkertaisia ja lyhyitä tekstejä	kirjoittaa mallin mukaan työhönsä liittyviä yksinkertaisia ja lyhyitä tekstejä	kirjoittaa tavanomaisia viestejä ja lyhyitä tekstejä sekä täyttää yksinkertaisia työhönsä liittyviä asiakirjoja
Tiedon hankkiminen	hakee tietoa ohjattuna työhönsä liittyvistä materiaaleista ja ohjeista myös sähköisiä tiedonlähteitä käyttäen.	hakee monipuolisesti omaa alaa koskevaa tietoa mukaan lukien sähköiset tietolähteet.	hakee monipuolisesti omaa alaa koskevaa tietoa, soveltaa tietojaan ja taitojaan sekä perustelee ratkaisunsa.

Osaamisen tunnustamisessa lukion B1-kurssit *Nuori ja hänen maailmansa* ja *Opiskelu, työ ja yhteiskunta* vastaavat tavoitteeltaan *Vieras kieli, B-kieli* -osa-alueen pakollisia osaamistavoitteita.

Arvosana hyvä H2 vastaa Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteisen eurooppalaisen viitekehksen kuvausasteikolla kuullun ja tekstin ymmärtämisessä kielitaidon taitotasoa A2.1 ja puhumisessa ja kirjoittamisessa taitotasoa A1.3.

Valinnaiset osaamistavoitteet, 3 osp

Opiskelija

- osaa viestiä vieraalla kielellä *työelämän* tilanteissa
- osaa toimia erilaisissa vuorovaikutustilanteissa vieraalla kielellä
- osaa kirjoittaa *alaan liittyviä* tekstejä vieraalla kielellä
- osaa tunnistaa kielen ja kulttuurin merkityksen
- osaa kehittää kielen oppimisen strategioitansa ja oppimistapojaan.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Viestintä- ja vuorovaikutustilanteissa toimiminen	kertoo itsestään ja työstään, esim. tunnistaa työkaluja, ammatinimikkeitä ja työtehtäviä	vastaa yksinkertaisiin kysymyksiin käsiteltäessä omaa työympäristöä ja häntä itseään, kun puhekumppani puhuu hitaasti ja selkeästi	esittää yksinkertaisia kysymyksiä ja vastaa käsiteltäessä omaa työympäristöä ja häntä itseään, kun puhekumppani puhuu selkeästi, sekä pyytää tarvittaessa selvennystä
	viestii suullisesti esimerkiksi esittäytyessään arkipäivän ja työelämän	osallistuu keskusteluun, kun keskustelukumppani puhuu hitaasti ja käyttää selkeitä rakentei-	selviytyy työelämän tavanomaisissa palvelutilanteissa

	tutuissa tilanteissa	ta	
Tekstien tuottaminen	kirjoittaa ohjattuna työhönsä liittyviä lyhyitä tekstejä	kirjoittaa työhönsä liittyviä lyhyitä tekstejä	kirjoittaa sujuvasti tavanomaisia viestejä ja työhönsä liittyviä tekstejä sekä täyttää työhönsä liittyviä asiakirjoja
Monikielisessä ja -kulttuurisessa ympäristössä toimiminen	on tietoinen opiskelemaansa kielen ja sen edustaman kulttuurin merkityksestä	käyttää kieltä monikielisessä tai -kulttuurisessa ympäristössä	soveltaa työssään vieraan kielen ja kulttuurin tietojaan ja taitojaan
Kielen oppimisen kehittäminen	tunnistaa omat kielen oppimisstrategiansa.	arvioi kielen oppimisen tapojaan, niiden vahvuuksia ja heikkouksia.	vahvistaa oppimistaan kokeilemalla uusia kielen oppimisen tapoja.

Osaamisen tunnustamisessa lukion B1-kurssit *Nuori ja hänen maailmansa* ja *Opiskelu, työ ja yhteiskunta* vastaavat tavoitteeltaan *Vieras kieli, B-kieli* -osa-alueen valinnaisia osaamistavoitteita.

Arvosana hyvä H2 vastaa Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteisen eurooppalaisen viitekehysten kuvausasteikolla kuullun ja tekstin ymmärtämisessä kielitaidon taitotasoa A2.1 ja puhumisessa ja kirjoittamisessa taitotasoa A1.3.

3.2 Matemaattis-luonnontieteellinen osaaminen

Tutkinnon osan tulee sisältää kaikkien kolmen osa-alueen pakolliset osaamistavoitteet (yhteensä 6 osaamispistettä). Lisäksi tutkinnon osan tulee sisältää valinnaisia osaamistavoitteita miltä tahansa osa-alueelta tai osa-alueilta siten, että opiskelijalle kertyy yhteensä 9 osaamispisteen edestä matemaattis-luonnontieteellistä osaamista.

3.2.1 Matematiikka

Pakolliset osaamistavoitteet, 3 osp

Opiskelija

- osaa peruslaskutoimitukset, prosenttilaskennan ja mittayksiköiden muunnokset *oman alan* ja arkielämän edellyttämässä laajuudessa
- osaa laskea pinta-aloja ja tilavuuksia
- osaa soveltaa geometriaa *oman alan* tehtävien vaatimassa laajuudessa ja hahmottaa tilaa ja muotoja kolmiulotteisesti
- osaa käyttää sopivia matemaattisia menetelmiä *oman alan* ongelmien ratkaisussa
- osaa arvioida tulosten oikeellisuutta ja suuruusluokkaa
- osaa käyttää matemaattisten ongelmien ratkaisussa apuna laskinta, tietokonetta ja tarvittaessa muita matematiikan apuvälineitä.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Peruslaskutoimituksien ja prosenttilaskujen toteuttaminen sekä mittayksiköiden muuntaminen	laskee tavanomaisimmat työtehtäviin ja arkielämään liittyvät laskutoimitukset	suorittaa sujuvasti ammattiin ja arkielämään liittyvät laskutoimitukset	soveltaa ammattialalla ja arkielämään tarvittavia laskutoimituksia ja arvioi tulosten tarkkuustasoa
Pinta-alojen ja tilavuuksien laskeminen, geometrian soveltaminen	laskee tavanomaisimmat pinta-ala- ja tilavuuslaskutoimitukset	laskee sujuvasti tavanomaisimmat pinta-ala- ja tilavuuslaskutoimitukset	soveltaa työtehtäviin pinta-ala- ja tilavuuslaskutoimituksia ja arvioi tuloksia
Matemaattisten ongelmien ratkaiseminen	ratkaisee työtehtäviin liittyvät keskeiset matemaattiset ongelmat hyödyntäen yksinkertaisia laskutoimituksia	ratkaisee ammattiin liittyviä ongelmia matemaattisten menetelmien avulla	soveltaa matemaattisia menetelmiä ammattialaan liittyvien ongelmien ratkaisussa ja asettelussa sekä arvioi tulosten luotettavuutta ja tarkkuustasoa
Matemaattisten tulosten oikeellisuuden varmistaminen	varmistaa yksinkertaisten laskelmien oikeellisuuden	varmistaa laskelmien oikeellisuuden	varmistaa monipuolisten laskelmien oikeellisuuden ja suuruusluokan
Laskimen ja muiden apuvälineiden käyttäminen	käyttää laskinta ja muita apuvälineitä työtehtäviin liittyvien matemaattisten perustehtävien ratkaisemiseen.	käyttää sujuvasti laskinta ja muita apuvälineitä ammattialaan liittyvien ongelmien ratkaisemiseen.	hyödyntää monipuolisesti ja tehokkaasti laskimen ja muiden apuvälineiden ominaisuuksia ammattialaan liittyvien ongelmien ratkaisemiseen.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit *Lausekkeet ja yhtälöt* (MAB1), *Geometria* (MAB2) ja *Talousmatematiikka* (MAB7), tai *Funktiot ja yhtälöt* (MAA1) ja toinen seuraavista lukion kursseista *Polynomifunktiot* (MAA2) tai *Geometria* (MAA3) vastaavat tavoitteiltaan *Matematiikka*-osa-alueen pakollisia osaamistavoitteita.

Valinnaiset osaamistavoitteet, 3 osp

Opiskelija

- osaa ilmaista muuttujien välisiä riippuvuuksia matemaattisilla lausekkeilla
- osaa muodostaa ja laatii omaan alaan liittyviä yhtälöitä, lausekkeita, taulukoita ja piirroksia
- osaa ratkaista työssä tarpeellisia matemaattisia tehtäviä yhtälöillä, päättelällä tai kuvaajien avulla
- osaa arvioida tulosten oikeellisuutta ja suuruusluokkaa

- osaa soveltaa arki- ja työelämässä tarvittavaa talousmatematiikkaa, kuten kannattavuus-, kustannus-, verotus- ja lainalaskelmia
- osaa kerätä ja ryhmitellä omaan alaan liittyvää tietoa.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITTEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Matemaattisten lausekkeiden käyttäminen	käyttää yksinkertaisia matemaattisia lausekkeita	muodostaa ja käyttää yksinkertaisia matemaattisia lausekkeita	muodostaa ja käyttää matemaattisia lausekkeita
Yhtälöiden, lausekkeiden, taulukoiden ja piirrosten käyttäminen alakohtaisissa tehtävissä	käyttää ohjeen mukaan yhtälöitä, lausekkeita, taulukoita ja piirroksia alakohtaisissa tehtävissä	käyttää yhtälöitä, lausekkeita, taulukoita ja piirroksia alakohtaisissa tehtävissä	käyttää soveltaen yhtälöitä, lausekkeita, taulukoita ja piirroksia alakohtaisissa tehtävissä
Talousmatematiikan soveltaminen	tekee yksinkertaisia kustannus- ja kannattavuusvertailuja käyttäen talousmatematiikkaa	tekee kustannus- ja kannattavuusvertailuja käyttäen talousmatematiikkaa	tekee kustannus- ja kannattavuusvertailuja käyttäen talousmatematiikkaa ja tekee vertailujen pohjalta perusteltuja johtopäätöksiä
Matemaattisten tulosten oikeellisuuden varmistaminen	varmistaa yksinkertaisten laskelmien oikeellisuuden	varmistaa laskelmien oikeellisuuden	varmistaa monipuolisten laskelmien oikeellisuuden ja suuruusluokan
Tiedon kerääminen ja ryhmitteleminen	kerää graafista ja taulukoitua tietoa eri lähteistä.	kerää ja ryhmittelee tietoa tarpeen mukaan, käyttäen lähteenä tilastoja, taulukoita ja graafisia esityksiä.	kerää tietoa monipuolisesti ja soveltaen ja käyttäen tiedonlähteenä tilastoja, taulukoita ja graafisia esityksiä ja ryhmittelee niiden pohjalta tietoa erilaisiin tarpeisiin.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit *Lausekkeet ja yhtälöt* (MAB1), *Geometria* (MAB2) ja *Talousmatematiikka* (MAB7), tai *Funktiot ja yhtälöt* (MAA1) ja toinen seuraavista lukion kursseista *Polynomifunktiot* (MAA2) tai *Geometria* (MAA3) vastaavat tavoitteiltaan *Matematiikka*-osa-alueen valinnaisia osaamistavoitteita.

3.2.2 Fysiikka ja kemia

Pakolliset osaamistavoitteet, 2 osp

Opiskelija

- osaa soveltaa *oman alan* kannalta keskeisiä fysiikan käsitteitä, ilmiöitä ja lainalaisuuksia
- osaa ottaa työssään huomioon *oman alan* kannalta keskeisiä kemian ilmiöitä ja aineiden erityisominaisuuksia
- osaa säilyttää, käyttää ja hävittää *omalla alalla* tarvittavia aineita.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Fysiikan käsitteiden, ilmiöiden ja lainalaisuuksien soveltaminen	tuntee fysiikan käsitteitä ja lainalaisuuksia niin, että pystyy työtehtävissään ottamaan huomioon niihin liittyvät ilmiöt, mutta tarvitsee joissakin kohdin ohjausta	tuntee fysiikan käsitteitä ja lainalaisuuksia niin, että pystyy työtehtävissään ottamaan huomioon niihin liittyvät ilmiöt	tuntee fysiikan käsitteitä ja lainalaisuuksia niin, että pystyy työtehtävissään itsenäisesti ottamaan huomioon niihin liittyvät ilmiöt
Kemiallisten aineiden ja niiden ominaisuuksien huomioon ottaminen työssä	ottaa huomioon työssään käytettävien tavallisimpien kemiallisten aineiden ominaisuudet, reaktiot ja ympäristöriskit niin, ettei vaaranna omaa, muiden eikä ympäristön turvallisuutta, mutta tarvitsee jonkin verran ohjausta	ottaa huomioon työssään käytettävien tavallisimpien kemiallisten aineiden ominaisuudet, reaktiot ja ympäristöriskit niin, ettei vaaranna omaa, muiden eikä ympäristön turvallisuutta	ottaa omatoimisesti huomioon työssään käytettävien tavallisimpien kemiallisten aineiden ominaisuudet, reaktiot ja ympäristöriskit niin, ettei vaaranna omaa, muiden eikä ympäristön turvallisuutta ja opastaa muitakin turvalliseen työskentelyyn
Kemikaalien säilyttäminen, käsittely ja hävittäminen	käsittelee, säilyttää ja hävittää oikein työtehtävissään tarvittavia kemikaaleja, mutta tarvitsee osin ohjausta.	käsittelee, säilyttää ja hävittää oikein työtehtävissään tarvittavia kemikaaleja.	käsittelee, säilyttää ja hävittää oikein työtehtävissään tarvittavia kemikaaleja toimien itsenäisesti ja sujuvasti.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit *Fysiikka luonnontieteenä* (FY1) ja *Ihmisen ja elinympäristön kemia* (KE1) vastaavat tavoitteiltaan *Fysiikka ja kemia* -osa-alueen pakollisia osaamistavoitteita yhteisissä tutkimuksen osissa.

Valinnaiset osaamistavoitteet, 3 osp

Opiskelija

- osaa soveltaa *oman alan* kannalta keskeisiä mekaniikan, lämpöopin ja sähköopin peruskäsitteitä ja lainalaisuuksia ja ottaa ne huomioon työssään
- osaa valmistaa *alalla* tarvittavia aineeseoksia
- osaa tehdä kokeellisia havaintoja ja mittauksia *oman alan* kannalta keskeisistä fysikaalisista ja kemiallisista ilmiöistä
- osaa kerätä, käsitellä ja analysoida tekemiään kokeellisia havaintoja ja mittauksia
- osaa arvioida saamiensa kokeellisten havaintojen ja mittaustulosten luotettavuutta, tarkkuutta ja mielekkyyttä.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Lämpöopin, mekaniikan ja sähköopin lainalaisuuksien tunteminen ja huomioon ottaminen työssä	tuntee lämpöopin, mekaniikan ja sähköopin lainalaisuuksia niin, että ottaa työtehtävissään huomioon niihin liittyvät ilmiöt, mutta tarvitsee joissakin kohdin ohjausta	tuntee lämpöopin, mekaniikan ja sähköopin lainalaisuuksia niin, että ottaa työtehtävissään huomioon niihin liittyvät ilmiöt	tuntee lämpöopin, mekaniikan ja sähköopin lainalaisuuksia niin, että ottaa työtehtävissään itsenäisesti huomioon niihin liittyvät ilmiöt
Ainesteosten valmistaminen	laskee ohjattuna pitoisuuksia ja aineiden määriä myös reaktioyhtälöiden avulla sekä hankkii ohjeen mukaan tietoa kemikaalien käyttöturvallisuustiedoista	laskee pitoisuuksia ja aineiden määriä myös reaktioyhtälöiden avulla sekä hankkii tietoa kemikaalien käyttöturvallisuustiedoista	laskee itsenäisesti ja joustavasti pitoisuuksia ja aineiden määriä myös reaktioyhtälöiden avulla erilaisissa työtilanteissa eri tietolähteistä hankkimansa tiedon mukaan
Havainnointi ja mittaaminen	toteuttaa mittaukset ja kokeellisen havainnoinnin käyttäen tavallisimpia menetelmiä ja -välineitä ohjatussa työtilanteessa	toteuttaa mittaukset ja kokeellisen havainnoinnin käyttäen tavallisimpia menetelmiä ja -välineitä oma-toimisesti	käyttää mittauksiin ja kokeelliseen havainnointiin sopivimpia menetelmiä ja välineitä sujuvasti ja toteuttaa työnsä järjestelmällisesti ja huolellisesti

Mittaustulosten kerääminen, käsittely ja analysointi	kerää mittaus- ja kokeellisen työskentelyn tulokset, esittää ne mahdollisilla kuvaajilla ja taulukoilla ja laskee niistä lopullisen tuloksen, mutta tarvitsee joissakin asioissa ohjausta	kerää mittaus- ja kokeellisen työskentelyn tulokset, esittää ne kuvaajilla ja taulukoilla ja laskee niistä lopullisen tuloksen analysoinnin jälkeen	kerää itsenäisesti mittaus- ja kokeellisen työskentelyn tulokset, esittää ne kuvaajilla ja taulukoilla ja laskee niistä lopullisen tuloksen analysoinnin jälkeen
Mittaustulosten luotettavuuden, tarkkuuden ja mielekkyyden arviointi	arvioi mittaustulosten luotettavuutta ja määrittelee joitakin virhetekijöitä sekä ilmoittaa tuloksen oikealla tarkkuudella, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta.	arvioi mittaustulosten luotettavuutta ja määrittelee virhetekijöitä sekä ilmoittaa tuloksen oikealla tarkkuudella.	arvioi itsenäisesti mittaustulosten luotettavuutta ja määrittelee virhetekijät sekä ilmoittaa tuloksen oikealla tarkkuudella.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit *Fysiikka luonnontieteenä* (FY1), *Lämpö* (FY2) ja *Ihmissen ja elinympäristön kemia* (KE1) vastaavat tavoitteiltaan *Fysiikka ja kemia* -osa-alueen valinnaisia osaamistavoitteita yhteisissä tutkinnon osissa.

3.2.3 Tieto- ja viestintätekniikka sekä sen hyödyntäminen

Pakolliset osaamistavoitteet, 1 osp

Opiskelija

- osaa käyttää yleisimpiä tieto- ja viestintätekniikan sovelluksia ja hyödyntää niiden käyttöön tarkoitettuja ohjeita ja oppaita
- osaa suojata verkkoidentiteettiään ja yksityisyyttään
- osaa toimia tekijänoikeus-, tietoturva- ja tietosuojaohjeiden ja -määräysten mukaisesti
- osaa tiedostojen eri säilytys- ja lähetyksimuodot.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITTEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Tieto- ja viestintätekniikan sovellusten käyttäminen	käyttää tarvitsemiaan sovelluksia mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	käyttää sujuvasti tarvitsemiaan sovelluksia	käyttää sovelluksia monipuolisesti eri tilanteiden ja tarpeiden mukaan
Ohjeiden ja oppaiden käyttäminen	käyttää ohjeita ja oppaita, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	käyttää sujuvasti ohjeita ja oppaita	käyttää sujuvasti ohjeita ja oppaita ja ratkaisee niiden avulla erilaisia ongelmia
Verkkoidentiteetin ja yksityisyyden suojaaminen	luo ohjattuna verkkoidentiteetin sekä arvioi sen käyttöön liittyviä riskejä ja suo-	luo verkkoidentiteetin sekä arvioi sen käyttöön liittyviä riskejä ja suo-	luo verkkoidentiteetin, arvioi sen käyttöön liittyviä riskejä ja valitsee laitteisiin ja käyttötapoihin sopivat suojaus-

	jautumismenetelmiä		netelmät
	valitsee ohjattuna tilanteeseen sopivan verkkoyhteyden suojaustason	valitsee tilanteeseen sopivan verkkoyhteyden suojaustason	valitsee erilaisiin tilanteisiin sopivan verkkoyhteyden suojaustason
	osaa valita turvallisen tavan maksuliikenteelle kotimaassa	osaa valita turvallisen tavan koti- ja ulkomaiselle maksuliikenteelle	osaa valita tilanteeseen sopivan turvallisen tavan koti- ja ulkomaiselle maksuliikenteelle
Ohjeiden ja määräysten noudattaminen	noudattaa toiminnassaan tekijänoikeus-, tietoturva- ja tietosuojaohteita ja -määräyksiä, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	noudattaa itsenäisesti tekijänoikeus-, tietoturva- ja tietosuojaohteita ja -määräyksiä	noudattaa itsenäisesti tekijänoikeus-, tietoturva- ja tietosuojaohteita ja -määräyksiä, pitää tietojan ajan tasalla ja ohjaa tarvittaessa muita
	noudattaa verkkokäytön etikettiä	noudattaa verkkokäytön etikettiä	noudattaa verkkokäytön etikettiä
Tiedostojen säilyttäminen ja lähettäminen	osaa käyttää yleisimpiä tiedostojen säilytys- ja lähetysmuotoja.	valitsee tarkoituksenmukaiset tiedostojen säilytys- ja lähetysmuodot.	valitsee tarkoituksenmukaiset tiedostojen säilytys- ja lähetysmuodot huomioiden tietoturvan.

Lukion opetussuunnitelman perusteissa ei ole pakollista kurssia, joka vastaisi tavoitteiltaan *Tieto- ja viestintätekniikka ja sen hyödyntäminen* -osa-alueen pakollisia osaamistavoitteita.

Valinnaiset osaamistavoitteet, 3 osp

Opiskelija

- osaa perehtyä erilaisten tietojärjestelmien sovelluksiin, joita voidaan hyödyntää *omalla ammattialalla*
- osaa ratkaista yleisimpiin tieto- ja viestintätekniikan sovelluksiin liittyviä ongelmia
- osaa ottaa käyttöön uusia tieto- ja viestintätekniikan laitteita ja sovelluksia
- osaa toimia sähköisissä medioissa oman osaamisensa kehittämiseksi ja jakamiseksi
- osaa hyödyntää digitaalisia materiaaleja *ammattillisen kasvun* kuvaamisessa sekä osaamisensa ja ammattitaitonsa markkinoinnissa.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		

Ammattialakohtaisten tietojärjestelmäsovelluksien hyödyntäminen	hakee tietoa itselleen uusista ammattialalla käytettävistä tietojärjestelmäsovelluksista	hakee tietoa ammattialalle kehitteillä olevista tietojärjestelmäsovelluksista	hakee tietoa aktiivisesti ammattialalla tapahtuvasta tietojärjestelmäsovellusten kehittämisestä
Laitteiden ja sovellusten käyttöön ottaminen	ottaa käyttöön itselleen uusia laitteita ja sovelluksia mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	ottaa sujuvasti käyttöön itselleen uusia laitteita ja sovelluksia	ottaa sujuvasti käyttöön itselleen uusia laitteita ja sovelluksia ja pystyy tarvittaessa opastamaan muita
Sähköisen median hyödyntäminen	hakee alaansa liittyvää tietoa, toimii tv-t-verkkoja hyödyntävissä verkostoissa ja arvioi löytämänsä tiedon käyttöarvoa, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	hakee alaansa liittyvää tietoa, toimii tv-t-verkkoja hyödyntävissä verkostoissa ja arvioi löytämänsä tietoa kriittisesti	hakee monipuolisesti alaansa liittyvää tietoa ja toimii aktiivisesti tv-t-verkkoja hyödyntävissä verkostoissa ja arvioi löytämänsä tietoa kriittisesti
Digitaalisen materiaalin hyödyntäminen	käyttää digitaalisia materiaaleja osaamisensa ja ammattitaitonsa kuvaamiseen tarviten ajoittain ohjausta.	käyttää digitaalisia materiaaleja osaamisensa ja ammattitaitonsa kuvaamiseen ja hyödyntää niitä työnsä haussa.	kuvaaa ammatillista osaamistaan monipuolisesti digitaalisilla materiaaleilla ja hyödyntää niitä tehokkaasti työnsä haussa.

Lukion opetussuunnitelman perusteissa ei ole pakollista kurssia, joka vastaisi tavoitteiltaan *Tieto- ja viestintätekniikka ja sen hyödyntäminen* -osa-alueen valinnaisia osaamistavoitteita.

3.3 Yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittava osaaminen

Tutkinnon osan tulee sisältää kaikkien neljän osa-alueen pakolliset osaamistavoitteet (yhteensä 5 osaamispistettä). Lisäksi tutkinnon osan tulee sisältää valinnaisia osaamistavoitteita miltä tahansa osa-alueelta tai osa-alueilta siten, että opiskelijalle kertyy yhteensä 8 osaamispisteen edestä yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavaa osaamista.

3.3.1 Yhteiskuntataidot

Pakolliset osaamistavoitteet, 1 osp

Opiskelija

- osaa toimia kansalaisena ja osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon
- osaa toimia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteita noudattaen
- osaa suunnitella ja hoitaa omaa talouttaan sekä arvioida siihen liittyviä riskejä
- hyödyntää sosiaalista mediaa aktiivisen osallistumisen keinona
- osaa käyttää yhteiskunnan tarjoamia palveluja ja toimia kuluttajana.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Kansalaisena toimiminen ja yhteiskunnalliseen päätöksentekoon osallistuminen	tietää kansalaisen perusoikeuksia ja velvollisuuksia Suomessa ja osaa kertoa niistä	tietää kansalaisen perusoikeuksia ja velvollisuuksia Suomessa ja osaa kertoa niistä	tuntee kansalaisen perusoikeudet ja velvollisuudet Suomessa ja arvioi niitä suhteessa muiden maiden vastaaviin
	seuraa yhteiskunnallista päätöksentekoa	seuraa yhteiskunnallista päätöksentekoa ja ilmaisee omia mielipiteitään tarpeellisiksi kokemistaan asioista	seuraa aktiivisesti yhteiskunnallista päätöksentekoa ja osallistuu siihen eri tavoin
	osallistuu opiskelijoiden tai muiden tahojen järjestämään toimintaan ja vaikuttaa yhteisölliseen toimintaan omalta osaltaan	osallistuu opiskelijakunnan tai muiden tahojen järjestämään toimintaan ja vaikuttaa päätöksentekoon omalta osaltaan	osallistuu opiskelijakunnan tai muiden tahojen järjestämään toimintaan ja vaikuttaa aktiivisesti asioita koskevaan päätöksentekoon
Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteiden noudattaminen	toimii asianmukaisesti erilaisten ihmisten kanssa myös monikulttuurisissa työyhteisöissä	toimii muita ihmisiä arvostavalla tavalla, kohtelee yhdenvertaisesti työtovereitaan ja asiakkaitaan mahdollisesta erilaisuudesta huolimatta	edistää omalta osaltaan työyhteisön hyväksyvää ilmapiiriä ja puuttuu asianmukaisesti mahdolliseen kiusaamiseen tai häirintään
Oman talouden ja raha-asioiden suunnitteleminen ja hoitaminen	tekee ohjattuna suunnitelman menoistaan ja tuloistaan tietäen luoton ottamisen ehdot, seuraukset ja riskit	tekee suunnitelman menoistaan ja tuloistaan ennakoiden tulevia tapahtumia sekä tietäen luoton ottamisen ehdot, seuraukset ja riskit	tekee itsenäisesti ja vastuullisesti suunnitelman menoistaan ja tuloistaan ennakoiden tulevia tapahtumia sekä tietäen luoton ottamisen ehdot, seuraukset ja riskit
Sosiaalisen median hyödyntäminen	käyttää ohjattuna sosiaalista mediaa oman ja /tai edustamansa yhteisön tai yrityksen asian edistämiseen	käyttää sosiaalista mediaa oman ja /tai edustamansa yhteisön tai yrityksen asian edistämiseen	käyttää sosiaalista mediaa monipuolisesti oman ja /tai edustamansa yhteisön tai yrityksen asian edistämiseen
Yhteiskunnan palvelujen käyttäminen ja kuluttajana toimiminen	käyttää opiskelijan tarvitsemia palveluja ja ymmärtää, miten palvelut yhteiskunnassa rahoitetaan	käyttää monipuolisesti ja harkiten opiskelijan tarvitsemia palveluja ja ymmärtää, miten palvelut yhteiskunnassa rahoitetaan	käyttää itsenäisesti ja valintoja tehden opiskelijan tarvitsemia palveluja ja ymmärtää, miten palvelut yhteiskunnassa rahoitetaan

tuntee kuluttajan oikeuksia ja velvollisuuksia sekä tietää, mistä saa apua kuluttaja-asioissa.	hakee tuotteista ja palveluista tutkittua tietoa eri lähteitä käyttämällä sekä tietää, mistä saa tietoa ja apua kuluttaja-asioissa.	hakee tuotteista ja palveluista tutkittua tietoa eri lähteitä käyttämällä sekä osaa arvioida tiedonlähteiden luotettavuutta.
--	---	--

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit *Yhteiskuntatieto* (YH1) ja *Taloustieto* (YH2) vastaavat tavoitteiltaan *Yhteiskuntataidot* -osa-alueen pakollisia osaamistavoitteita.

Valinnaiset osaamistavoitteet, 3 osp

Opiskelija

- osaa hakea tietoa yhteiskunnallisista vaikuttamismahdollisuuksista ja yhteiskunnallisesta päätöksenteosta myös Euroopan unionista
- tuntee *oman alan* yhteiskunnallisen merkityksen ja vaikuttavuuden
- osaa seurata yhteiskunnallista keskustelua ja taloutta koskevaa uutisointia
- osaa kuvata yhteiskunnallisen ja taloudellisen tilanteen heijastumista *oman alan* työpaikkoihin ja työllisyyteen
- osaa selvittää kansantalouden peruskäsitteitä ja sen keskeisimpiä toimijoita sekä arvioida niiden merkityksen kansantaloudelle.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Tiedon hakeminen yhteiskunnallisista vaikuttamismahdollisuuksista ja yhteiskunnallisesta päätöksenteosta Euroopan unionissa	hakee ohjattuna tietoa yhteiskunnallisista vaikuttamismahdollisuuksista ja yhteiskunnallisesta päätöksenteosta	hakee tietoa yhteiskunnallisista vaikuttamismahdollisuuksista ja yhteiskunnallisesta päätöksenteosta	hakee monipuolisesti ja aktiivisesti tietoa yhteiskunnallisista vaikuttamismahdollisuuksista ja yhteiskunnallisesta päätöksenteosta
Oman alan yhteiskunnallisen merkityksen ja vaikuttavuuden tunteminen	tuntee keskeisiltä osin oman alan yhteiskunnallisen merkityksen ja vaikuttavuuden	kuvaa perustellen oman alan yhteiskunnallisen merkityksen ja vaikuttavuuden	kuvaa laaja-alaisesti ja perustellen oman alan yhteiskunnallisen merkityksen ja vaikuttavuuden
Yhteiskunnallisen keskustelun ja taloutta koskevan uutisoinnin seuraaminen	seuraa jonkin tietolähteen avulla yhteiskunnallista ja taloutta koskevaa keskustelua	seuraa eri tietolähteistä yhteiskunnallista ja taloutta koskevaa keskustelua	seuraa aktiivisesti eri tietolähteistä yhteiskunnallista ja taloutta koskevaa keskustelua
	tekee oman alan tilannekatsauksen, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	arvioi oman alan tilannetta monipuolisesti ja arvioi eri medioiden välittämää tietoa	perustelee oman alan tilannetta monipuolisesti ja arvioi kriittisesti eri medioiden välit-

			tämää tietoa
Yhteiskunnallisen ja taloudellisen tilanteen huomioiminen omalla alalla	kertoo havainnollisesti, miten ajankohtainen yhteiskunnallinen ja taloudellinen tilanne heijastuu oman alan työpaikkoihin ja työllisyyteen	selvittää havainnollisesti, ja perustellen miten ajankohtainen yhteiskunnallinen ja taloudellinen tilanne heijastuu oman alan työpaikkoihin ja työllisyyteen	selvittää havainnollisesti, miten ajankohtainen yhteiskunnallinen ja taloudellinen tilanne heijastuu oman alan työpaikkoihin ja työllisyyteen
			perustelee selvitystään monipuolisesti ja kattavasti
Kansantalouden peruskäsitteiden ja sen keskeisten toimijoiden selvittäminen	kertoo esimerkkejä kansantalouden peruskäsitteistä ja keskeisistä toimijoista.	selvittää kansantalouden peruskäsitteet ja keskeiset toimijat sekä arvioi niiden merkitystä kansantaloudelle.	selvittää kansantalouden peruskäsitteet ja keskeiset toimijat, niiden merkityksen sekä niiden välisiä riippuvuussuhteita.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit *Yhteiskuntatieto* (YH1) ja *Taloustieto* (YH2) vastaavat tavoitteiltaan *Yhteiskuntataidot*-osa-alueen valinnaisia osaamistavoitteita.

3.3.2 Työelämätaidot

Pakolliset osaamistavoitteet, 1 osp

Opiskelija

- osaa hakea itselleen työpaikkaa
- osaa kuvata työsopimusjärjestelmää ja työsopimuksen keskeiset asiat
- osaa perehtyä työpaikan toimintaan ja työtehtäviin sekä huolehtia työturvallisuudesta
- osaa työskennellä työpaikassa ja kehittää osaamistaan.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Työpaikan hakeminen	hakee työpaikkaa ja tekee työhakemuksen sekä CV:n tarviten jonkin verran ohjausta	hakee itsenäisesti työpaikkoja sekä laatii selkeän työhakemuksen ja CV:n	hakee aktiivisesti ja oma-aloitteisesti työpaikkoja tunnistuen omat vahvuutensa
			laatii selkeän ja omaa osaamistaan kuvaavan työpaikkahakemuksen ja CV:n

	toimii työhaastattelussa asiallisesti	toimii työhaastattelussa kohteliaasti ja asiallisesti	toimii työhaastattelussa kohteliaasti ja asiallisesti
	pukeutuu toimialan ja työpaikan mukaisesti	ottaa pukeutumisessa huomioon työpaikan ja toimialan luonteen	ottaa pukeutumisessa huomioon työpaikan ja toimialan erityispiirteet
	tuo esille omaa osaamistaan	tuo selkeästi esille omat vahvuutensa esitellessään osaamistaan	perustelee omaa osaamistaan ja vahvuuksiaan laaja-alaisesti
Median käyttäminen työnhaussa	hakee työpaikkoja koskevia tietoja mediasta	tutustuu työpaikkoihin mediatietoja hyödyntäen	käyttää monipuolisesti mediaa työnhaussa hyödyntäen sosiaalisen median mahdollisuuksia
Työsopimusjärjestelmän, työsopimuksen ja työlainsäädännön sisällön tunteminen	tuntee keskeiset asiat alan työehdoista ja oman alansa työlainsäädännöstä	tuntee oman alan työehdot ja keskeisen työlainsäädännön	tuntee hyvin oman alan työehdot ja keskeisen työlainsäädännön mahdollisuudet työtä kehitettäessä
	tuntee oman työsopimuksensa sisällön	varmistaa, että oman työsopimuksen sisältö on sovitun mukainen	varmistaa, että oman työsopimuksen sisältö on sovitun mukainen
	ottaa toiminnassaan huomioon oikeutensa ja velvollisuutensa, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	toimii työssään oikeuksiensa ja velvollisuuksiensa mukaisesti	toimii työssään oikeuksiensa ja velvollisuuksiensa mukaisesti sekä perustelee vastuullisesti toimintaansa
Työpaikan toimintaan ja työhön perehtyminen	hakee tietoa työpaikan toiminnasta ja työtehtävistään	hakee monipuolisesti tietoa työpaikan toiminnasta ja työtehtävistään	hakee itsenäisesti monipuolisesta tietoa työpaikan toiminnasta ja työtehtävistään
	noudattaa työstä annettuja turvallisuusohjeita	noudattaa työstä annettuja turvallisuusohjeita	soveltaa ja kehittää työstä annettuja turvallisuusohjeita
Työyhteisössä toimiminen	noudattaa annettuja työaikoja ja sovittuja toimintatapoja	noudattaa annettuja työaikoja, sovittuja toimintatapoja ja toimii joustavasti erilaisissa työtilanteissa	noudattaa annettuja työaikoja ja sovittuja toimintatapoja ja toimii joustavasti työyhteisön erilaisissa muuttuvissa tilanteissa

	huolehtii työssä vaaditusta suoja- ym. vaate- tuksestaan	huolehtii työssä vaaditusta suoja- ym. vaate- tuksestaan	huolehtii työssä vaaditusta suoja- ym. vaate- tuksestaan
	työskentelee osana työryhmää ja erilaisten ihmisten kanssa, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta.	työskentelee luontevasti osana työyhteisöään erilaisten ihmisten ja ryhmien kanssa.	työskentelee luontevasti osana työyhteisöään erilaisten ihmisten ja ryhmien kanssa ja esittää kehittämisideoita työyhteisön ja -ryhmän käyttöön.

Lukion opetussuunnitelman perusteissa ei ole kurssia, joka vastaisi tavoitteiltaan *Työelämätaidot*-osa-alueen pakollisia osaamistavoitteita.

Valinnaiset osaamistavoitteet, 3 osp

Opiskelija

- osaa edistää työyhteisön ilmapiiriä ja henkilöstön osallisuutta
- osaa toimia *työpaikan* eri tehtävissä
- osaa osaltaan vastata *työpaikan* työtehtävien etenemisestä ja työn laadusta sekä näiden kehittämisestä
- osaa kehittää omaa osaamistaan
- osaa hakea työtä kansainvälisiltä työmarkkinoilta ja erityisesti EU-maista.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Työyhteisön ilmapiirin ja henkilöstön osallisuuden edistäminen	edistää osaltaan työyhteisön hyväksyvää ilmapiiriä ja kannustaa muita osallistumaan yhteiseen toimintaan, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	edistää osaltaan työyhteisön hyväksyvää ilmapiiriä ja kannustaa muita osallistumaan yhteiseen toimintaan	edistää aktiivisesti työyhteisön hyväksyvää ilmapiiriä ja kannustaa muita osallistumaan monipuolisesti yhteiseen toimintaan
Työpaikan eri tehtävissä toimiminen	ilmaisee halukkuutensa osallistua joihinkin uusiin työpaikan tehtäviin oman osaamisen ja omien voimavarojensa mukaisesti	ilmaisee halukkuutensa osallistua uusiin työpaikan tehtäviin oman osaamisen ja omien voimavarojensa mukaisesti	ilmaisee halukkuutensa osallistua erilaisiin työpaikan tehtäviin oman osaamisen ja omien voimavarojensa mukaisesti

Työpaikan työtehtävien ja työprosessien etenemisestä ja työn laadusta huolehtiminen	toimii työlleen asetettujen laatu- ja kustannustavoitteiden mukaisesti ja muuttaa omaa toimintaansa annetun palautteen perusteella, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	toimii työlleen asetettujen laatu- ja kustannustavoitteiden mukaisesti ja arvioi omaa toimintansa niiden saavuttamisessa	toimii työlleen asetettujen laatu- ja kustannustavoitteiden mukaisesti ja kehittää omaa toimintaansa niiden saavuttamiseksi
		toimii palveluhenkisesti	toimii palveluhenkisesti ja varmistaa asiakastytytyväisyyden
			toimii aloitteellisesti työnsä ja työympäristön laadun kehittämässä
Oman osaamisen kehittäminen	kehittää itseään ja osaamistaan, mutta tarvitsee siinä ajoittain ohjausta	kehittää itseään ja osaamistaan suunnitelmallisesti sekä arvioi omia kehittymistarpeitaan yhteistyössä muiden kanssa	kehittää itseään ja osaamistaan suunnitelmallisesti ja monipuolisesti sekä arvioi omia kehittymistarpeitaan
Työn hakeminen kansainvälisiltä työmarkkinoilta	hakee kansainvälisiä työpaikkoja koskevia tietoja mediasta	hakee työpaikkoja koskevia tietoja mediasta ja tutustuu työpaikkoihin mediatietoja hyödyntäen	käyttää monipuolisesti mediaa työnhaussa hyödyntäen sosiaalisen median mahdollisuuksia
	hakee työpaikkaa ja tekee työhakemuksen, mutta tarvitsee ajoittain näihin ohjausta	hakee itsenäisesti työpaikkoja ja laatii selkeän työhakemuksen	hakee aktiivisesti ja omaaloitteisesti työpaikkoja tunnistuen omat vahvuutensa ja laatii selkeän ja omaa osaamistaan kuvaavan työpaikkahakemuksen
	toimii työnhaussa eri kulttuuritaustaisen ihmisten kanssa hyödyntäen kielitaitoaan, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta.	toimii työnhaussa eri kulttuuritaustaisen ihmisten kanssa hyödyntäen kielitaitoaan.	toimii työnhaussa käyttäen hyvää kielitaitoaan eri kulttuuritaustaisen ihmisten kanssa.

Lukion opetussuunnitelman perusteissa ei ole kurssia, joka vastaisi tavoitteiltaan *Työelämätaidot*-osa-alueen valinnaisia osaamistavoitteita.

3.3.3 Yrittäjyys ja yritystoiminta

Pakolliset osaamistavoitteet, 1 osp

Opiskelija

- osaa arvioida ja tunnistaa oman osaamisensa ja omat vahvuutensa
- osaa ideoida omaa liikeideaa ja sen kehittämismahdollisuuksia
- osaa arvioida mahdollisuuksiaan ryhtyä yrittäjäksi

- osaa selvittää *omia ammatillisia* verkostojaan
- osaa tunnistaa kannattavan liiketoiminnan periaatteet
- osaa arvioida oman yrittäjyyden ja yritystoiminnan merkitystä omalle hyvinvoinnilleen ja Suomen kansantaloudelle.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Oman osaamisen arvioiminen ja tunnistaminen	arvioi osaamistaan ja selvittää vahvuuksiinsa oman alansa toimintaan liittyen, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	arvioi monipuolisesti omaa osaamistaan ja vahvuuksiinsa oman alansa toimintaan liittyen	arvioi monipuolisesti ja perustellen omaa osaamistaan ja vahvuuksiinsa oman alansa toimintaan liittyen
Oman liikeidean ja sen kehittämismahdollisuuksien ideoiminen	selvittää ja ideoi yritystoimintaansa liittyviä mahdollisuuksia, yritysmuotoja, keskeisiä palveluja tai tuotteita, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	selvittää ja ideoi yritystoimintaansa liittyviä mahdollisuuksia, yritysmuotoja, keskeisiä palveluja tai tuotteita	selvittää monipuolisesti ja itsenäisesti yritystoimintaansa liittyviä mahdollisuuksia, yritysmuotoja, keskeisiä palveluja tai tuotteita
		kehittää liikeideaa	kehittää ja perustelee liikeidean
Yrittäjäksi ryhtymisen mahdollisuuksien arvioiminen	hankkii tietoa, millä toimenpiteillä ja tukipalveluilla oma yritys voidaan perustaa, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	selvittää monipuolisesti, mitä toimenpiteitä oman yrityksen perustamisessa tarvitaan ja mitä tukipalveluita on käytettävissä	selvittää monipuolisesti ja perustellen, mitä toimenpiteitä oman yrityksen perustamisessa tarvitaan ja mitä tukipalveluita on käytettävissä
Omien ammatillisten verkostojen selvittäminen	selvittää oman alansa yhteistyökumppanit ja ammatilliset verkostot ja kuvaa yhteistyön mahdollisuuksia eri tahojen kanssa	selvittää kattavasti oman alansa yhteistyökumppanit ja ammatilliset verkostot ja arvioi yhteistyön mahdollisuuksia eri tahojen kanssa	selvittää monipuolisesti ja itsenäisesti oman alansa yhteistyökumppanit ja ammatilliset verkostot ja arvioi kriittisesti yhteistyön mahdollisuuksia eri tahojen kanssa
Liiketoiminnan periaatteiden selvittäminen	selvittää oman liikeidean pohjalta rahoituslähteet, tuotot ja kustannukset, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	selvittää oman liikeidean pohjalta rahoituslähteet, tuotot ja kustannukset	selvittää kattavasti ja perustellen oman liikeidean pohjalta rahoituslähteet, tuotot ja kustannukset

Oman alan yritystoiminnan merkityksen selvittäminen	selvittää yritystoiminnan riskit ja merkityksen omaan elämäänsä sekä elinkeinoelämän kannalta, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta.	selvittää monipuolisesti yritystoiminnan riskit ja merkityksen omaan elämäänsä sekä elinkeinoelämän kannalta.	selvittää yritystoiminnan riskit ja merkityksen omaan elämäänsä sekä
			perustelee oman alan yritystoiminnan merkityksen elinkeinoelämässä ja ennakoi oman alan tulevia kehitysnäkymiä.

Lukion opetussuunnitelman perusteissa ei ole kurssia, joka vastaisi tavoitteiltaan *Yrittäjyys ja yritystoiminta* -osa-alueen pakollisia osaamistavoitteita.

Valinnaiset osaamistavoitteet, 3 osp

Opiskelija

- osaa kartoittaa *oman alan* yritystoiminnan kehittämistarpeita
- osaa selvittää oman liiketoiminnan tuloksellisuuden ja oman työpanoksen vaikutuksen siihen toteuttamalla pienen projektin
- osaa tehdä kehittämisehdotuksia uusista toimintatavoista ja muuttaa omaa toimintaansa
- osaa suunnitella omaa toimintaansa ja ajankäyttöään.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Alan yritystoiminnan kehittämistarpeiden kartoittaminen	kartoittaa asiakkaiden tarpeiden, kilpailun ja toimintaympäristön muutoksia, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	kartoittaa monipuolisesti asiakkaiden tarpeiden, kilpailun ja toimintaympäristön muutoksia	kartoittaa itsenäisesti ja monipuolisesti asiakkaiden tarpeiden, kilpailun ja toimintaympäristön muutoksia
			ennakoi tulevia kehitysnäkymiä
Liiketoiminnan tuloksellisuuden selvittäminen	selvittää liikeideansa pohjalta, pienimuotoisessa projektissa, tuotot ja kustannukset sekä oman työpanoksensa vaikutuksen, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	selvittää liikeideansa pohjalta, pienimuotoisessa projektissa, tuotot ja kustannukset sekä oman työpanoksensa vaikutuksen	selvittää monipuolisesti liikeideansa pohjalta, pienimuotoisessa projektissa, tuotot ja kustannukset sekä oman työpanoksensa vaikutuksen sekä perustelee toimintansa

Uusien toimintatapojen kehittäminen	tekee kehittämisehdotuksia uusista toimintatavoista ja muuttaa omaa toimintaansa, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	tekee perusteltuja kehittämisehdotuksia uusista toimintatavoista ja muuttaa omaa toimintaansa	ennakoi tulevia kehitysnäkymiä ja tekee perusteltuja kehittämisehdotuksia uusista toimintatavoista sekä muuttaa omaa toimintaansa
Oman toiminnan ja ajankäytön suunnittelu	suunnittelee tehtävänsä ja niihin tarvittavan työajan pääosin itsenäisesti.	suunnittelee tehtävänsä ja niihin tarvittavan työajan itsenäisesti	suunnittelee tehtävänsä ja niihin tarvittavan työajan itsenäisesti ottaen huomioon tulevat työvaiheet
		reagoi muutostarpeisiin.	reagoi muutostarpeisiin ja tekee työhönsä liittyviä kehittämisehdotuksia.

Lukion opetussuunnitelman perusteissa ei ole kurssia, joka vastaisi tavoitteiltaan *Yrittäjyys ja yritystoiminta* -osa-alueen valinnaisia osaamistavoitteita.

3.3.4 Työkyvyn ylläpitäminen, liikunta ja terveystieto

Pakolliset osaamistavoitteet, 2 osp

Opiskelija

- osaa laatia itselleen terveellisiä elämäntapoja, työkykyä ja liikuntaa edistävän suunnitelman ja toimia sen mukaisesti
- osaa edistää ja ylläpitää opiskelu-, toiminta- ja työkykyään
- osaa ottaa huomioon ravitsemuksen merkityksen terveydelle sekä tupakoinnin ja päihteiden haittavaikutukset
- osaa kuvata mielenterveyden, seksuaaliterveyden ja ihmissuhteiden merkityksen ihmisen hyvinvoinnille
- osaa edistää oppilaitosyhteisön hyvinvointia
- osaa kehittää toimintatapojaan ja toimintaympäristönsä turvallisuutta ja terveellisyyttä
- osaa toimia turvallisesti ja ergonomisesti, ehkäistä tapaturmia, toimia ensiaputilanteissa sekä hakea apua.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		

Terveellisiä elämäntapoja, työkykyä ja liikuntaa edistävän suunnitelman laatiminen ja sen toteuttaminen	ottaa suunnitelmassaan huomioon liikunnan, terveellisen ravinnon, levon, unen, virkistykseen, ihmissuhteiden ja terveyden väliset yhteydet omien liikuntatottumusten sekä oman opiskelu- ja työkyvyn ylläpitämisessä	ottaa suunnitelmassaan huomioon liikunnan, terveellisen ravinnon, levon, unen, virkistykseen, ihmissuhteiden ja terveyden väliset yhteydet omien liikuntatottumusten sekä oman opiskelu- ja työkyvyn ylläpitämisessä	ottaa suunnitelmassaan monipuolisesti huomioon liikunnan, terveellisen ravinnon, levon, unen, virkistykseen, ihmissuhteiden ja terveyden väliset yhteydet omien liikuntatottumusten sekä oman opiskelu- ja työkyvyn ylläpitämisessä
Ravitsemuksen merkityksen sekä tupakoinnin ja päihteiden haittavaikutusten huomioon ottaminen	hakee tietoja tavallisimmista terveyshaitoista sekä tavallisimmista terveyttä ja opiskelu- ja työkykyä kuormittavista tekijöistä	hakee tietoja terveyshaitoista sekä terveyttä ja opiskelu- ja työkykyä kuormittavista tekijöistä	hakee monipuolista tietoa terveyshaitoista sekä terveyttä ja opiskelu- ja työkykyä kuormittavista tekijöistä
	hakee tietoa ravitsemuksesta ja sen merkityksestä ihmisen terveydelle	hakee tietoa terveellisestä ravitsemuksesta ja sen merkityksestä ihmisen terveydelle	hakee monipuolista tietoa terveellisestä ravitsemuksesta ja sen merkityksestä ihmisen terveydelle ja vertailee ruoka-aineiden ja -tuotteiden sisältöjä
	ottaa tiedot huomioon suunnitelmassaan, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta terveyttä edistävän tiedon hankinnassa	ottaa tiedot huomioon suunnitelmassaan	ottaa tiedot kriittisesti huomioon suunnitelmassaan
Suunnitelman toteuttaminen	sitoutuu suunnitelmaan ja toteuttaa sitä, arvioi säännöllisesti suunnitelmaansa ja omaa toimintaansa, tekee suunnitelmaan päivityksiä, mutta tarvitsee siinä ajoittain ohjausta	sitoutuu suunnitelmaan ja toteuttaa sitä, arvioi säännöllisesti suunnitelmaansa ja omaa toimintaansa, hyödyntää arvioinnissa muilta saamaansa palautetta, tekee suunnitelmaan päivityksiä ja arvioi omaa kehittymistään	sitoutuu suunnitelmaan ja toteuttaa sitä, arvioi säännöllisesti ja kriittisesti suunnitelmaansa ja omaa toimintaansa, hyödyntää arvioinnissa muilta saamaansa palautetta, tekee suunnitelmaan päivityksiä ja arvioi omaa kehittymistään
Opiskelu-, toiminta- ja työkyvyn edistäminen ja ylläpitäminen liikunnan avulla	käyttää liikunnan harrastamiseen tarvittavia motorisia perustaitoja	käyttää ja soveltaa liikunnan harrastamiseen tarvittavia motorisia perustaitoja monipuolisesti	käyttää liikunnan harrastamiseen tarvittavia motorisia perustaitoja ja liikunnan lajitaitoja monipuolisesti

	pitää yllä fyysistä toimintakykyään ja osallistuu liikuntatilanteisiin annettujen ohjeiden mukaan ja noudattaa reilun pelin periaatteita	pitää yllä fyysistä toimintakykyään ja osallistuu liikuntatilanteisiin aktiivisesti reilun pelin periaatteita noudattaen	seuraa, arvioi ja pitää yllä fyysistä toimintakykyään sekä osallistuu liikuntatilanteisiin aktiivisesti edistämällä reilun pelin periaatteita
	noudattaa turvallisuutta liikunnassa	toimii liikuntatilanteissa turvallisesti sekä itsenäisesti että ryhmässä	edistää toiminnallaan ryhmän turvallisuutta
Mielenterveyden, seksuaaliterveyden ja ihmissuhteiden merkityksen kuvaaminen	selvittää mielenterveyden, seksuaaliterveyden ja ihmissuhteiden merkitystä ihmisen hyvinvoinnille	selvittää mielenterveyden, seksuaaliterveyden ja ihmissuhteiden merkitystä ihmisen hyvinvoinnille	selvittää monipuolisesti mielenterveyden, seksuaaliterveyden ja ihmissuhteiden merkitystä ihmisen hyvinvoinnille
	tuottaa esille, minkälaisilla toimenpiteillä edellä mainittuja asioita voidaan edistää, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	tuottaa esille ja pohtii, minkälaisilla toimenpiteillä edellä mainittuja asioita voidaan edistää	arvioi, minkälaisilla toimenpiteillä edellä mainittuja asioita voidaan edistää
Oppilaitosyhteisön hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen	toimii opiskelijaryhmän jäsenenä hyvinvointia edistävänä ja osallistuu opiskelijoille järjestettyihin liikunta- ja muihin tapahtumiin sekä tilaisuuksiin	toimii aktiivisesti opiskelijaryhmän jäsenenä hyvinvointia edistävänä sekä suunnittelee ja osallistuu opiskelijoiden järjestämiin liikunta- ja muihin tapahtumiin sekä tilaisuuksiin	toimii aktiivisesti opiskelijaryhmän jäsenenä sekä suunnittelee ja osallistuu opiskelijoiden järjestämiin liikunta- ja muihin tapahtumiin ja tilaisuuksiin hyvinvointia edistävänä
Terveyden, turvallisuuden ja työkyvyn huomioon ottaminen	toimii sovittujen terveyttä ja turvallisuutta edistävien toimintaohjeiden mukaisesti, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	toimii sovittujen terveyttä ja turvallisuutta edistävien toimintaohjeiden mukaisesti yhteistyössä muiden kanssa	toimii sovittujen terveyttä ja turvallisuutta edistävien toimintaohjeiden mukaisesti yhteistyössä muiden kanssa ja arvioi toimintatapojen kehittämistarpeita
Tapaturmien ehkäiseminen, ensiavun antaminen sekä ergonominen toimiminen	ennakoi mahdollisia tapaturmariskejä liikuntatilanteissa	ehkäisee toiminnallaan liikuntatapaturmien syntymistä	toimii huolellisesti ja ennaltaehkäisee liikuntatapaturmien syntymistä
	osaa hakea ja antaa ensiapua tavallisimmissa ensiapua vaativissa tilanteissa	osaa hakea ja antaa ensiapua	osaa hakea ja antaa ensiapua
	ottaa toiminnassaan huomioon oman ammatin kuormittavuus-	ottaa toiminnassaan huomioon oman ammatin kuormittavuustekijät ja	ottaa toiminnassaan huomioon oman ammatin kuormittavuustekijät

	tekijät ja toimii ergonomisesti.	toimii ergonomisesti.	ja työskentelee erilaisissa ympäristöissä ergonomisesti.
--	----------------------------------	-----------------------	--

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit *Taitoa ja kuntoa* (LI1) tai *Liikuntaa yhdessä ja erikseen* (LI2) ja *Terveyden perusteet* (TE1) vastaavat tavoitteiltaan *Työkyvyn ylläpitäminen, liikunta ja terveystieto* -osa-alueen pakollisia osaamistavoitteita.

Valinnaiset osaamistavoitteet, 3 osp

Opiskelija

- osaa kuvata väestön terveyseroja ja tavallisimpien kansansairauksien riskitekijöitä ja niiden ennaltaehkäisyä
- osaa arvioida fyysiseen, sosiaaliseen ja psyykkiseen toimintakykyyn vaikuttavia tekijöitä omassa elämäntavassaan ja toimintaympäristössään
- osaa tarvittaessa käyttää sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluja
- osaa hyödyntää terveyslääkintää
- osaa edistää ryhmän jäsenenä ryhmän toimintaa ja osallistua työ- ja opiskelukyvyn sekä hyvinvoinnin edistämiseen.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Väestön terveyserojen ja tavallisimpien kansansairauksien riskitekijöiden huomioon ottaminen	hakee tietoa tavallisimmista terveyshaitoista, toimintakykyä kuormittavista tekijöistä ja kansansairauksista, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta	hakee tietoa terveyshaitoista, toimintakykyä kuormittavista tekijöistä ja kansansairauksista	hakee monipuolisesti tietoa terveyshaitoista, toimintakykyä kuormittavista tekijöistä ja kansansairauksista
			arvioi kriittisesti saamaansa tietoa
Fyysiseen, sosiaaliseen ja psyykkiseen toimintakykyyn vaikuttavien tekijöiden huomioon ottaminen	hakee tietoa fyysiseen, sosiaaliseen ja psyykkiseen toimintakykyyn vaikuttavista tekijöistä	hakee monipuolista tietoa fyysiseen, sosiaaliseen ja psyykkiseen toimintakykyyn vaikuttavista tekijöistä	hakee monipuolista tietoa fyysiseen, sosiaaliseen ja psyykkiseen toimintakykyyn vaikuttavista tekijöistä
	perustelee tiedolla liikunta- ja hyvinvointisuunnitelmansa ratkaisuja	arvioi tiedon merkitystä ja perustelee liikunta- ja hyvinvointisuunnitelmansa ratkaisuja	arvioi kriittisesti tiedon merkitystä ja perustelee liikunta- ja hyvinvointisuunnitelmansa ratkaisuja
	tarvitsee ajoittain ohjausta suunnitelman toteuttamisessa	toimii suunnitelmansa mukaisesti	toteuttaa suunnitelmansa johdonmukaisesti

Tiedon hakeminen sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluista	hakee tarvittaessa tietoa sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluista, mutta tarvitsee ajoittain ohjausta sopivan palvelun löytämisessä	hakee tietoa sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen tarjonnasta luotettavista tietolähteistä	hakee itsenäisesti tietoa sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen tarjonnasta luotettavista tietolähteistä
			ohjaa muita opiskelijoita hankkimaan tietoa palveluista
Terveysliikunnan hyödyntäminen	hyödyntää omassa toiminnassaan yleisimpiä kunto- ja terveysliikuntamuotoja, mutta tarvitsee ajoittain yksilöllistä ohjausta	hyödyntää omassa toiminnassaan erilaisia kunto- ja terveysliikuntamuotoja ja seuraa omaa edistymistään	hyödyntää omassa toiminnassaan suunnitelmallisesti erilaisia kunto- ja terveysliikuntamuotoja ja seuraa kriittisesti omaa edistymistään ja muuttaa tarvittaessa suunnitelmaansa
Ryhmän toiminnan ja hyvinvoinnin edistäminen	osallistuu aktiivisesti ryhmän jäsenenä liikunta- tai muuhun tapahtumaan.	osallistuu aktiivisesti ryhmän jäsenenä liikunta- tai muuhun tapahtumaan ja kannustaa myös muita osallistumaan.	osallistuu aktiivisesti liikunta- ja muihin tapahtumiin
			ottaa osallistuessaan huomioon muiden osallistujien erilaisuuden ja kiinnostuksen kohteet.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssit *Kuntoliikunta (LI5)* ja *Nuoret, terveys ja arkielämä (TE2)* vastaavat tavoitteiltaan *Työkyyryyn ylläpitäminen, liikunta ja terveystieto* -osa-alueen valinnaisia osaamistavoitteita.

3.4 Sosiaalinen ja kulttuurinen osaaminen

Tutkinnon osan tulee sisältää osaamistavoitteita vähintään yhdeltä siihen kuuluvalta osa-alueelta tai useammalta osa-alueelta siten, että opiskelijalle kertyy yhteensä 7 osaamispisteen edestä sosiaalista ja kulttuurista osaamista.

3.4.1 Kulttuurien tuntemus

Osaamistavoitteet, 3 osp

Opiskelija

- osaa toimia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteita noudattaen ja edistää omalta osaltaan tasa-arvoa ja kaikkien yhdenvertaista kohtelua
- osaa toimia, käyttäytyä ja pukeutua tilanteen mukaisesti ja työkuulttuurin edellyttämällä tavalla
- osaa tunnistaa eri kulttuurien peruspiirteitä ja kulttuurista monimuotoisuutta *omalla alallaan*
- osaa ottaa huomioon eri kulttuuriryhmien keskeiset traditiot ja niiden vaikutukset toimintaan *omalla alallaan*

- osaa välittää *oman alan* historiaa, perinteitä ja muuttuneita käytäntöjä sekä vertailla niitä muiden kulttuurien piirteisiin.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteiden noudattaminen	kunnioittaa kulttuurista moninaisuutta ja ihmisoikeuksia sekä toimii oikeudenmukaisesti	edistää toiminnallaan yksilöiden ja ihmisryhmien kulttuuristen arvojen, uskomusten ja näkemysten vuorovaikutusta ja ymmärrystä	toimii kulttuurienvälisissä ristiriitatilanteissa eettisesti kestäväällä tavalla hyödyntämällä hankkimaansa tietoa ihmisryhmien erilaisista elämämuodoista
Tehtävän mukaisen toimintakulttuurin toteuttaminen	tunnistaa työtehtävän edellyttämän pukeutumisen, käyttäytymisen ja toiminnan vaatimukset	ottaa pukeutumisessa, käyttäytymisessä ja toiminnassaan omaloitteisesti huomioon työpaikan toimintakulttuurin vaatimukset	kehittää päivittäisissä työtehtävissään työpaikan toimintakulttuurin edellyttämiä toimintatapoja ja -käytäntöjä
Kulttuurien peruspiirteiden ja monimuotoisuuden tunnistaminen	havaitsee arkipäivän elämään liittyviä kulttuurisia käytäntöjä ja huomaa niiden vaikutuksia toiminnassa	tunnistaa kulttuurisen monimuotoisuuden ja sen vaikutuksia toimintatapoihin	tunnistaa omaehtoisesti kulttuurista monimuotoisuutta ja toimii luontevasti ja aloitteellisesti kulttuurienvälisissä tilanteissa
Kulttuurien erityispiirteiden huomioon ottaminen	toimii työssään ohjattuna erilaisten kulttuuristen käytäntöjen edellyttämällä tavalla	ottaa huomioon työtehtävissään kulttuurisen monimuotoisuuden edellyttämät toimintatavat	ottaa omassa toiminnassaan huomioon kulttuurisen monimuotoisuuden ja kehittää sen pohjalta toimintaansa
Perinteiden ja käytäntöjen kehittämisen	havaitsee muutoksia oman alan käytännöissä ja tunnistaa erilaisia kulttuurisia ongelmanratkaisutapoja.	tunnistaa oman alan historiaa, lähestymistapoja ja käytäntöjä sekä vertailee niitä eri kulttuurien kesken.	kehittää oman alansa käytäntöjä ja lähestymistapoja perinteiden ja kulttuurivaikutteiden pohjalta.

Lukion opetussuunnitelman perusteissa ei ole kurssia, joka vastaa tavoitteiltaan *Kulttuurien tuntemus* -osa-alueen osaamistavoitteita.

3.4.2 Taide ja kulttuuri

Osaamistavoitteet, 3 osp

Opiskelija

- osaa tunnistaa taiteen ja kulttuurin eri ilmenemismuotoja ja hyödyntää niitä
- osaa tutkia, ilmaista ja tulkita kulttuurista todellisuutta (esimerkiksi musiikin, tanssin, teatterin, kirjallisuuden, median, kuvataiteen tai käsityön keinoin)
- osaa arvioida ja soveltaa monimuotoista suomalaista kulttuuriperintöä ja *oman alan* vakiintuneita käytäntöjä
- osaa noudattaa kulttuurisesti kestävän kehityksen periaatteita ja ymmärtää valintojensa kulttuuriset vaikutukset
- osaa kehittää taiteelle ominaisten esittämisen tapojen ja materiaalien, oman ilmaisun, suunnittelu-prosessien, palvelu- ja tuotemuotoilun ja estetiikan tuntemustaan *omalla alallaan* ja soveltaa hankki-maansa taiteen ja kulttuurin osaamistaan omassa työssään.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITTEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Taiteen ja kulttuurin tunnistaminen ja hyödyntäminen	osallistuu taide- ja kulttuuritapahtumiin	ylläpitää oppilaitoksen kulttuuria, ja sen esteettistä ilmettä sekä osallistuu jonkun tapahtuman järjestämiseen	uudistaa oppilaitoksen kulttuuria hyödyntämällä taiteen lähestymistapoja tai osallistumalla yhteisten tapahtumien järjestämiseen
Oma tuottaminen ja tulkitseminen	osallistuu ohjattuna ajatuksiaan ja kokemuksiaan esittävän teoksen toteuttamiseen ja tulkintaan	suunnittelee, toteuttaa ja arvioi ajatuksiaan, kokemuksiaan ja tutkimuksiinsa esittävän teoksen	suunnittelee, kehittää, toteuttaa ja arvioi kokemuksiaan ja tutkimuksiinsa esittävän teoksen
Kulttuuriperinnön soveltaminen	tunnistaa monimuotoista kulttuuriperintöä ja käyttää sitä omassa tuottamisessa ja toiminnassa	välittää eteenpäin kulttuuriperintöä hyödyntämällä sitä aktiivisesti omassa tuottamisessa ja toiminnassa	kehittää kulttuuriperintöä tuottamalla siihen omaan ideointiin ja arviointiin perustuvaa uutta sisältöä
Kestävän kehityksen periaatteiden noudattaminen	tunnistaa kestävän kehityksen osa-alueet ja perustaa omat ratkaisunsa elinkaariajattelulle	tiedostaa kestävän kehityksen periaatteet ja elinkaariajattelun vaatimukset sekä ottaa niitä aktiivisesti huomioon valintoja tehdessään	toimii johdonmukaisesti kestävän kehityksen periaatteiden ja elinkaariajattelun vaatimusten mukaisesti valintoja tehdessään
Suunnitteluprosessin toteuttaminen	suunnittelee, toteuttaa ja arvioi ohjattuna teoksen, tuotteen tai palvelun muotoilun prosessia.	suunnittelee, toteuttaa ja arvioi ja edelleen kehittää teoksen, tuotteen tai palvelun muotoilun prosessia.	kerää taustatietoa, suunnittelee, seuraa toteutusta, arvioi ja kehittää edelleen aktiivisesti teoksen, tuotteen tai palvelun

			muotoilun prosessia.
--	--	--	----------------------

Osaamisen tunnustamisessa seuraavista lukion kurseista *Minä, kuva ja kulttuuri* (KU1), *Ympäristö, paikka ja tila* (KU2), *Musiikki ja minä* (MU1) ja *Moniääninen Suomi* (MU2), yhteensä kaksi kurssia vastaavat tavoitteiltaan *Taide ja kulttuuri* -osa-alueen osaamistavoitteita.

3.4.3 Etiikka

Osaamistavoitteet, 3 osp

Opiskelija

- pohtii arvojen, normien ja katsomusten merkitystä omassa elämässään ja ihmisten välisissä suhteissa
- osaa arvioida ihmisoikeuksien, oikeudenmukaisuuden ja kestävän kehityksen vaikutuksia *oman alan* kannalta
- osaa hankkia tietoa *oman alan* ja muiden alojen ammattieettisestä tietoperustasta
- tunnistaa eettisiä tilanteita ja osaa toimia eettisten periaatteiden mukaisesti
- osaa tunnistaa omien ja toisten arvojen merkitystä työtilanteissa sekä osaa ratkaista *oman alan* työelämän arvo- ja normiristiriitoja.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITTEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Eettisten kysymysten pohtiminen	keskustelee ohjattuna omaan elämäänsä ja ihmissuhteisiinsa liittyvistä arvoista sekä eettisistä ja katsomuksellisista kysymyksistä	keskustelee eettisistä, katsomuksellisista sekä omaan elämäänsä ja ihmissuhteisiinsa liittyvistä kysymyksistä ja arvoista	pohtii arvojen, normien ja erilaisten katsomusten merkitystä omassa elämässään, ihmisten välisissä suhteissa, työelämässä ja yhteiskunnassa
Arvojen vaikutusten arvioiminen	osoittaa tuntevansa keskeiset kansainväliset ihmisoikeussopimukset sekä niiden Suomea koskevat sitoumukset	tunnistaa oman alansa eettisiä kysymyksiä ihmisoikeuksien, oikeudenmukaisuuden ja kestävän kehityksen kannalta	arvioi työelämän ja oman alansa eettisiä kysymyksiä ihmisoikeuksien, oikeudenmukaisuuden ja kestävän kehityksen kannalta
Ammattieettisen tietoperustan hakeminen	hakee ohjattuna tietoa oman alansa eettisistä kysymyksistä ja hyödyntää tietoperustaa tutuissa tilanteissa	hankkii tietoa oman alansa ja muiden alojen ammattieettisestä tietoperustasta ja hyödyntää sitä omassa elämässään ja työssään	vertailee tietoa oman alan ja muiden alojen ammattieettisestä tietoperustasta ja hyödyntää sitä työnsä ammatillisena voimavarana
Eettisten tilanteiden tunnistaminen ja eettisesti toimiminen	toimii hyvien tapojen mukaisesti ja vastuullisesti työssään ja sen ongelmatilanteissa, mutta tarvitsee tukea ja ohjausta uusissa tilan-	toimii vastuullisesti ja eettisesti työnsä ja työelämän erilaisissa tilanteissa sekä käyttäytyy työssään ja ihmissuhteissaan	toimii itsenäisesti osoittaen rehellisyyttä ja vastuullisuutta, kunnioittaa toisten näkemyksiä ja osaa perustella toimim-

	teissa	hyvien tapojen mukaisesti	tansa eettistä perustaa
Arvojen tunnistaminen ja arvo- ja normistiriitojen käsittelemisen työssä	osaa ohjattuna havaita ammattinsa eettisiä ongelmatilanteita ja ratkaisee yhdessä yhteisönsä jäsenten kanssa työhönsä liittyviä arvo- ja normistiriitoja eettisesti.	tunnistaa ammattinsa eettisiä ongelmatilanteita ja hakee niihin ratkaisua yhdessä muiden kanssa sekä arvioi ratkaisun vaikutuksia keskeisten osapuolten näkökulmista.	osaa tehdä ratkaisuehdotuksia työelämän arvo- ja normistiriitoihin eettisesti hyväksyttävällä tavalla.

Osaamisen tunnistamisessa lukion kurssit *Johdatus filosofiseen ajatteluun* (FI1) ja jokin seuraavista (a-c) kokonaisuuksista a) *Uskonnon luonne ja merkitys* (UE1), *Kirkko, kulttuuri ja yhteiskunta* (UE2) ja *Ihmisen elämä ja etiikka* (UE3), tai b) *Ortodoksinen maailma* (UO1), *Uskonoppi ja etiikka* (UO2) ja *Raamattutieto* (UO3) tai c) *Hyvä elämä* (ET1), *Maailmankuva* (ET2) ja *Yksilö ja yhteisö* (ET3) vastaavat tavoitteiltaan *Etiikka*-osa-alueen osaamistavoitteita.

3.4.4 Psykologia

Osaamistavoitteet, 3 osp

Opiskelija

- osaa havainnoida ja ymmärtää ihmisen toimintaan vaikuttavia psykologisia tekijöitä
- osaa hyödyntää kehityspsykologista tietoa työssään erilaisissa vuorovaikutus- ja ryhmätilanteissa
- osaa selittää omaa ja muiden käyttäytymistä psykologisen tiedon avulla
- osaa toimia psyykkistä hyvinvointiaan ja *oman alan* työtehtävistä suoriutumista edistävästi
- osaa arvioida *työhönsä liittyviä* ihmissuhde- ja asiakaspalvelutilanteita ja toimia psykologista tietoa käyttäen.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Havainnoiminen ja toiminnan ymmärtäminen	tuntee psykologian keskeisiä käsitteitä ja ymmärtää niiden yhteyden ihmisen toimintaan	käyttää psykologista tietoa ihmisten toiminnan ymmärtämisessä tavallisissa arki- ja työelämän tilanteissa	soveltaa kognitiivisen psykologian ja persoonallisuuspsykologian tietoa tavallisiin työelämän tilanteisiin ja selittää niiden avulla sekä omaa että muiden ihmisten toimintaa
Psykologisen tiedon hyödyntäminen	soveltaa keskeisintä tietoa yksilön psyykkisen kehityksen perustana olevista psykologisista, biologisista ja sosiaalisista tekijöistä	havainnoi ja ymmärtää psyykkisen kehityksen perustana olevien tekijöiden välisiä yhteyksiä eri elämäntilanteissa ja eri-ikäisinä	ymmärtää yksilön psyykkisen kehityksen mahdollisia ongelmia ja ymmärtää, että kehitykseen voidaan vaikuttaa

Psykyksen vaikutuksen huomioiminen käyttäytymiseen	ottaa huomioon motivaation, tunteiden ja sitoutumisen merkityksen omaan suoriutumiseensa	toimiessaan erilaisen ihmisten kanssa työ- ja opiskeluyhteisössään ymmärtää motivaation ja sitoutumisen vaikutuksen työsuorituksiin	tiedostaa omia ja toisten tunteita sekä hallitsee työelämässä tunteitaan ja asenteitaan tilanteen vaatimalla tavalla
Psyykkisen työ- ja toimintakyvyn ylläpitäminen	edistää ohjatusti psyykkistä työ- ja toimintakykyään	tietää psyykkisen hyvinvoinnin ylläpitämisen keinoja ja vaikuttaa työyhteisön hyvinvointiin myönteisellä tavalla	tiedostaa omaan jaksamiinsa ja stressinhallintaan vaikuttavia psyykkisiä tekijöitä sekä osaa vaikuttaa niihin jaksamistaan edistävasti
Toimiminen ihmissuhde- ja vuorovaikutustilanteissa	käyttää psykologista tietoa toimiessaan työpaikan tavanomaisissa asiakaspalvelu- ja vuorovaikutustilanteissa.	tietää roolien, normien ja ryhmädynamiikan merkityksen ihmisten välisessä toiminnassa sekä tunnistaa erilaisia johtamistapoja ja niiden vaikutusta työkuultuuriin.	soveltaa psykologista tietoa toimiessaan työpaikan eri rooleissa ja toimii yhteistyökykyisesti erilaisista yhteiskunnallisista oloista ja kulttuuritaustoista lähtöisin olevien ihmisten kanssa.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssi *Psyykkinen toiminta, oppiminen ja vuorovaikutus* (PS1) vastaa tavoitteiltaan yhden osaamispisteen (1 osp) laajuista osaa *Psykologia*-osa-alueen tavoitteista. Jos opiskelija on suorittanut edellisen lisäksi *Ihmisen psyykkinen kehitys* (PS2), *Motivaatio, tunteet ja älykäs toiminta* (PS4) ja *Persoonallisuus ja mielenterveys* (PS5), ne yhdessä vastaavat tavoitteiltaan koko *Psykologia*-osa-alueen tavoitteita.

3.4.5 Ympäristöosaaminen

Osaamistavoitteet, 3 osp

Opiskelija

- osaa noudattaa ympäristölainsäädäntöä sekä toimia *oman alan* laatu-, ympäristö- ja turvallisuusjärjestelmien ja kestäväen kehityksen periaatteiden mukaisesti
- hallitsee ammattitaidon kannalta keskeisten tuotteiden elinkaaren
- osaa toimia luonnon monimuotoisuuden säilyttäen
- osaa sopeutua ilmastonmuutokseen työ- ja toimintatapavalinnoilla
- osaa edistää energia- ja materiaalitehokkuutta ja ehkäisee jätteiden syntyä
- osaa omassa toiminnassaan ottaa huomioon mahdolliset ympäristövaikutukset, kuten päästöt ilmaan, veteen tai maaperään
- osaa lajitella jätteet ja hyödyntää kierrätyksen mahdollisuudet *omalla alallaan*.

Osaamisen arviointi

ARVIOINNIN KOHDE	ARVIOINTIKRITEERIT		
	Tyydyttävä T1	Hyvä H2	Kiitettävä K3
	Opiskelija		
Lainsäädännön, turvallisuusjärjestelmien ja kestävän kehityksen periaatteiden noudattaminen	noudattaa ohjattuna keskeisiä ympäristöön liittyviä säädöksiä, määräyksiä ja ohjeita	noudattaa keskeisiä ympäristöön liittyviä säädöksiä, määräyksiä ja ohjeita	noudattaa keskeisiä ympäristöön liittyviä säädöksiä, määräyksiä ja ohjeita sekä ennakoituvia muutoksia
	toimii ohjattuna ympäristö-, laatu- ja turvallisuusjärjestelmien mukaisesti	toimii ympäristö-, laatu- ja turvallisuusjärjestelmien mukaisesti	osallistuu aktiivisesti työpaikkansa ympäristö-, laatu- ja turvallisuusjärjestelmien rakentamiseen ja/tai kehittämiseen
	ei vahingoita toiminnallaan ympäristöä	perustaa toimintansa ympäristön kunnioittamiseen	perustaa toimintansa esimerkilliseen ympäristön kunnioittamiseen
	toimii ohjattuna ekotehokkaasti	toimii ekotehokkaasti	toimii ekotehokkaasti edistään
	vaalii ohjattuna kulttuuriperintöä ammatissaan	vaalii kulttuuriperintöä ammatissaan	osallistuu aktiivisesti lähiympäristönsä kulttuuriperinnön vaalimiseen ja edistää sitä ammatissaan
	toimii työssään suvaitsevasti	kunnioittaa kanssaihmiesten arvoja ja oikeuksia	kunnioittaa kanssaihmiesten arvoja ja oikeuksia ja pyrkii noudattamaan tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteita
Elinkaarijätteen toteuttaminen	valitsee ohjattuna sellaisia tuotteita ja palveluita, jotka elinkaarivaikutuksiltaan rasittavat vähän luonnon kantokykyä	valitsee sellaisia tuotteita ja palveluita, jotka elinkaarivaikutuksiltaan rasittavat vähän luonnon kantokykyä	valitsee sellaisia tuotteita ja palveluita, jotka elinkaarivaikutuksiltaan rasittavat vähän luonnon kantokykyä sekä perustelee valintansa
Luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen	pyrkii toiminnallaan luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen	pyrkii aktiivisesti toiminnallaan luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen	edistää toiminnallaan luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä

Ilmastonmuutoksen sopeutuminen	valitsee ohjattuna työ- ja toimintatavat, joilla sopeutuminen ilmastonmuutokseen on mahdollista	valitsee työ- ja toimintatavat, joilla sopeutuminen ilmastonmuutokseen on mahdollista	edistää sellaisten työ- ja toimintatapojen käyttöä, joilla sopeutuminen ilmastonmuutokseen on mahdollista
Energia- ja materiaali-tehokkuuden edistäminen sekä jätteiden synnyn ehkäiseminen	valitsee ohjattuna energiatehokkuutta edistäviä välineitä ja materiaaleja	valitsee energiatehokkuutta edistäviä välineitä ja materiaaleja	edistää energiatehokasta välineiden ja materiaalien käyttöä
	huomioi ohjattuna materiaalitehokkuuden valinnoissaan	huomioi materiaalitehokkuuden valinnoissaan	edistää tehokasta materiaalien käyttöä
	ehkäisee ohjattuna jätteiden syntyä tavannoissa työtehtävissä	ehkäisee jätteiden syntyä	toimii aktiivisesti jätteiden synnyn ehkäisemiseksi
Toiminnan ympäristövaikutuksien huomioon ottaminen	tunnistaa ohjattuna toiminnot, jotka saattavat aiheuttaa päästöjä ilmaan, veteen tai maaperään	tunnistaa toiminnot, jotka saattavat aiheuttaa päästöjä ilmaan, veteen tai maaperään	ennakoi toiminnot, jotka saattavat aiheuttaa päästöjä ilmaan, veteen tai maaperään
	havaitsee työssään tavallisimpia ympäristöriskitekijöitä ja löytää niihin ohjattuna ratkaisuehdotuksia	havaitsee työssään tavallisimpia ympäristöriskitekijöitä ja löytää niihin ratkaisuehdotuksia	havaitsee työssään tavallisimpia ympäristöriskitekijöitä ja löytää niihin ratkaisuja
	pyrkii toiminnallaan estämään päästöjen syntymistä	ohjaa omalla esimerkillään estämään päästöjen syntymistä	ohjaa aktiivisesti omalla esimerkillään estämään päästöjen syntymistä
Jätteiden lajittelu ja kierrätys	tunnistaa ohjeiden mukaisesti tutut jättejakeet	tunnistaa jättejakeet	tunnistaa itsenäisesti jättejakeet
	lajittelee syntyvän jätteen ohjatusti tavannoissa työtehtävissä ja pyrkii hyödyntämään kierrätyksen mahdollisuudet	lajittelee jätteet ohjeiden mukaan ja hyödyntää kierrätyksen mahdollisuudet	lajittelee jätteet ja etsii uusia kierrätyksen mahdollisuuksia
	arvioi ohjattuna kustannussäästöjä.	arvioi kustannussäästöjä.	ohjaa kustannussäästöihin.

Osaamisen tunnustamisessa lukion kurssi *Ympäristöekologia* (BI3) vastaa tavoitteiltaan *Ympäristöosaaminen*-osa-alueen osaamistavoitteita 1 osaamispisteen verran.

3.4.6 Osa-alueita kohdista 3.1.1–3.3.4

Sosiaalinen ja kulttuurinen osaaminen -tutkinnon osaan voidaan sisällyttää muiden yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden valinnaisia osaamistavoitteita kohdista 3.1.1–3.3.4. Nämä osaamistavoitteet voivat olla myös koulutuksen järjestäjän päättämiä yhteisten tutkinnon osien osa-alueiden valinnaisia osaamistavoitteita tai opiskelijan aikaisemmin hankkimaa osaamista, joka tukee tutkinnon osan ja sen osa-alueiden osaamistavoitteita.

4 VAPAASTI VALITTAVAT TUTKINNON OSAT AMMATILISESSA PERUSKOULUTUKSESSA

Vapaasti valittavat tutkinnon osat (10 osp) tukevat tutkinnon ammattitaitovaatimuksia ja osaamistavoitteita ja ne voivat koostua yhdestä tai useammasta tutkinnon osasta. Tutkinnon osat voivat olla seuraavia:

4.1 Ammatillisia tutkinnon osia

Tämä voi sisältää ammatillisia tutkinnon osia oman tai jonkin muun koulutusalan ammatillisista perustutkinnoista, ammattitutkinnoista tai erikoisammattitutkinnoista.

4.2 Paikallisiin ammattitaitovaatimuksiin perustuvia tutkinnon osia

Tämä voi sisältää työelämän alueellisten ja paikallisten ammattitaitovaatimusten ja opiskelijan ammattitaidon syventämistarpeiden mukaisia tutkinnon osia, joiden tulee vastata laajemmin paikallisiin ammattitaitovaatimuksiin kuin pelkästään yhden yrityksen tarpeisiin. Nämä tutkinnon osat nimetään työelämän toimintakokonaisuuden pohjalta ja niille määritellään laajuus osaamispisteinä. Lisäksi määritellään tutkinnon osien ammattitaitovaatimukset, osaamisen arviointi ja ammattitaidon osoittamistavat Opetushallituksen määräyksen (Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen mitoituksen periaatteet ja arvosanojen muuntaminen ammatillisessa peruskoulutuksessa 93/011/2014) liitteessä olevan arviointitaulukon mukaisesti.

4.3 Yhteisten tutkinnon osien osa-alueita tai lukio-opintoja

Tämä voi sisältää ammatillisen perustutkinnon yhteisiä tutkinnon osia tai niiden osa-alueita tai lukio-opintoja, jotka toteutetaan lukion opetus suunnitelman perusteiden mukaisesti.

4.4 Jatko-opintovalmiuksia tai ammatillista kehittymistä tukevia opintoja

Tämä voi sisältää jatko-opintovalmiuksia tai ammatillista kehittymistä tukevia tutkinnon osia. Nämä tutkinnon osat nimetään ja niille määritellään laajuus osaamispisteinä. Lisäksi voidaan määrittellä tutkinnon osien ammattitaitovaatimukset tai osaamistavoitteet, osaamisen arviointi ja ammattitaidon osoittamistavat. Osaaminen voidaan koulutuksen järjestäjän päätöksellä arvioida asteikolla hyväksytty/hylätty. Mikäli käytetään arviointiasteikkoa T1-K3, määrittelyssä voidaan hyödyntää Opetushallituksen määräyksen (Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen mitoituksen periaatteet ja arvosanojen muuntaminen ammatillisessa peruskoulutuksessa 93/011/2014) liitteessä olevaa arviointitaulukkoa.

4.5 Työkokemuksen kautta hankittuun osaamiseen perustuvia yksilöllisiä tutkinnon osia

Työkokemuksen kautta hankittuun osaamiseen perustuvat yksilölliset tutkinnon osat voivat olla oman tai muiden alojen työssä, itsenäisessä ammatin harjoittamisessa tai yrittämisessä hankittua osaamista. Nämä tutkinnon osat nimetään ja niille määritellään laajuus osaamispisteinä. Lisäksi voidaan määrittellä tutkinnon osien ammattitaitovaatimukset, osaamisen arviointi ja ammattitaidon osoittamistavat. Osaaminen voidaan koulutuksen järjestäjän päätöksellä arvioida asteikolla hyväksytty/hylätty. Mikäli käytetään arviointiasteikkoa T1-K3, määrittelyssä voidaan hyödyntää Opetushallituksen määräyksen (Osaamisen tunnistamisen ja

tunnustamisen mitoituksen periaatteet ja arvosanojen muuntaminen ammatillisessa peruskoulutuksessa 93/011/2014) liitteessä olevaa arviointitaulukkoa.

5 TUTKINTOA YKSILÖLLISESTI LAAJENTAVAT TUTKINNON OSAT AMMATILISESSA PERUSKOULUTUKSESSA

Ammatillisessa peruskoulutuksessa opiskelija voi yksilöllisesti sisällyttää perustutkintoonsa enemmän tutkinnon osia, jos se on tarpeellista työelämän alakohtaisten tai paikallisten ammattitaitovaatimusten tai opiskelijan ammattitaidon syventämisen kannalta. Ne voivat olla ammatillisia tutkinnon osia tai paikallisiin ammattitaitovaatimuksiin perustuvia tutkinnon osia.

LIITE 1 LAPSI- JA PERHETYÖN ALAN KUVAUS, ARVOPERUSTA JA PERUSTUTKINNON TAVOITTEET

Alan kuvaus

Lastenohjaaja toimii kasvatus- ja ohjaustehtävissä huolehtimalla lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista. Lastenohjaajan työ on kasvatusta, hoitoa ja huolenpitoa. Hän työskentelee ennen kaikkea varhaiskasvatuksen tehtävissä, mutta myös erilaisten perheiden sekä kouluikäisten lasten kanssa. Lastenohjaajan ydinosamista ovat pedagoginen ja arvo-osaaminen sekä perheiden kanssa tehtävä työ. Kasvatustyö on verkostotyötä yhteistyössä seurakunnan, kunnan ja järjestöjen kanssa, ja sen tavoitteena on edistää lapsen tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista.

Varhaiskasvatuspalveluja tuottavat kunnat, seurakunnat, järjestöt ja yksityiset palveluntuottajat. Lastenohjaajan keskeisiä työympäristöjä ovat seurakunnan avoimet varhaiskasvatuspalvelut kuten päiväkerhot ja perhekerhot. Yhteiskunnan, järjestöjen ja yksityisten palveluntuottajien järjestämissä varhaiskasvatuspalveluissa lastenohjaaja työskentelee päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja avoimessa varhaiskasvatustoiminnassa. Lisäksi lastenohjaaja työskentelee koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa sekä lastensuojelun työympäristöissä.

Kasvatustyössä painotetaan lapsuutta tärkeänä elämänvaiheena. Lapsella on oikeus kasvurauhaan, lapsenomaisuuteen, leikkiin sekä lapsuuden ilon ja turvallisten rajojen kokemiseen. Lapsuutta tulee suojella. Lastenohjaajalla tulee olla vahva ammatillinen osaaminen ja kasvatustietoisuus. Lastenohjaaja toimii työssään lapsilähtöisesti. Toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ottaa huomioon lapselle ominainen tapa toimia sekä lapsen tarve omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Lastenohjaaja tuntee lapsen kehitysvaiheet ja tunnistaa lapsen yksilölliset tarpeet kasvun ja kehityksen osa-alueilla. Lastenohjaaja hallitsee myönteisen vuorovaikutuksen ja ohjaamisen taidot. Lastenohjaaja kannustaa ja rohkaisee lasta itsensä ilmaisuun ja oman tiedon rakentamiseen, mikä luo pohjaa lapsen elinikäiselle oppimiselle. Lastenohjaajalla on valmiuksia työskennellä monikulttuurisessa ympäristössä sekä tukea tarvitsevien lasten kanssa. Mediakasvatus kuuluu osana lastenohjaajan keskeiseen osaamiseen.

Lasten kasvattaminen ja kokonaisvaltainen kasvun tukeminen on vanhempien perustehtävä. Lastenohjaaja kunnioittaa vanhempia lapsen ensisijaisina kasvattajina sekä rohkaisee ja tukee heitä vanhemmuudessa. Lastenohjaaja suunnittelee ja toteuttaa toimintaansa perhelähtöisesti. Kasvatuskumppanuudessa vanhemmat ja lastenohjaaja sitoutuvat toimimaan yhdessä lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemiseksi. Kasvatuskumppanuudessa yhdistyvät lapselle kahden tärkeän tahon, vanhempien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön tiedot ja kokemus. Kasvatuskumppanuuden yhtenä tavoitteena on tunnistaa lapsen erityisen tuen tarve kasvun, kehityksen ja oppimisen alueilla. Lastenohjaajalla on valmiuksia kohdata vanhemmat ja muut kasvatustyöhön osallistuvat uskonnollisissa, katsomuksellisissa sekä arvoihin liittyvissä kysymyksissä. Lastenohjaaja osaa tuoda esille lapsen tuottamaa iloa vanhemmille.

Lastenohjaaja osallistuu yhteisölliseen ja moniammatilliseen kasvatustehtävään työympäristössään. Lastenohjaaja tekee vuorovaikutteista yhteistyötä muiden lapsen kasvatukseen osallistuvien kanssa. Hän ymmärtää itsensä osaksi lapsen ja perheen tukiverkosta. Lastenohjaaja pyrkii omalla toiminnallaan edistämään lapsen ja perheen hyvinvointia sekä perheiden välistä yhteisöllisyyttä ja yhteisvastuullisuutta lasten kasvatuksessa. Lastenohjaajalla on valmiuksia toimia lasten suojelun periaatteiden mukaisesti. Lastenohjaaja arvioi ja kehittää omaa työtään ja työalaansa. Lastenohjaajan kehittämisosaamiseen liittyy oma ammatillinen kasvu ja ammatti-identiteetin vahvistuminen. Hän huolehtii omasta työssä jaksamisestaan. Lastenohjaaja antaa oman työpanoksensa ja osaamisensa työyhteisön kehittämiseksi.

Alan arvoperusta

Suomalaisen varhaiskasvatuksen keskeisiä arvoja ovat lapsen ihmisarvo, lapsen oikeus elämään, tasa-arvoiseen kohteluun ja täysipainoiseen kehittymiseen sekä lapsen edun ja mielipiteen huomioonottamiseen. Lapsella on oikeus turvallisiin ihmissuhteisiin, turvattuun kasvuun, kehittymiseen ja oppimiseen sekä turvattuun ja terveelliseen ympäristöön, jossa voi leikkiä ja toimia monipuolisesti. Lapsella on oikeus saada

tarvitsemaansa erityistukea ja tulla ymmärretyksi ja kuulluksi oman kehitystasonsa mukaisesti. Hänellä on oikeus omaan äidinkieleen sekä kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen. Kaikki ihmiset ovat samanarvoisia ja siksi he ovat osallisia omassa kasvatustapahtumassaan. Tämä arvopohja perustuu lapsen oikeuksia koskevaan yleissopimukseen, kansallisiin perusoikeussäädöksiin sekä yleisiin ihmisiin arvoihin.

Lastenohjaajan ydinosamista ovat arvo-osaaminen, uskonnollinen, kristillinen ja/ tai katsomuksellinen kasvatustapahtuma. Niiden keskeinen sisältö muodostuu uskonnollisten, hengellisten ja henkisten asioiden ja ilmiöiden tuntemisesta. Lapsen ja perheen omaa uskontoa tai katsomusta kunnioitetaan. Arvo-osaamisen lähtökohtana on näkemys jokaisen ihmisen ainutlaatuisuudesta ja arvosta sekä elämästä saatuna lahjana. Toimintaa ohjaavat myös turvallisuus, toivo, armo ja rakkaus. Kirkon tehtävissä lastenohjaajan työ perustuu kristilliseen ihmiskäsitykseen ja arvopohjaan. Kirkon kasvatustyössä keskeistä on kristillisen kasvatuksen, kasteopetuksen sekä sielunhoidollisen lähestymistavan toteutuminen lasta ja perhettä arvostavalla tavalla.

Alan arvoperusta kannustaa kasvuun ja kasvattamiseen, mutta hyväksyy samalla ihmisen ja elämän rajallisuuden. Arvoperustaan kuuluu vastuun kantaminen toisista ihmisistä sekä huolehtiminen luonnosta ja ympäristöstä. Kasvatuksella tuetaan omantunnon ja vastuuntunnon kasvua sekä ihmisessä olevaa hyvää, ihmisen tahtoa ottaa vastuuta elämän arjesta sekä ihmisen suuntautumista hyvään, luovuuteen, kohtuuteen ja oikeudenmukaisuuteen.

Lastenohjaajan työssä korostuvat toisten huomioonottaminen, suvaitsevaisuus, rehellisyys, aitous, avoin ja hyvä vuorovaikutus sekä myötäelämisen taito.

Perustutkinnon tavoitteet

Lapsi- ja perhetyön perustutkinnon suorittanut lastenohjaaja osaa toimia lapsi- ja perhelähtöisessä kasvatustapahtumassa ja ohjaustehtävissä erilaisissa toimintaympäristöissä kuten seurakunnan ja kunnan avoimissa varhaiskasvatustapahtumissa, päivähoitossa, koulussa, perhepäivähoitossa, leireillä sekä koululaisten aamu- ja ilta- päivätoiminnassa sekä lastensuojelun työympäristössä. Lisäksi tutkinnon suorittanut osaa toimia valintojensa perusteella hankitun työelämän vaatiman syventävän osaamisen mukaisesti seuraavilla alueilla: ilmaisutaitojen ohjaus, tukea tarvitsevien lasten ja heidän perheidensä kohtaaminen ja ohjaus, monikulttuurinen työympäristö, kristillinen kasvatustapahtuma tai palvelujen tuottaminen.

Lastenohjaaja osaa toimia varhaispedagogisten periaatteiden mukaan. Hän tuntee suomalaisen kasvatustapahtumajärjestelmän sekä sitä ohjaavat lait ja asiakirjat. Lastenohjaaja tuntee työnsä arvot ja eettiset periaatteet. Hänen arvo-osaamisensa lähtökohtana on näkemys jokaisen ihmisen ainutlaatuisuudesta ja elämästä saatuna lahjana. Hän osaa erityisesti kohdata lapsen ja vanhemmat uskonnollisissa, katsomuksellisissa ja arvoihin liittyvissä kysymyksissä. Toimiessaan kirkon tehtävissä lastenohjaaja osaa toteuttaa kasteopetusta kristillisen arvopohjan ja ihmiskäsityksen mukaisesti.

Lastenohjaaja osaa huolehtia lapsen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista huomioiden lapsen kehitysvaiheet ja erityistarpeet. Hän osaa tukea lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä. Sen lisäksi hän osaa tukea lapsen uskonnollista, hengellistä ja henkistä kasvua. Hän osaa edistää lapsen myönteisen minäkuvan vahvistumista ja terveen itsetunnon kehittymistä sekä turvallisuuden kokemista. Lisäksi lastenohjaaja osaa edistää lapsen osallisuutta ja yhteisöllisyyden kokemista.

Tutkinnon suorittanut osaa toimia siten, että hän tarjoaa lapselle mahdollisuuden monipuoliseen vuorovaikutukseen ja myönteisiin oppimiskokemuksiin. Hän osaa ohjata lasta ja lapsiryhmää lapsilähtöisesti ja monipuolisesti käyttäen erilaisia ilmaisukeinoja ja ohjausmenetelmiä. Hän ottaa huomioon leikin arvon ja merkityksen lapsen kehitykselle. Hän osaa rohkaista lasta ilmaisemaan itseään ja tukea lapsen luovuuden kehittymistä. Hän toteuttaa työssään mediakasvatusta tunnistamalla mediaan liittyvät mahdollisuudet ja riskit. Hän osaa toimia kestävästi kehityksen periaatteiden mukaisesti ja ohjaa lasta toimimaan niiden suuntaisesti. Hän osaa ottaa huomioon eri toimintaympäristöjen määrittelemät kasvatustavoitteet. Hän osaa edistää lapsilähtöisen varhaiskasvatustapahtumajärjestelmän toteutumista.

Lastenohjaaja kunnioittaa perhettä lapsen ensisijaisena kasvattajana ja rohkaisee vanhempia vanhemmuuteen liittyvissä rooleissa sekä toimii kasvatuskumppanuuden periaatteiden mukaisesti. Hän osaa tukea ohja-

uksellaan perheen yhteenkuuluvuuden tunnetta, perheiden välistä vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä. Lastenohjaaja osaa toimia erilaisten ja erilaisissa elämäntilanteissa olevien perheiden kanssa. Hän osaa kohdata tukea tarvitsevan lapsen ja perheen. Hän osaa toimia perhepalveluiden yhteistyöverkostoissa ja tarvittaessa ohjata perheen niiden piiriin. Lastenohjaaja osaa toimia rakentavasti ja tilanteeseen sopivalla tavalla vuorovaikutustilanteissa perheen, moniammatillisen työyhteisön ja yhteistyöverkoston kanssa.

Lastenohjaaja osaa työskennellä monikulttuurisessa kasvatusympäristössä. Hän osaa toimia toisesta kulttuurista tulevan ja erilaisen elämäntilanteen omaavan lapsen ja hänen perheensä kanssa. Hän osaa ottaa huomioon perheen erilaiset arvolähtökohdat kasvatus- ja ohjaustyössään. Hän osaa tukea maahanmuuttajaperheen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Tutkinnon suorittanut tiedostaa omat ammatilliset vahvuutensa ja kehittämistarpeensa ja osaa toimia eettisesti kestäväällä tavalla työssään. Hän osaa arvioida ja kehittää työtään ja ammattialaansa. Hän tiedostaa elinikäisen oppimisen, itseohjautuvuuden ja jatkuvan itsensä kehittämisen merkityksen omaa työkykyä ylläpitävänä voimavarana. Hän osaa huolehtia omasta jaksamisestaan työssä.

Valinnaisissa tutkinnon osissa Ilmaisutaitojen ohjaus - tutkinnon osan valinnut osaa tukea monipuolisesti lapsen luovuutta ja itseilmaisua. Hän käyttää ja kehittää monipuolisesti ilmaisutaitoja sekä viestintä- ja vuorovaikutustaitoja.

Valinnaisissa tutkinnon osissa tukea tarvitsevien lasten ja perheiden kohtaaminen ja ohjaus - tutkinnon osan valinnut osaa tunnistaa ja ottaa toiminnassaan huomioon yleisimmät lapsen kasvun ja kehityksen erityistarpeet. Hän osaa tukea lapsen terveen itsetunnon ja myönteisen minäkuvan kehittymistä. Hän osaa kohdata haastavassa tilanteessa olevia perheitä ja toimia yhdessä heidän kanssaan. Hän osallistuu moniammatillisten työryhmien toimintaan ja osaa työskennellä tiimin jäsenenä.

Valinnaisissa tutkinnon osissa Monikulttuurisessa työympäristössä toimiminen - tutkinnon osan valinnut osaa kunnioittaa erilaisuutta ja edistää monikulttuurista kanssakäymistä. Hän osaa tukea maahanmuuttajaperhettä kotoutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Hän tiedostaa oman kulttuuriperintönsä ja osaa tuoda sen rakentavasti esiin toiminnassaan. Hän tiedostaa asenteitaan erilaisuutta kohdatessaan ja edistää suvaitsevaisuutta.

Valinnaisissa tutkinnon osissa Kristillinen kasvatus - tutkinnon osan valinnut osaa tukea lapsen hengellistä kasvua toteuttaen kirkon kasteopetukseen perustuvaa kristillistä kasvatusta. Hän ottaa huomioon kasvatuskumppanuuden ja kasteen merkityksen työssään. Hän tuntee rippikoulutyön ja diakonian keskeiset periaatteet. Hän pohtii omaa hengellistä kasvuaan.

Valinnaisissa tutkinnon osissa Palvelujen tuottaminen - tutkinnon osan valinnut osaa suunnitella, kehittää ja arvioida palveluja kohderyhmän tarpeet huomioiden. Hän tuntee palveluiden tuotteistamisen keskeiset periaatteet ja osaa soveltaa niitä. Hän osaa toimia työryhmän jäsenenä. Hän osaa ottaa huomioon käytettävissä olevat resurssit, arvioida palvelun laatua sekä suunnitella ja toteuttaa markkinointia.

Lisäksi ammatillisen peruskoulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijalle valmiuksia yrittäjyyteen. Koulutuksen tavoitteena on myös tukea opiskelijoiden kehitystä hyväksi ja tasapainoisiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi sekä antaa opiskelijoille jatko-opintovalmiuksien, ammatillisen kehittymisen, harrastusten sekä persoonallisuuden monipuolisen kehittämisen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. (L630/1998, 5 § (muutos 787/2014)).

Elinikäisen oppimisen avaintaidot sisältyvät ammatillisten tutkinnon osien ammattitaitovaatimuksiin ja yhteisten tutkinnon osien osaamistavoitteisiin sekä niiden arviointikriteereihin. Avaintaitojen tavoitteena on tukea sellaisen osaamisen kehittymistä, jota tarvitaan jatkuvassa oppimisessa, työelämän tilanteissa selviytymisessä ja tulevaisuuden uusissa haasteissa.

Elinikäisen oppimisen avaintaitojen kuvaus

Oppiminen ja ongelmanratkaisu

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja suunnittelee toimintaansa sekä kehittää itseään ja työtään. Hän arvioi omaa osaamistaan. Hän ratkaisee työssään ongelmia sekä tekee valintoja ja päätöksiä. Hän toimii työssään joustavasti, innovatiivisesti ja uutta luovasti. Hän hankkii tietoa, jäsentää, arvioi ja soveltaa sitä.

Vuorovaikutus ja yhteistyö

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja toimii tilanteen vaatimalla tavalla erilaisissa vuorovaikutustilanteissa sekä ilmaisee erilaisia näkökantoja selkeästi, rakentavasti ja luottamusta herättäen. Hän toimii yhteistyökykyisesti erilaisten ihmisten kanssa ja työryhmän jäsenenä sekä kohtelee erilaisia ihmisiä tasavertaisesti. Hän noudattaa yleisesti hyväksytyjä käyttäytymissääntöjä ja toimintatapoja. Hän hyödyntää saamaansa palautetta toiminnassaan.

Ammattietiikka

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja toimii työssään ammatin arvoperustan mukaisesti. Hän sitoutuu työhönsä ja toimii vastuullisesti noudattaen tehtyjä sopimuksia ja ammattiinsa kuuluvaa etiikkaa.

Terveys, turvallisuus ja toimintakyky

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja toimii turvallisesti ja vastuullisesti työ- ja vapaa-aikana sekä liikenteessä ja ylläpitää terveellisiä elintapoja sekä toiminta- ja työkykyään. Hän työskentelee ergonomisesti ja hyödyntää alallaan tarvittavan terveystieteiden sekä ehkäisee työhön ja työympäristöön liittyviä vaaroja ja terveyshaittoja.

Aloitekyky ja yrittäjäys

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja edistää toiminnallaan tavoitteiden saavuttamista. Hän toimii aloitteellisesti ja asiakaslähtöisesti työntekijänä ja/tai yrittäjänä. Hän suunnittelee toimintaansa ja työskentelee tavoitteiden saavuttamiseksi. Hän toimii taloudellisesti ja tuloksellisesti ja johtaa itseään. Hän mitoittaa oman työnsä tavoitteiden mukaan.

Kestävä kehitys

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja toimii ammattinsa kestävän kehityksen ekologisten, taloudellisten, sosiaalisten sekä kulttuuristen periaatteiden mukaisesti. Hän noudattaa alan työtehtävissä keskeisiä kestävän kehityksen säädöksiä, määräyksiä ja sopimuksia.

Estetiikka

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja ottaa toiminnassaan huomioon oman alansa esteettiset tekijät. Hän edistää tai ylläpitää työympäristönsä viihtyisyyttä ja muuta esteettisyyttä.

Viestintä ja mediaosaaminen

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja viestii monimuotoisesti ja vuorovaikutteisesti tilanteeseen sopivalla tavalla hyödyntäen kielitaitoaan. Hän havainnoi, tulkitsee sekä arvioi kriittisesti erilaisia mediatuotteita, käyttää mediaa ja viestintäteknologiaa sekä tuottaa media-aineistoja.

Matematiikka ja luonnontieteet

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja käyttää peruslaskutoimituksia työssä vaadittavien ja arkipäivän laskutehtävien ratkaisemisessa. Hän käyttää esim. kaavoja, kuvaajia, kuvioita ja tilastoja ammattitehtävien ja -ongelmien ratkaisemisessa ja hän soveltaa fysiikan ja kemian lainalaisuuksiin perustuvia menetelmiä ja toimintatapoja työssään.

Teknologia ja tietotekniikka

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja hyödyntää ammatissa käytettäviä teknologioita monipuolisesti. Hän ottaa työssään huomioon tekniikan hyödyt, rajoitukset ja riskit. Hän käyttää tietotekniikkaa monipuolisesti ammatissaan ja kansalaisena.

Aktiivinen kansalaisuus ja eri kulttuurit

Opiskelija tai tutkinnon suorittaja käyttää hyödykseen tietoa yhteiskunnan perusrakenteista ja toimintavoista sekä osallistuu rakentavalla tavalla yhteisön toimintaan ja päätöksentekoon. Hän toimii oikeuksiensa ja velvollisuuksiensa mukaisesti sekä työssä että arkielämässä. Hän pyrkii aktiivisella toiminnalla vaikuttamaan epäkohtien poistamiseen. Hän noudattaa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakeja. Hän toimii asiallisesti ja työelämän vaatimusten mukaisesti eri kulttuuritaustan omaavien ihmisten kanssa kotimaassa ja kansainvälisissä toiminnoissa.